

શ્રી

સિંદૂરપ્રકર

મૂલ, ટીકા અને ભાષાતર સહિત

આ પ્રથ

મમન્ત ચતુર્વિંશ શ્રીમધને મળ્યાં મૌલ્ય તાળી
તો

યવામતિ શુદ્ધ કરી

ઉપાગ્રી પ્રમિદ્ધ વરનાર

(શા રચયદ્ જયચદે ગ્યાપન કરેડી)

શ્રી જૈનવિદ્યાશાળા

તોડીયાડાની પોલ-અમદાવાદ.

(આવૃત્તિ ૨ જી)

પ્રથમ પ્રિન્ટિંગાલ ડેપ

૧૯૫૫

પાંચ ૧૯૫૫

સિંગ્લા ૭ બાના.

प्रसिद्धकर्त्ताए आ पुस्तकने छापवा छपाववा संबंधी सर्व
प्रकारना हक पोताने स्वाधीन राख्या छे.

પ્રસ્તાવના

ભવ્ય જનો ઉપર મહા ઉપકાર કરનારા શ્રીસોમપ્રભાચાર્યે જો કે, અનેક ગ્રંથો રચેલા છે, તો પણ તે મહા પુરુષે આ રત્ન-સમાન શ્રીસિંદૂરપ્રકર નામનો ગ્રંથ રચી ભવ્ય પ્રાણિઓને જે અનહદ આનંદ ઉપજાવ્યો છે, તે યથેચ્છ પ્રશંસા કરવા લાયક છે. કારણ કે, કાવ્યની ચમત્કૃતિ અને તેની અદર રહેલા ગૂઢ અભિપ્રાય માણસોને એવો બોધ કરે છે કે, તે એક વચ્ચે સા-ભલવાથી જન્મ પર્યંત ભૂલી જવાતા નથી. આ આચાર્યે પોતે જે વચ્ચે આ ગ્રંથ રચ્યો, તે વચ્ચે સંસ્કૃત વિદ્યાનો પરિચય વધારે હોવાથી તે વચ્ચેના વિદ્યાનોને પોતાની કાવ્ય રચના દેખાડવાને અને સર્વ માણસોને ધર્મ સંબંધી ઉપદેશ કરવાને તેમણે આ ગ્રંથ રચેલો છે. પંડિત શ્રીહર્યકીર્તિસૂરિણ આ ગ્રંથની સંસ્કૃત ભાષામાં સરલ ટીકા કરી છે, પરંતુ હાલના વચ્ચેના કાલ માહાત્મ્યને લીધે સંસ્કૃત વિદ્યાનો પરિચય વધુજ ઓછો થઈ જવાથી તેવા સંસ્કૃત ગ્રંથોની અદર રહેલો રહસ્ય સર્વ માણસો જાણી શકતા નથી, તેથી અમે આ ગ્રંથ મૂળ કાવ્ય, ટીકા અને તેની સાથે મૂળ શ્લોકનું સરલ ગુજરાતી ભાષામાં કરીને છ-પાવ્યો છે. આ ગ્રંથ પ્રથમ અમારી તરફથી સંવત ૧૯૨૩ ની સાલમાં છપાયો હતો, તે વચ્ચે જવાથી હાલ તેની આ વીજી આવૃત્તિ છપાવી છે. ગ્રંથમાવૃત્તિમાં જે જે સ્થળે ભૂલો થઈ હતા, તે આ વચ્ચે વનતી કાલજીવી સુધારી લેવામાં આવી છે.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે, સજ્જનો આ ગ્રંથને આદિથી અંત સુધી વાંચી મહાન્ આચાર્યનો ઉપકાર ભૂલી જશે નહીં.

આ ગ્રંથનો વહોલો ફેલાવો થાય, એવા હેતુથી અમે તેની કિમ્મત વહુજ ઓછી એટલે માત્ર છ આનાજ રાખી છે. પ્રથમાવૃત્તિમાં ગુજરાતી ભાષાંતર નહિ છતાં તેની કિમ્મત આઠ આના રાખી હતી, અને આ વખતે ગુજરાતી ભાષાંતરનો વધારો કરવા છતાં પણ છ આના કિમ્મત રાખી છે, તેનું કારણ એજ કે, તેનો વહોલો ફેલાવો થાય.

છેવટ આ ગ્રંથની અંદર કોઈ સ્થળે જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ અશુદ્ધ લખાણ આવી ગયું હોય, અથવા કોઈ સ્થળે દૃષ્ટિદોષથી યા મતિદોષથી જે કાંઈ ભૂલ થઈ હોય, તેને માટે અમે ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની સાથે મિથ્યાદુષ્કૃત દર્દેશ છીએ.

જેવો આ સિંદૂરપ્રકર ગ્રંથ છે, તેવોજ વલ કે તેથી પણ વધારે સરસ એવો (૧૮૮) કાવ્યવાલો કર્પૂરપ્રકર ગ્રંથ પણ આજ રીતે મૂલ કાવ્ય ટીકા અને ભાષાંતર સહિત છપાય છે.

કિં વહુના !

લિ. જૈનવિદ્યાશાલા.

સોમપ્રભાચાર્ય વિરચિત્

શ્રી

સિદ્ધરપ્રકર

મૂલ, દીકા અને ખાપાતર સહિત

પ્રથમ પ્રથના આરમ્ભા પ્રથક્તર્તા પોતાના દૃષ્ટદેવતા ચરણસ્મ-
રણરૂપ મંગલાચરણ પૂર્વક આ પ્રથ સામભળનારને આશીર્વાદ કહે છે.

(શાર્દૂલવિકીરિતવૃત્તમ્)

સિદ્ધરપ્રકરસ્તપઃકરિશિરઃક્રોડે કપાયાટવી,

દાપાર્શ્વિર્નિચયઃ પ્રવોદદિવસપ્રારમસૂર્યોદયઃ ॥

મુક્તિસ્ત્રીકુચકુમ્ભકુમરસઃ શ્રેયસ્તરો. પછપ્પ-

પ્રોહાસઃ ક્રમયોર્નિશ્વગુતિભરઃ પાર્શ્વપ્રભોઃ પાતુ વ ॥ ૧ ॥

શ્રીમત્પાર્શ્વજિન નત્યા, સ્મૃતૃણા સુસ્તકારકમ્ ॥ સથ સસ્મૃતિમા-
ત્રેણ, પ્રત્યૂહવ્યૂહવારકમ્ ॥ ૧ ॥ શ્રીચદ્રતીર્તિસૂરીણા, સદ્ગુરુણા પ્રમાદ-
ત ॥ સિદ્ધરપ્રકરવ્યાख्या, ત્રિયતે હર્ષકીર્તિના ॥ ૨ ॥ યુગ્મ ॥ પ્રથ-
ક્તર્તા આત્મે દૃષ્ટદેવતાચરણસ્મરણરૂપ મંગલાચરણપૂર્વક શ્રોતૃન્ પ્રતિ
આશીર્વાદવૃત્તમાહ ॥ વ્યાख्या ॥ પાર્શ્વપ્રભો શ્રીપાર્શ્વનાથમ્ય ક્રમયોશ્ચ-
રણયોર્નિશ્વગુતિભર તત્કાલિમમૂલો વો યુગ્માન્ પાતુ અનતુ રક્ષતુ ॥ કથ-
મૂતો નગ્નગુતિભર । તપ કરિશિર ક્રોડે સિદ્ધરપ્રકર તપ ણ્ન કરી હમ્ની
તમ્ય શિર ક્રોડો મલ્લકમધ્યભાગ કુમ્ભચલ તત્ર સિદ્ધરપ્રકર સિદ્ધરપુ-

જસદૃશઃ । નલ્લદ્યુતિભરસ્ય રક્તત્વાત્ સિંદૂરપ્રકરોપમા । પુનઃ કથંભૂતો નલ્લ-
 દ્યુતિભરઃ । કપાયાટવીદાવાર્ચિર્નિચયઃ કપાયાઃ ક્રોધ, માન, માયા, લો-
 ભાસ્ત એવ અટવી અરણ્યં વનં તસ્યાઃ દાવાર્ચિર્નિચયઃ દાવાગ્નિજ્વાલાસમૂહ-
 તુલ્યઃ । પુનઃ કથંભૂતો નલ્લદ્યુતિભરઃ । પ્રવોધદિવસપ્રારંભસૂર્યોદયઃ પ્રવોધો
 જ્ઞાનં સ એવ દિવસો દિનં તસ્ય પ્રારંભે ઉદયે સૂર્યોદયસમાનઃ । પુનઃ કથં-
 ભૂતો નલ્લદ્યુતિભરઃ । મુક્તિસ્ત્રીકુચકુંભકુંકુમરસઃ મુક્તિરેવ સ્ત્રી તસ્યાઃ કુ-
 ચાવેવ કુંભૌ તત્ર કુંકુમરસઃ કાશ્મીરરજોદ્રવલેપતુલ્યઃ ॥ મુક્તિસ્ત્રીવદનૈ-
 કકુંકુમરસઃ ઇતિ વા પાઠઃ ॥ પુનઃ કથંભૂતો નલ્લદ્યુતિભરઃ । શ્રેયસ્ત્રોઃ
 પલ્લવપ્રોહ્લાસઃ શ્રેયઃ કલ્યાણમેવ તર્લુક્ષસ્તસ્ય પલ્લવાનાં નૂતનપત્રાણાં પ્રો-
 હ્લાસઃ ઉદ્ગમઃ । ઈદૃશઃ પાર્શ્વપ્રભોઃ ક્રમયોશ્ચરણયોર્નલ્લદ્યુતિભરો વો યુગ્માન્
 પાતુ રક્તત્વત્ । નલ્લદ્યુતિભરસ્ય રક્તવર્ણત્વાત્ રક્તા એવોપમા । ભો ભવ્ય-
 પ્રાણિન્ ! એવં જ્ઞાત્વા મનસિ વિવેકમાનીય શ્રીપાર્શ્વનાથસ્ય ચરણકમ-
 લાવેવ સેવ્યૌ । સેવ્યમાનાનાં યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રસાદાત્ ઉત્તરોત્તર-
 માંગલિક્યમાલા વિસ્તરંતુ ॥ ૧ ॥

તપરૂપ હસ્તીના કુંભસ્થલને વિપે સિંદૂરના સમૂહ સમાન, કે-
 પાય રૂપી અટવીને વાલી નાંલ્લદ્યુતિને અગ્નિના સમૂહ સમાન, જ્ઞાન
 રૂપી દિવસના ઉદયને વિપે સૂર્યના ઉદય સમાન, મુક્તિ રૂપ સ્ત્રીના
 કુચકુંભ (સ્તન રૂપ ઘડા)ને વિપે અથવા 'મુક્તિસ્ત્રીવદનૈકકુંકુમરસઃ'
 એવો પાઠ છે તેથી મુક્તિ રૂપ સ્ત્રીના મુલ્લકમલને વિપે કુંકુમના
 લેપ સમાન, અને કલ્યાણ રૂપી વૃક્ષના નવપલ્લવ (નવા અંકુરા)નું
 ઉત્પત્તિ સ્થાન; એવો શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણના નલ્લનો કાંતિ-
 સમૂહ તમારું રક્ષણ કરો. (૧)

૧ નલ્લનો કાંતિસમૂહ રાત્રી હોવાથી તેને સિંદૂરના સમૂહની ઉપમા આપેલી છે.
 ૨ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ.

हवे कवि, सज्जन पुरुषोने विनती करे छे

सतः सतु मम प्रसन्नमनसो वाचा विचारोद्यताः,

सूतेऽम्भः कमलानि तत्परिमल वाता वितन्वति यत् ॥

किवाभ्यर्थनयानया यदि गुणोऽस्त्यासा ततस्ते स्वय,

कर्तारः प्रथन न चेदथ यशःप्रत्यर्थिना तेन किम् ॥ २ ॥

अथ कवि सज्जनपुरुषान्प्रति स्वविज्ञप्तिमाह ॥ व्याख्या ॥ सत इति ॥

सत सज्जना मम प्रसन्नमनस सतु ममोपरि प्रसन्नचित्ता भवतु । किं
विशिष्टा सत । वाचा कविवाणीना विचारे सदसद्विचारे उद्यता साव-
धाना समीचीनासमीचीनविचारज्ञा ॥ यत् यस्मात् कारणात् अभि-
पानीय कमलानि सूते उत्पादयति, पर तत्परिमल तेषां कमलानां परि-
मलमामोद वाता वायवो वितन्वति निस्तारयति । तद्वदेन प्रथमहं रचयि-
ष्यामि । परं प्रथमस्य विस्तारं सज्जना करिष्यति ॥ यत् ॥ पद्मानि बोध-
यत्यर्कः, काव्यानि कुरुते कवि ॥ तत्सौरभं नभस्वतः, सतस्तन्वति तद्गु-
णान् ॥ १ ॥ अथवा अनया ममाभ्यर्थनया सतामग्रे प्रार्थनया किं । अपि-
तु न किमपि । कुतः ॥ यद्यासां मम वाणीनां मध्ये गुणोऽस्ति तदा ते
सतः स्वयमेव प्रथमं विस्तारं कर्तारं भविष्यति ॥ यद्यस्मिन् शास्त्रे कश्चिद्गु-
णो भविष्यति तदा सतः स्वयमेव ममाभ्यर्थनां निमित्तं विस्तारं करिष्यति ॥
अथ चेद्यदि आमां मम वाणीनां मध्ये गुणो न ॥ तदा तेन प्रथमेन विस्त-
रेण किं । अपि तु न किमपि ॥ कथंभूतेन न प्रथमेन विस्तरेण । यश-
प्रत्यर्थिना यशसः प्रत्यर्थिं शत्रुभूतं यत्तत् यशःप्रत्यर्थिं तेन यशःप्रत्यर्थिना
यशसो विनाशनेन । निगुणस्य विस्तारणेन अयं एव भवतीत्यर्थः ॥ २ ॥

म्हारी वाणीनां सारां नरतां विचारने विषे सावधानं एवां सतः
पुरुषो म्हारा उपर प्रसन्न चित्तवाला यावो, कारण के, जल तो

कमलोने उत्पन्न करे छे, परंतु तेमनी सुगंधने विस्तार करनार तो वायुज छे. अथवा तो म्हारे (ते सज्जनोने) आवी प्रार्थना करवानी शी जरूर छे? जो ए(म्हारी वाणी)ने विषे गुण हशे, तो ते (सज्जनो) पोतेज विस्तारने करशे; नहि तो यशना वैरी समान एवा ए विस्तारे करीने शुं? अर्थात् कांई नहीं. (२)

हवे वीतरागना आगमने अनुसारे भव्य जीवोना
हितने माटे धर्मोपदेश कहे छे.

(उपजातिवृत्तम्.)

त्रिवर्गसंसाधनमंतरेण, पशोरिवायुर्विफलं नरस्य ॥

तत्रापि धर्मं प्रवरं वदन्ति, न तं विना यद्भवतोऽर्थकामौ ॥ ३ ॥

अथ विहितसकलसुरासुरसेवस्य देवाधिदेवस्य श्रीवीतरागस्यागमानुसारेण भव्यानां हितहेतवे धर्मोपदेशमाह ॥ त्रिवर्ग इति ॥ भो भव्य त्रिवर्गसंसाधनमंतरेण नरस्य आयुः पशोरिव विफलं ज्ञेयं । धर्मार्थकाममोक्षाश्चत्वारः पुरुषार्थाश्चतुर्वर्गास्तेषां मध्ये सांप्रतं अस्मिन् भरतक्षेत्रे मोक्षः साधयितुं न शक्यः ॥ अतः कारणात् शेषत्रिवर्गः धर्मार्थकामरूपः । तस्य त्रिवर्गस्य संसाधनं उपार्जनं अंतरेण विना नरस्य मनुष्यस्य आयुर्जीवितं पशोरिव विफलं निष्फलं वृथेत्यर्थः ॥ येन नरेण धर्मार्थकामानां संसाधनं उपार्जनं न क्रियते तस्य जीवितं पशोरिव छागादेरिव वृथा निष्फलं ॥ यतः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां, यस्यैकोपि न विद्यते । अजागलस्तनस्यैव, निष्फलं तस्य जीवितम् ॥ १ ॥ इति ॥ ते त्रयोपि किं सदृशाः वा किंचिदंतरं इत्याह ॥ तत्रापि त्रिवर्गे धर्मं प्रवरं वदन्ति श्रेष्ठं कथयन्ति । कुतः यत् यस्मात् कारणात् धर्मं विना अर्थकामौ न भवतः

येन पूर्वजन्मनि धर्मं कृतो भवति तस्यैवात्रार्थकामौ भवत नान्यस्य ॥
यदुक्त ॥ किं जपिष्ण बहुणा, ज ज दीसई समत्यजियलोए ॥ इदियम
णाभिराम, त त धम्म फल सब्ब ॥ २ ॥ अत कारणात् त्रिवर्गे
धर्म एव श्रेष्ठ ॥ भो भव्यप्राणिन् ! एव ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय श्री-
सर्गज्ञप्रणीतो धर्म एवाचरणीय धर्म माचरता सता यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पु-
ण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमागलिक्यमाला विस्तरतु ॥ ३ ॥

ધર્મ, અર્થ અને કામરૂપ ત્રણ વર્ગના સાધન વિના મનુષ્યનું આ-
યુષ્ય પશુના આયુષ્યની પેઠે નિષ્ફળ છે તે ત્રણને વિષે પણ ધર્મને
શ્રેષ્ઠ કહે છે, કારણ કે, તે (ધર્મ) વિના અર્થ અને કામ વની શ-
ક્તિ નથી (૩)

हवे नरभवतु दुर्लभपणु कहे छे

(इन्द्रज्जावृत्तम्)

यः प्राप्य दुःप्राप्यमिदं नरत्वं, धर्मं न यत्नेन करोति मूढः ॥
केशप्रवधेन स लब्धमवधौ, चिंतामणिं पातयति प्रमादात् ॥४॥

અથ નરભવસ્ય દુર્લભત્વમાહ ॥ ય પ્રાપ્ય્ય ઇતિ ॥ યો મૂઢો મૂર્ખે દૃઢ
દુઃપ્રાપ્ય નરત્વ પ્રાપ્ય યત્નેન ઉદ્યમેન ધર્મં ન કરોતિ સ કૈશપ્રવધેન
લબ્ધ ચિંતામણિરત્ન પ્રમાદાત્ અવ્યૌ સમુદ્રે પાતયતિ ॥ યો મૂર્ખે પુમાન્
દુઃશેન મહતા કષ્ટેન પ્રાપ્ય ॥ યત ॥ ચુલ્લગ ૧ પાસગ ૨ ધન્ને ૩, જૂપ
૪ રયણે ૫ સુમિણ ૬ ચક્રેય ૭ ॥ કૂસ્મ ૮ યુગે ૯ પરમાણૂ ૧૦, દસ
વિઠ્ઠતા મણુઅજન્મે ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિદશભિર્દૃષ્ટાતૈર્દુર્લભ ઇદં નરત્વ મનુષ્યજ
ન્મ પ્રાપ્ય લબ્ધ્યા યત્નેન સાધનતયા શ્રીચીતરાગપ્રણીત ધર્મં ન કરોતિ
ઉપેક્ષતે સ કૈશપ્રવધેન મહતા કષ્ટપ્રકારેણાતિપ્રયાસેન લબ્ધ પ્રત્યક્ષપ્રાપ્ત
ચિંતામણિરત્ન પ્રમાદાત્ અવ્યૌ સમુદ્રે પાતયતિ ॥ અગ્ર બ્રાહ્મણરત્નદ્વીપદે-

व्यादत्तचितामणिरत्नसमुद्रपातनसंबंधो वाच्यः । भो भव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय यत्नेन धर्म एव कार्यः धर्म च कुर्वतां सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥

दुःखे प्राप्त थई शके एवुं मनुष्यपणुं पामीने जे मूढ पुरुष उद्य-
मथी धर्म करतो नथी, ते घणी महेनते प्राप्त करेला चिंतामणि-
(रत्न) ने आलसथी समुद्रने विपे नांखी दे छे. (४)

हवे मनुष्यभवनो सर्वोत्कृष्ट जय कहे छे.

(मंदाक्रांतावृत्तम्.)

स्वर्णस्थाले क्षिपति स रजः पादशौचं विधत्ते,

पीयूषेण प्रवरकरिणं वाहयत्यैधभारम् ॥

चिंतारत्नं विकिरति कराद्वायसोड्ढायनार्थं,

यो दुष्प्रापं गमयति मुधा मर्त्यजन्म प्रमत्तः ॥ ५ ॥

अथ मनुष्यभवस्य सर्वोत्कृष्टत्वमाह ॥ स्वर्णस्थाले इति ॥ यः पुमान् प्रमत्तः सन् प्रमादस्य वशं पतितः सन् मद्य विषय कषाय निद्रा विकथारूप प्रमादवशं गतः सन् दुःप्रापं चतुरशीतिलक्षजीवयोनिषु भ्रमता जीवेन दुःखेन महता कष्टेन प्राप्यं यत् मर्त्यजन्म मनुष्यभवं तत् मुधा वृथा श्रीजिनधर्मं विना निष्फलं गमयति । स पुमान् स्वर्णस्थाले रजो धूलिं कचवरादि क्षिपति । स्वर्णस्थालतुल्यं मर्त्यजन्म रजःसदृशाः प्रमादाः ॥ पुनः सः पुमान् पीयूषेण अमृतेन कृत्वा पादशौचं चरणप्रक्षालनं विधत्ते करोति । पीयूषस्य विदुमात्रपानेनाजरामरत्वं स्यात् तत् पादप्रक्षालनार्थं मुधा वृथा गमयतीत्युक्तं ॥ पुनः सः पुमान् प्रवरकरिणं प्रधानहस्तिनं ऐधभारं इंधनकाष्ठसमूहं वाहयति ॥ यस्मिन् गजे द्वारि बद्धेऽपि सति शोभा भवति तेन इंधनानयनमयुक्तं ॥ पुनः सः पुमान् वायसोड्ढाय-

નાર્યં કાકસ્ય ઉઢ્યાયનનિમિત્ત ચિંતામણિરત્ન કરાત્ હસ્તાત્ વિકિરતિ
વિક્ષિપતિ ॥ યથા મનોગાઢિતાર્થદાયકસ્ય ચિંતામણિરતસ્ય કાક ઉઢ્યાય-
નાર્યં વિક્ષેપણમયુક્ત તથા ધર્મસાધકેન મર્ત્યજન્મના પ્રમાદસેવનમયુક્ત ।
મો ભવ્યપ્રાણિન્' એવ જ્ઞાત્વા મનસિ વિવેકમાનીય પ્રમાદ ત્યક્ત્વા ધર્મ
કૃત્વા મનુષ્યજન્મ સફલ કાર્ય ॥ ધર્મમાચરતા સતા યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે
તત્પુણ્યપ્રસાદાત્ ઉત્તરોત્તરમાગલિક્યમાલા વિસ્તરતુ ॥ ૬ ॥

જે માણસ, હુ મ્હે પામયા યોગ્ય પવા આ મનુષ્ય ભવને પ્રમાદને
વશ વઈ વૃથા ગુમાવે છે, તે માણસ સોનાના ચાલને વિપે રજ
(ધૂલ) નાચે છે, અમૃતથી પગ ધુણે છે, થોડા હસ્તી પાસે લાક
ડાનો ભાર ઉપડાવે છે, અને કાગડાને ઉડાડી મૂકવા માટે હાથ
માથી ચિંતામણિ રત્નને પેંકી દે છે (૫)

હવે જે સસારના વિષય માટે ધર્મનો ત્યાગ કરે છે,
તેઓને મૂર્ખ જનાવવાને કહે છે

(શાર્દૂલવિક્રીડિતનૃત્તમ્)

તે ધત્તૂરતર વપતિ ભવને પ્રોન્મૂલ્ય કત્પદ્મ,
ચિતારક્તમપાસ્ય કાચશકલ સ્વીકૃતે તે જડાઃ ॥

વિક્રીય દ્વિરદ ગિરીંદ્રસદૃશં ક્રીણતિ તે રાસભ,

યે લબ્ધ પરિહૃત્ય ધર્મમધમા ધાવતિ ભોગાશયા ॥ ૬ ॥

યે તુ અગારાણા નિપયાણા કૃતે ધર્મં ત્યજતિ તે મૂઢા ણ્વેત્યાર ॥ તે

ધત્તૂર રત્ન ॥ યે અધમા મર્ગા પુરુષા લબ્ધ પ્રાપ્ત ધર્મં પરિહૃત્ય ત્યક્ત્વા
ભોગાશયા નિપયાણ્યા ધાવતિ નિપયાર્થં પ્રવર્તંતે તે તરા ભવને મ્મગૃહે
પ્રોક્ત ઉત્તમ કલ્પમૂલ પ્રોક્ત્ય ઉત્તમાય ધત્તૂરતર વપતિ આરોપયતિ ।
પુણ્યે જડા મર્ગા ચિંતામણિરત્ન અપાન્ય ત્યક્ત્વા મૂર્ખકૃત્ય કાચશકલ

કાચઘંડં સ્વીકૃર્વતે ગૃહ્ણંતિ । પુનસ્તે જડાઃ ગિરીંદ્રસદૃશં પર્વતપ્રાયકાયં
 ઁચ્ચં દ્વિરદં હસ્તિનં વિક્રીય રાસમં ગર્દમં ક્રીણંતિ મૂલ્યેન ગૃહ્ણંતિ ॥
 અત્ર કલ્પવૃક્ષસદૃશો ધર્મઃ । યત્તૂરસદૃશા ભોગાઃ ઁવં સર્વત્રોપનયઃ ॥ ભો
 મવ્યપ્રાણિન્ ! ઁવં જ્ઞાત્વા મનસિ વિવેકમાનીય કલ્પવૃક્ષચિંતામણિસદૃશઃ
 શ્રીજિનધર્મ્મ ઁવારાધ્યઃ આરાધયતાં યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રસાદાન્ ઁત્ત-
 રોત્તરમાંગલિક્યમાલા વિસ્તરંતુ ॥ ૬ ॥

જે મૂર્ખ પુરુષો, પ્રાપ્ત થયેલા ધર્મનો ત્યાગ કરીને ભોગની વાંછાને
 અર્થે દોડે છે, અર્થાત્ વિષયમાં પ્રવર્તે છે, તે મૂર્ખ પુરુષો પોતાના ઘરને
 વિપે ઉત્પન્ન થયેલા કલ્પવૃક્ષને ઁઁઁડી નાંઁીને ઁંતૂરાના વૃક્ષને
 વાવે છે; તે જડબુદ્ધિવાલા પુરુષો ચિંતામણિ રત્નને ફેંકી દેંને કા-
 ચનો કડકો ગ્રહણ કરે છે, ઁને પર્વત સમાન હસ્તીને વેચી દેંને
 ગથેડાને ઁરીદ કરે છે. (૬)

હવે મનુષ્યજન્મનું તથા ધર્મસામગ્રીનું દુર્લભપણું કહે છે.

(શિઁરિણીવૃત્તમ્.)

અપારે સંસારે કથમપિ સમાસાદ્ય નૃભવં,

ન ધર્મં યઃ કુર્યાદ્વિષયસુખતૃણાતરલિતઃ ॥

બુડન્ પારાવારે પ્રવરમપહાય પ્રવહણં,

સ મુખ્યો મૂર્ખાણામુપલમુપલઁધું પ્રયતતે ॥ ૭ ॥

અથ નરભવસ્ય ધર્મ્મસામગ્ર્યાશ્ચ દુર્લ્ભત્વમાહ ॥ અપારે સંસારે ઁતિ ॥
 યઃ પુમાન્ વિષયસુખતૃણાતરલિતઃ સન્ વિષયાણાં કામભોગાનાં શદ્ધ-
 રૂપરસસ્પર્શગંધાનાં સુખસ્ય તૃણા વાંછા તયા તરલિતો વાહિતો વ્યાકુલી-
 કૃતઃ સન્ અપારે અનંતે સંસારે કથમપિ મહતા કષ્ટેન નૃભવં મનુષ્યજન્મ
 સમાસાદ્ય પ્રાપ્ય ધર્મ્મં ન કુર્યાત્ ન કરોતિ । સઃ પુમાન્ પારાવારે સમુદ્રે
 બુડન્ નિમજ્જન્ પ્રવરં ઁત્તમં પ્રવહણં પોતં અપહાય ત્યક્ત્વા તરણાર્થં

ઉપલ પાપાણ ઉપલબ્ધુ ગ્રહીતુ પ્રયતતે યત્ન કરોતિ ઉદ્યમ કરોતિ ॥
કથમ્ભૂત સ । મૂર્લાના મુખ્ય મૂર્લેષુ વૃદ્ધમૂર્લે । અત્ર સસાર સમુદ્ર ।
ધર્મ પ્રવહણ । વિપયા પાપાણસદૃશા ઇત્યુપનય ॥ મો મવ્યપ્રાણિન્ ! એવ
જ્ઞાત્વા મનસિ વિવેકમાનીય સસારસમુદ્રતારક શ્રીધર્મ એવ આરાધ્ય ।
આરાધયતા ચ સતા યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રસાદાત્ ઉત્તરોત્તરમાગલિ
ક્યમાલા વિસ્તારતુ ॥ ૭ ॥

જે માણસ આ બનત સસારને વિષે મહા કષ્ટે મનુષ્ય ભવ પામીને
ત્રિપયસુખની તુળાથી લ્યાકૂલ થઈ, ધર્મ કરતો નથી, તે મૂર્લેશિરો
મણિ સમુદ્રને વિષે કૂટતો છતો ઉત્તમ વદાણને તજી દઈ પથરને
ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે (૭)

આ પ્રયમા જે ઉપદેશ ઠારો કહેવાના છે, તે કહે છે

(શાર્દૂલનિકીઢિતવૃત્તમ્)

ભક્તિ તીર્થકરે ગુરૌ જિનમતે સધે ચ હિસાનૃત,
સ્તૈયાબ્રહ્મપરિગ્રહાદ્યુપરમ ક્રોધાદ્યરીણા જયમ્ ॥

સૌજન્ય ગુણિમર્ગમિન્દ્રિયદમ દાનં તપોભાષના,
વૈરાગ્યં ચ કુરુષ્વ નિર્વૃત્તિપદે યદ્યસ્તિ ગતુ મનઃ ॥૮॥

અથાસિન્ શાસ્ત્રે ઇત્યાન્યુપદેશદ્વારાણિ કથયિષ્યતે ॥ ઇત્યુપદેશદ્વારેણ
દ્વારવૃત્તમાહ ॥ ભક્તિમિતિ ॥ મો મવ્યપ્રાણિન્ ! યદિ તત્ર નિર્વૃત્તિપદે
મોક્ષે ગતુ મનોઽસ્તિ તદા ત્વ તીર્થકરે શ્રીવીત્તરાગે ભક્તિ ભાગપૂજા
ગુણોત્કીર્તનરૂપા કુરુષ્વ ॥ ૧ ॥ પુનર્ગુરૌ ધર્મોપદેશકે ભક્તિ કુરુષ્વ ॥ ૨ ॥
પુન જિનમતે જિનશામને ભક્તિ કુરુષ્વ ॥ ૩ ॥ પુન ચતુર્વિધસધે ભક્તિ
કુરુષ્વ ॥ ૪ ॥ હિમાનૃતસ્તૈયાબ્રહ્મપરિગ્રહાદ્યુપરમ કુરુષ્વ ॥ ૫ ॥

(हिंसा जीववधः प्राणातिपातः ॥ १ ॥ अनृतं असत्यं मृषावादः ॥ २ ॥ स्तेयं चौर्यं अदत्तादानं अदत्तपरस्ववस्तुग्रहणं ॥ ३ ॥ अव्रह्म मैथुनं स्त्री-
सेवा ॥ ४ ॥ परिग्रहो धनधान्यादि नवविधः ॥ ५ ॥ एभ्य उपरमं निव-
र्त्तनं कुरुष्व ॥ ९ ॥) अत्र व्युपरमोऽपि पाठो भवति। पुनः क्रोधाद्यरीणां
क्रोध ॥ १० ॥ मान ॥ ११ ॥ माया ॥ १२ ॥ लोभ ॥ १३ ॥ रूपा-
रीणां जयं कुरुष्व। पुनः सौजन्यं सुजनभावं सर्वजीवेषु मैत्रीभावं कु-
रुष्व ॥ १४ ॥ पुनः गुणिसंगं गुणीनां गुणवतां मनुष्याणां संगं संगतिं
कुरुष्व ॥ १५ ॥ पुनः इंद्रियदमं पंचेंद्रियाणां दमनं कुरुष्व ॥ १६ ॥
पुनर्दानं सुपात्रादि पंचप्रकारं कुरुष्व ॥ १७ ॥ पुनस्तपोऽनशनमूनोद-
र्यादि बाह्यं आभ्यन्तरं च द्वादशविधं कुरुष्व ॥ १८ ॥ पुनर्भावनं शुभ-
चित्तभावं कुरुष्व ॥ १९ ॥ पुनर्वैराग्यं संसारात् भोगादिभ्यश्च विरक्त-
भावं कुरुष्व ॥ २० ॥ एतानि मोक्षपददायकानि ज्ञात्वा सम्यक्
प्रकारेणाराधनीयानि ॥ आराधयतां सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात्
उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥ ८ ॥

हे भव्य जनो ! जो तमारी मोक्षपद पामवानी इच्छा होय तो
१ श्रीतीर्थंकर महाराजा, २ गुरु, ३ जिनशासन अने ४ संघ—ए
चारेनी तमे भक्ति करो; ५ हिंसा, ६ असत्य, ७ चोरी, ८ मैथुन
अने ९ परिग्रह—ए पांचथी निवर्त्तो; वली १० क्रोध, ११ मान,
१२ माया अने १३ लोभ—ए चार शत्रुओने जीतो; १४ (सर्व जी-
वने विपे) मैत्रीभाव (मित्रता) करो, तथा १५ गुणवान जनोनी
संगत, १६ पांचे इंद्रियोनुं दमनुं, १७ (पात्रने विपे) दान, १८
तपश्चर्या, १९ शुभ भाव अने २० संसार थकी विरक्तभाव (वै-
राग्य)—एटलांवांनां करो. (८)

हवे प्रथम चार काव्यथी तीर्थंकर भक्तिद्वार कहे छे.

પાપ લુપતિ દુર્ગતિ દલયતિ વ્યાપાદયત્યાપદ,

પુણ્ય સચિનુતે શ્રિય વિતનુતે પુણ્નાતિ નીરોગતામ્ ॥

સૌભાગ્ય વિદધાતિ પલ્લવયતિ પ્રીતિ પ્રસૂતે યશઃ,

સ્વર્ગ યચ્છતિ નિર્વૃત્તિ ચ રચયત્યર્ચાઽર્હતા નિર્મિતા ॥૧॥

અથ યથોદ્દેશસ્તથૈવ નિર્દેશ इति વચનાત્ અનુક્રમેણ દ્વારાણિ નિવૃ-
ણોતિ ॥ તત્ર પ્રથમ ચતુર્ભિર્ગૃતૈ શ્રીતીર્થંકરભક્તિદ્વારમાહ ॥ પાપ લુપ-
તીતિ ॥ ભો ભવ્યા ! અર્હતા જિનાના ભાવપૂજા ગુણોત્કીર્તનવદના
પર્યુપાસ્ત્યાદિ નિર્મિતા કૃતા સતી પાપ લુપતિ દૂરીકરોતિ । પુનર્દુર્ગતિ
નરકાદિદુષ્ટગતિં દલયતિ સ્હયતિ નિવારયતિ । પુન આપદ કષ્ટ વ્યાપા-
દયતિ વિનાશયતિ । પુન પુણ્ય ધર્મ્મ સચિનુતે વૃદ્ધિ પ્રાપયતિ । પુન
શ્રિય લક્ષ્મીં વિતનુતે વિસ્તારયતિ । પુનર્નારોગતા શરીરે આરોગ્ય પુણ્નાતિ
પોષયતિ । પુન સૌભાગ્ય સર્વજનેષુ શ્લાઘનીયતા વિદધાતિ કરોતિ । પુન
પ્રીતિં પહ્નયતિ ઉત્પાદયતિ । પુનર્યશ પ્રસૂતે યશોવિસ્તારયતિ । પુન
સ્વર્ગ ત્રિદિવ દેવપદ યચ્છતિ દદાતિ । પુનર્નિર્વૃત્તિ રચયતિ દદાતિ ॥ ભો
ભવ્યપ્રાણિન્ ! એવ જ્ઞાત્વા મનસિ વિવેકમાનીય સમ્યક્નિર્મલવિધાયિની
ઇહલોકે પરલોકે ચ સર્વસોખ્યદાયિની વદનાદિગુણસ્તુતિ શ્રીજિન-
ભાવપૂજા કાર્યા । કુર્નતા સતા યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રસાદાત્ ઉત્તરો-
ત્તરમાગલિક્યમાલા વિસ્તારતુ ॥ ૧ ॥

અરિહત ભગવતની કરેલી ભાવપૂજા પાપને દૂર કરે છે, દુર્ગ-
તિનુ નિવારણ કરે છે, આપત્તિનો (દુ સનો) વિનાશ કરે છે,
પુણ્યને વધારે છે, લક્ષ્મીનો વિસ્તાર કરે છે, આરોગ્યતાનુ પોષણ
કરે છે (શરીરે સુખી રાખે છે), સર્વ જનોને વિષે પ્રશંસા પમાડે
છે, પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે, અને યશને વધારે છે, તેમજ દેવતાની
પદવી આપે છે અને પરપરાય મોક્ષપદ પણ આપે છે (૧)

हवे जिनेश्वरनी भावपूजानुं फल कहे छे.

स्वर्गस्तस्य गृहांगणं सहचरी साम्राज्यलक्ष्मीः शुभा,
सौभाग्यादिगुणावलिर्विलसति स्वैरं वपुर्वेश्मनि ॥

संसारः सुतरः शिवं करतलक्रोडे लुठत्यंजसा,

यः श्रद्धाभरभाजनं जिनपतेः पूजां विधत्ते जनः ॥१०॥

पुनः श्रीजिनस्य भावपूजायाः फलमाह ॥ स्वर्गस्तस्येति ॥ यो जनः
श्रद्धाभरभाजनं सन् श्रद्धारुचिः तस्या भरः प्रचुरता तस्य भाजनं स्थानं
भाजनशब्दस्याजहल्लिगत्वान्नपुंसकत्वं शुभभावनायुक्तः सन् जिनपतेः श्री-
वीतरागस्य भावपूजां विधत्ते करोति तस्य जनस्य स्वर्गो देवलोको गृ-
हांगणं गृहस्यांगणवन्निकटो भवति । पुनः शुभा मनोहरा साम्राज्यलक्ष्मीः
राज्यऋद्धिस्तस्य सहचरी सार्थवर्तिनी भवति । पुनर्वपुर्वेश्मनि वपुरेव श-
रीरमेव वेश्म गृहं तस्मिन् सौभाग्यधैर्यौदार्यचातुर्यादिगुणानां आवलिः
श्रेणिः स्वैरं स्वेच्छया विलसति आगत्य विलासं करोति तिष्ठतीत्यर्थः ।
पुनः संसारः सुतरः सुखेन तीर्यते इति सुतरः सुखेन तरीतुं शक्यो भवति ।
पुनः शिवं मोक्षः अंजसा शीघ्रं तस्य करतलक्रोडे हस्ततलमध्ये लुठति
हस्तगोचरो भवतीत्यर्थः ॥ अतो भावार्हतः उत्पन्नकेवलज्ञानाश्चतुस्त्रिंशदति-
शयैर्विराजमानाः समवसरणस्थाः इति ॥ यतः ॥ उसरणमवसिरित्ता,
चउत्तीसं अइसए निसेवित्ता ॥ धम्मकहं च कहंता, अरिहंता हुंतु मे
सरणं ॥ १ ॥ इति वचनात् ॥ भो भव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि
विवेकमानीय अर्हतां भावपूजा कार्या । कुर्वतां च यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पु-
ण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥ १० ॥

जे माणस अत्यंत श्रद्धा सहित श्री वीतरागनी भावपूजा करे
छे, तेने देवलोक घरना आंगणानी पेठे दूकडुं छे, मनोहर राज-

ઋદ્ધિ તેની સાથે રહેનારી છે, તેના શરીરરૂપ ઘરને વિષે સૌભા-
ગ્યાદિ ગુણોની શ્રેણી પોતાની ઇચ્છાએ (આવીને) વિલાસ કરે છે,
તેનો સસાર સુલ્લઘી તરી શકાય પવો થાય છે, અને મોક્ષ તો હટ
તેના હાથ તલે આવીને આલોટે છે (૧૦)

(શિશ્વરિણીવૃત્તમ્)

કદાચિન્નાતંકઃ કુપિત इव पश्यत्यभिमुख,

विदूरे दारिद्र्य चकितमिव नश्यत्यनुदिनम् ॥

विरक्ता कातेव त्यजति कुगतिः सगमुदयो,

न मुच्यत्यभ्यर्णं सुहृदिव जिનાર્चा रचयतः ॥ ૧૧ ॥

પુનર્ભાવપૂજાયા ફલમાહ ॥ જિનાર્ચા શ્રીવીતરાગસ્ય વદનાદિભાવ-
પૂજા રચયત કુર્વત પુરુષસ્ય આતકો ભય કદાચિત્ અભિમુસ મન્મુસ
ન પશ્યતિ ન નિલોકયતિ । ક ઇવ ? કુપિત ઇવ । યથા કશ્ચિત્ કુપિતો
રુદ્ધો ભગતિ સ યથા તસ્ય સન્મુસ ૩ પશ્યતિ તથેત્યર્થ ॥ પુનર્દારિદ્ર્ય
ઘરિદ્રત્ય અનુદિન નિરતર તસ્ય દૂરે ાશ્યતિ દૂરે યાતિ । કિમિવ ?
ચકિતમિત્ર ભયભીતમિત્ર । પુનર્નરકાદિકુગતિમ્નસ્ય સગ સમીપ ત્યજતિ
મુચતિ । કા ઇવ ? વિરક્તા કુપિતા રદ્ધા કાતા ઇત યી ઇવ । યથા
નિરક્તા સ્ત્રી ભર્તુ સગ ત્યજતિ તથેત્યર્થ । પુન ઉદય અમ્યુદય પ્રતાપે-
શ્વર્યાદિવૃદ્ધિમ્નસ્ય અમ્યર્ણ સમીપ ન મુચતિ ન ત્યજતિ । ક ઇવ ? સુહ-
દિવ મિત્રમિત્ર ॥ અતોઽર્હતા ભાવપૂજા વદનાદિ કાર્યા । ભો ભવ્યપ્રાણિન્ !
એવ જ્ઞાત્વા મનમિ વિવેકમાનીય શ્રીજિનસ્ય ભાવપૂજા કર્તવ્યા । કુર્વતા ચ
મતા યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રમાદાત્ ઉત્તરોત્તરમાગલિન્યમાલા વિસ્તરતુ ॥

જિનેશ્વર ભગવાનની ભાવપૂજા કરનારા જનોને, ભય તો કોપ
પામ્યો હોય, તેમ ક્યારે પણ સામુ જોતો નથી, દારિદ્ર તો મયઘ્રાત
થયુ હોય તેમ નિરતર દૂર નાસે છે, કુમતિ તો વિરક્ત ચપલી સ્ત્રીની

પેઠે સંગજ તજી દે છે, અને અભ્યુદય (પ્રતાપ-ऐश्वर्यादि) મિત્રની પેઠે (તેના) સમીપપણાને મૂકતો નથી. અર્થાત્ તેની પાસેજ રહે છે.

હવે ભાવપૂજાનું માહાત્મ્ય કહે છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્.)

યઃ પુષ્પૈર્જિનમર્ચતિ સ્મિતસુરસ્ત્રીલોચનૈઃ સોઽર્ચ્યતે,

યસ્તં વંદત એકશસ્ત્રિજગતા સોઽહર્નિશં વંદ્યતે ॥

યસ્તં સ્તૌતિ પરત્ર વૃત્રદમનસ્તોમેન સ સ્તૂયતે,

યસ્તં ધ્યાયતિ ક્લૃપ્તકર્મ્મનિધનઃ સ ધ્યાયતે યોગિભિઃ ॥૧૨॥

પુનઃ શ્રીજિનભાવપૂજાયાઃ માહાત્મ્યમાહ ॥ યઃ પુરુષઃ પુષ્પૈઃ કૃત્વા જિનં શ્રીવીતરાગં અર્ચતિ પૂજયતિ સ પુરુષઃ સ્મિતસુરસ્ત્રીલોચનૈઃ અર્ચ્ય પૂજ્યતે । સ્મિતાનિ વિકસિતાનિ યાનિ સુરસ્ત્રીણાં દેવાંગનાનાં લોચનાં નેત્રાણિ તૈઃ । દેવલોકે દેવત્વેનોત્પન્નઃ સ દેવાંગનાભિર્વિકસિતનેત્રૈઃ ઈર્ચ્યતે પૂજ્યતે સરાગં અવલોક્યતે इत्यर्थः । પુનર્યઃ પુમાન્ એકશઃ એક શ્રીજિનં વંદતે સ અહર્નિશં દિવારાત્રૌ ત્રિજગતા ત્રિભુવનેન વંદ્યતે । જિનં વંદતે સ ત્રિજગદ્વંદ્યો ભવતીત્યર્થઃ । પુનર્યઃ પુમાન્ તં શ્રીજિનં સ્તૌતિ વર્ણયતિ સ પુમાન્ પરત્ર પરલોકે વૃત્રદમનસ્તોમેન વૃત્રદમનાનાં ઇન્દ્રાસ્તોમેન સમૂહેન સ્તૂયતે । ગુણસ્તુત્યા કૃત્વા વર્ણ્યતે । પુનર્યસ્તં શ્રીજિનં ધ્યાયતિ પિન્ડસ્થપદસ્થરૂપસ્થરૂપાતીતમેદૈર્હૃદયે ધ્યાનગોચરં કરોતિ સ પુમાન યોગિભિર્યોગીશ્વરૈર્મહામુનિભિર્ધ્યાયતે ધ્યાનગોચરઃ ક્રિયતે । કથંભૂતઃ સઃ । ક્લૃપ્તકર્મ્મનિધનઃ ક્લૃપ્તં રચિતં કૃતં અપાનાં કર્મ્મણાં નિધનં વિનાશો યેન સઃ ક્લૃપ્તકર્મ્મનિધનઃ ॥ સિદ્ધાવસ્થાં પ્રાપ્ત इत्यर्थः ॥ ૧૨ ॥ इति पूजायाः प्रस्तावः ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्तिना सूरिणा विहितायां तु, पूजायाः प्रक्रमोऽजनि ॥ १ ॥ इति जिनवरप्रक्रमः ॥

જે પુરુષ પુષ્પોષ્ઢે શ્રી વીતરાગ ભગવાનની પૂજા કરે છે, તે દેવા-
ગનાઓના વિકસ્વર (પ્રફુલ્લિત) યણ્ણા નેત્રોથી પૂજાય છે, જે વી-
તરાગ ભગવાનને ઇક વાર પળ વદન કરે છે, તે રાત્રી દિવસ ત્રણે
જગત્ના જનોથી વદન પામે છે, જે તેમની સ્તુતિ કરે છે, તે પર-
લોકને વિષે ઇદ્રોના સમૂહથી સ્તુતિ પામે છે અને જે તેમનુ ધ્યાન
ધરે છે, તે આઠ કર્મનો ક્ષય કરીને અર્થાત્ સિદ્ધ જવસ્થા પામીને
યોગી પુરુષોથી ધ્યાન કરાય છે અર્થાત્ યોગી પુરુષો તે પુરુષનુ
ધ્યાન કરે છે (૧૨)

હવે ચાર કાચે કરી ગુરુભક્તિદ્વાર કહે છે

(વશસ્થવૃત્તમ્)

અંગદ્યમુક્તે પથિ ય પ્રવર્તતે, પ્રવર્તયત્યન્યજન ચ નિઃસ્પૃહઃ ॥
સ ઇવ સેવ્યઃ સ્વહિતૈપિના ગુરુઃ, સ્વય તરસ્તારયિતુ ક્ષમઃ પરમ્ ? ૩

અથ ચતુર્ભિર્વૃત્તૈર્ગુરુભક્તિદ્વારમાહ ॥ અવદ્યમુક્તે ઇતિ ॥ આત્મહિતવાછ-
કેન પુરુષેણ સ ઇત્ર ગુરુ સેવ્ય । સ ક ? ય અવદ્યમુક્તે પાપપ્રજિતે
સત્યે પથિ ધર્મમાર્ગે સ્વય પ્રવર્તતે પ્રચલતિ । ચ પુન અન્યજન અન્યલોક
શુદ્ધમાર્ગે પ્રવર્તયતિ । ગુરુર્નિ સ્પૃહ પરિગ્રહાદિવાછારહિત સન્ । પુનર્ય
સ્વય સત્તારસમુદ્ર તરન્ સન્ પર અન્ય તારયિતુ ક્ષમ સમર્થ ॥ ગૃણાતિ
કથયતિ તત્ત્વમિતિ ગુરુ તત્ત્વોપદેશક શુદ્ધપ્રરૂપક ઇત્યર્થ ॥ યત ॥
દીણસ્સ પિમુદ્ધ પરુ-વગસ્સ નાણાદિયસ્સ કાયવ્વ ॥ જણચિત્તગ્ગહ્ણત્થ,
કરતિ લિંગા નિસેસ તુ ॥ ૧ ॥ અન્યચ્ચ ॥ ઢસણભટ્ટો ભટ્ટો, ઢમણભટ્ટસ્સ
નત્થિ નિવ્વાણ ॥ મિજ્ઞસિતિ ચરણરહિયા, ઢસણરહિયા ન સિજ્ઞસિતિ ॥ ૨ ॥
અત કારણાત્ ય શુદ્ધપ્રરૂપક જિનાજારાધક સ ગુરુ સેવ્ય નતુ જ-
માલ્યાદય ડુગુરવ સેવ્યા । અદ્દાચ્છડા ઉત્તસૂનપ્રરૂપકા સ્વમતિક-
લ્પિતમતપ્રત્તાર જિનાજ્ઞાનિરાધકા માયાપિનસ્તે તુ ડુગુરવ ॥ ઇત્ર ભો

ભવ્યપ્રાણિન્ ! इति ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय शुद्धप्ररूपको जिनाज्ञारा-
धको गुरुः सेव्यः ॥ सेव्यमानानां यत् पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्त-
रोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥ १३ ॥

જે ગુરુ, પોતે પાપરહિત માર્ગને વિષે પ્રવર્તે છે, અને વીજા મા-
ણસને પળ (તેવા માર્ગે) પ્રવર્ત્તાવે છે, પોતે જાતે નિસ્પૃહ છે (પરિ-
ગ્રહાદિકની વાંછા રહિત છે), પોતે તરે છે અને વીજા માણસને
પળ તારવાને સમર્થ છે; તેજ ગુરુની હિતવાંછક પુરુષોપ સેવા ક-
રવી યોગ્ય છે. (૧૩)

वली गुरुसेवानुं फल कहे छे.

(मालिनीवृत्तम्.)

विदलयति कुबोधं बोधयत्यागमार्थं,

सुगतिकुगतिमार्गौ पुण्यपापे व्यनक्ति ॥

अवगमयति कृत्याकृत्यभेदं गुरुर्यो,

भवजलनिधिपोतस्तं विना नास्ति कश्चित् ॥ १४ ॥

અથ પુનરપિ ગુરુસેવાયાઃ ફલમાહ ॥ વિદલયતીતિ ॥ ઓ ભવ્યાઃ ! તં
ગુરું વિનાન્યઃ કશ્ચિત્ ભવજલનિધિપોતઃ પ્રવહણં નાસ્તિ । ભવ એવ સંસાર
એવ જલનિધિઃ સમુદ્રસ્તત્ર પોતઃ પ્રવહણં સંસારસમુદ્રતારણે પ્રવહણસમાનં
ગુરું વિનાન્યઃ કશ્ચિન્નાસ્તિ । યો ગુરુઃ કુબોધં કુત્સિતજ્ઞાનં મિથ્યાત્વં વિ-
દલયતિ । પુનર્યો ગુરુઃ આગમાર્થં સિદ્ધાંતાનાં અર્થં બોધયતિ જ્ઞાપયતિ ।
પુનર્યો ગુરુઃ પુણ્યપાપે પુણ્યં ચ પાપં ચ પુણ્યપાપે તે ધર્મ્માધર્મ્મૌ દ્વૈ અપિ
વ્યનક્તિ પ્રકટયતિ । ઇદં પુણ્યમિદં પાપમિતિ । કથંભૂતે પુણ્યપાપે । સુગતિ-
કુગતિમાર્ગૌ સુગતિશ્ચ કુગતિશ્ચ સુગતિકુગતી તયોર્માર્ગૌ પુણ્યં દેવનરાદિ
સુગતિમાર્ગઃ પાપં નરકતિર્યઞ્રૂપં કુગતિમાર્ગઃ । પુનર્યો ગુરુઃ કૃત્યાકૃત્યભેદં
અવગમયતિ કર્તુ યોગ્યં કૃત્યં કર્તુમયોગ્યં અકૃત્યં । કૃત્યં ચ અકૃત્યં ચ

कृत्याकृत्ये तयोर्भेदो विवेको विचारस्त ज्ञापयति ॥ यथा प्रदेशी नृप
महानास्तिकमति केशिगणधरगुरुणा प्रतिगोध्य तत्त्वमार्गे स्थापित ॥
भो भव्यप्राणिन् ! एव ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय ससारसमुद्रतारणाय
प्रवहणममानश्रीगुरो सेवा कार्या । गुरो सेवा कुर्वता च सता यत्पु-
ण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमागलिक्यमाला निस्तरतु ॥ १४ ॥

जे गुरु, मिथ्यात्वनो नाश करे छे, सिद्धातोना अर्थने जणात्रे
छे, जे 'पुण्य ए सुगतिनो मार्ग छे अने पाप ए कुगतिनो मार्ग छे,'
एम प्रगट करे छे, अने वली जे करवा योग्य अने नही करवा
योग्य कायनो विवेक समजावे छे; ते गुरु विना बीजा कोई भवस-
मुद्रने विषे बहानजी पेठे तारनार नथी (१४)

(शिखरिणीवृत्तम्)

पिता माता भ्राता प्रियसहचरी सूनुनिबहः,

सुहृत्स्वामी माद्यत्करिभट्टरथाश्वः परिकरः ॥

निमज्जत जतु नरकजुहरे रक्षितुमल,

गुरोर्धर्माऽधर्मप्रकटनपरात्कोऽपि न परः ॥ १५ ॥

पुनर्गुप्तेमाया फलमाह ॥ पितामातेति ॥ नरकजुहरे नरकविवरमभ्ये
निमज्जत नुडत पतत सत जतु जीन गुरो परोऽन्य कोऽपि रक्षितु भल
न । कोऽपि न समर्थ । कथं ? पिता जनको रक्षितु नाल । माता ज-
नी रक्षितु नाल । भ्राता सहोदरो रक्षितु नाल । प्रिया अत्यतप्रद्वभा
सहचरी श्री रक्षितु नाल । सूनुनिबह पुत्रगणोऽपि रक्षितु नाल । सुहृन्
मित्रमपि रक्षितु नाल न समर्थ । स्वामी नायकोऽपि रक्षितु नाल । कथ-
भूत म्यानी । माद्यत्करिभट्टरथाश्व । माद्यतो मद्यो मत्ता करिणो गना
भटा सुभटा रथा अश्वाश्च यस्य स ण्वनिधो जलवान् य म्यामी स
रक्षितु नाल । पुन परिकर प्रभृतोयकादिगर्गाऽपि नग्दे पतत सत

ત્યાગેઽપિ કિમપિ ન ફલ । પુન ગુરોરાજા વિના તપોભિ કૃત । પઞ્ચાષ્ટમ-
 દશમદ્વાદશાદિપક્ષક્ષણમાસક્ષણાસિંહનિક્ષીઢિતાદિભિસ્તપોભિ કૃત સપૂર્ણ
 જાત અર્થાન્ન કિમપિ । પુનર્ભાવનયા શુભભાવેનાપિ પૂર્ણ જાત । પુન
 ઇન્દ્રિયઢમૈ પર્વેન્દ્રિયાણા ઢમનૈ કૃત્વા અલ પૂર્ણ જાત । પુન આસ્રાગમૈ
 સૂત્રસિદ્ધાતપઢનૈરપિ પર્યાસ પૂર્ણ જાત । તદિ કિ ? કિંતુ ગુરુપ્રીત્યા
 ગરિષ્ઠવાત્સલ્યેન અધિકાદરેણ એક ગુરો શાસન કુરુ ગુરોરેવાજા શુદ્ધા
 પાલય । કિંમૂત ગુરો શાસન । મનનાશન સસારપરિભ્રમણવારક ।
 યતો યેનૈકેન ગુરો શામનેન આજ્ઞયા વિના સર્વેઽપિ ગુણા પૂર્વોક્તા
 ધ્યાનાદય સ્વાર્થાય સ્વસફલસાધનાય અલ ન સમર્થા ન । કિંતુ
 નિષ્ફલા इत्यर्थ ॥ કિંવન્ ? વિનાથચલવન્ નિર્નાયકસૈન્યવત્ યથા નિ-
 ન્નાયક સૈન્ય જયમાધક ન, તથા ગુરોરાજા વિના ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક સર્વ
 નિષ્ફલ । ગોશાલકજમાલિકુલત્રાલકનિહવાદિવત્ ॥ એવ શાત્વા ગુર્ના-
 શાસહિત સર્વ કર્તવ્ય ॥ યદુક્ત શ્રીકલ્પસૂત્રે ॥ અસળવા પાળના, શાહ-
 મવા, સાહમવા આહારિત્તણ ॥ ઉચ્ચારવા, પામરણ વા પરિટ્ટાવિત્તણ ॥
 સજ્ઞાય વા કરિત્તણ ॥ ધમ્મજાગરિય વા જાગરિત્તણ ॥ ણો સે કપ્પદ્
 અણાપુચ્છિત્તા ॥ ભિચ્ચુ ઇચ્છેઞ્જા અન્નયર તપોકમ્મ ઉવસપજિત્તાણ
 વિહરિત્તણ ॥ ત ચેવ સન્ન માણિયવ્વ ॥ મો મય્યપ્રાણિન્ ! એવ
 શાત્વા મનમિ વિવેકમાનીય શ્રીગુરુસેવા કર્તવ્યા ॥ કુર્વેતા ચ સતા
 યપુણ્યમુત્પત્તે, તત્પુણ્યપ્રમાદાન્ ઉત્તરોત્તરમાગલિક્ષ્યમાલ્પા નિસ્તરતુ ॥
 રૂતિ ॥ ૧૬ ॥ સિદ્ધરપ્રકરાસ્યમ્ય, વ્યાસ્યાયા દર્પવીર્તિતા સૂરિણા વિદિ-
 તાયા તુ, ગુરુમેવનપ્રપ્રમ ॥ ૨ ॥ રૂતિ ગુરુમેવનપ્રપ્રમ ॥ ૨ ॥

ધ્યાન કરવાથી શુ ? મર્વ વિષયનો ત્યાગ કરવાથી પણ શુ ?
 તપધર્મ કરવાથી પણ શુ ? શુભ માટે કરીને પણ શુ ? રૂટિયોના

दमवाथी पण शुं? तथा सिद्धांतना अभ्यासथी पण शुं? (अर्थात् ए सर्व एकलां—एटले गुरुनी आह्वा विना निष्फल छे.) माटे अधिक प्रीतिवडे संसारना भ्रमणने नाश करनारां एवां गुरुनां फक्त शिक्षावचन अंगीकार कर; के जेना विना अधिपति (नायक) विनानी सेनानी पेठे (ए उपर कहेला) सर्वे पोतपोतानां फल—साधनने माटे समर्थ नथी अर्थात् निष्फल छे. (१६)

हवे चार काव्ये करी जिनराजे कहेला सिद्धांतनुं माहात्म्य कहे छे.

(शिखरिणीवृत्तम्.)

न देवं नादेवं न शुभगुरुमेवं न कुगुरुं,

न धर्मं नाधर्मं न गुणपरिणद्धं न विगुणम् ॥

न कृत्यं नाकृत्यं न हितमहितं नापि निपुणं,

विलोकंते लोका जिनवचनचक्षुर्विरहिताः ॥ १७ ॥

अथ चतुर्भिर्वृत्तैर्जिनमतस्य जिनोक्तसिद्धांतस्य च माहात्म्यमाह ॥ न देवमिति ॥ लोकाः जिनवचनमेव चक्षुर्नेत्रं तेन रहिताः संतः एतानि वस्तूनि न विलोकंते न पश्यन्ति न जानन्तीत्यर्थः ॥ किं किं न विलोकंते । ते देवं सर्वज्ञोजितरागादिरित्यादिलक्षणोपेतं न विलोकंते । पुनः अदेवं कुदेवं ये स्त्रीशस्त्राक्षसूत्राद्यतिलक्षणोपेतं कुदेवं न विलोकंते । पुनः शुभ-गुरुं सुगुरुं शुद्धप्ररूपकं गुरुं न जानन्ति । एवं कुगुरुं पंचाचाररहितं उत्सूत्र-प्ररूपकं न जानन्ति । पुनः धर्मं अधर्मं च न जानन्ति धर्माधर्मयोरंतरं न विदन्तीत्यर्थः ॥ पुनः गुणपरिणद्धं गुणैः परिपूर्णं गुणवंतं न जानन्ति ॥ पुनर्विगुणं गुणरहितं निर्गुणं च न जानन्ति । गुणवंतं निर्गुणं च सदृशमेव पश्यन्ति । पुनः कृत्यं करणीयं कर्तुं योग्यं वस्तु न जानन्ति । पुनः अकृत्यं कर्तुमनुचितं अयोग्यं च न जानन्ति । कृत्याकृत्यविवेकं न जानन्तीत्यर्थः ॥ पुनर्निपुणं सचातुर्यं च सम्यग् यथा स्यात्तथा आत्मनो हितं सुखकारणमपि

ન જાનતિ । પુન અહિત ચ અશુભકારણ ચ ન જાનતિ । જિનપ્રવચનશ્રવણ
વિના શુભાશુભયોરતર ન જાનતિ ॥ યત ॥ સુચ્ચા જાણઈ કલ્હાણ, સુચ્ચા જાણઈ
પાવગ ॥ ઉભયપિ જાણઈ સુચ્ચા, જ સેય ત સમાયરે ॥ ૧ ॥ મો ભવ્યપ્રાણિન્ ।
એવ જ્ઞાત્વા શ્રીજિનપ્રણીતસિદ્ધાતાના શ્રવણ કર્ત્તવ્ય । કુર્વ્વતા ચ સતા
યત્પુણ્યમુત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રસાદાત્ ઉત્તરોત્તરમાગલિક્યમાલા વિસ્તરતુ ॥ ૧૭ ॥

જૈનશાસ્ત્રરૂપ ચક્ષુચી રહિત યવા લોકો નથી દેવને જાણતા,
કે નથી કુદેવને જાણતા, નથી સુગુરુને ઓલખતા કે, નથી કુગુરુ-
રુને ઓલખતા, નથી જાણતા ધર્મ અધર્મને કે, નથી જાણતા ગુણી,
નિર્ગુણીને, વલી કરવા યોગ્ય કાર્ય શુ છે ? અને નહિ કરવા યોગ્ય
શુ છે ? તે પણ નથી જાણતા વલી પોતાને શુ સુખનુ કારણ છે ?
અને શુ દુઃખનુ કારણ છે ? તે પણ તેઓ સારી રીતે જાણતા નથી (૧૭)

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

માનુષ્ય વિફલ વદંતિ હૃદય વ્યર્થ વૃથા શ્રોત્રયો-

ર્નિર્માણ ગુણદોષભેદકલના તેષામસંભાવિનીમ્ ॥

દુર્વાર નરકાધકૂપપતન મુક્તિ બુધા દુર્હંભા,

સાર્વજ્ઞ સમયોદયારસમયો યેષા ન કર્ણાતિથિઃ ॥ ૧૮ ॥

માનુષ્યમિતિ । મો ભવ્યપ્રાણિન્ । સાર્વજ્ઞ સર્વજ્ઞપ્રણીત શ્રીવીતરાગ-
દેવેન ભાષિત સમય આગમો યેષા પુરુષાણા કર્ણાતિથિ કર્ણગોચરો ન
જાતો યૈર્ન શ્રુત । બુધા પઢિતાસ્તેષા મનુષ્યાણા માનુષ્ય મનુષ્યજન્મ
વિફલ નિષ્ફલ વદતિ । લબ્ધમપ્યલબ્ધ કથયતિ । તેષા હૃદય ચિત્ત
વ્યર્થ નિર્વ્યર્થક શૂન્ય વદતિ । પુનસ્તેષા શ્રોત્રયો કર્ણયોર્નિર્માણ કરણ
વૃથા નિષ્ફલ વદતિ । પુનસ્તેષા ગુણાના દોષાણા ચ યો ભેદો અતર
તસ્ય કલના નિચારણા અસંભાવિની અર્થાત્ દુર્હંભા વદતિ । પુન નર-
કમેવ અધકૂપસ્તૃણપ્લીવિતાનાચ્છાદિત કૂપસ્ત્ર પતન દુર્વાર વારયિ-

તુમશક્યં કથયંતિ । પુનસ્તેષાં મુક્તિં દુર્લભાં કથયંતિ જિનાગમશ્રવણં
 વિના મુક્તિં મોક્ષં ન પ્રાપ્નુવંતિ । કિંવિશિષ્ટઃ સમયઃ । દયારસમયઃ દયાં
 કૃપા એવ રસઃ સ્વરૂપં યસ્ય સઃ દયારસઃ તેન પ્રચુરઃ દયારસમયઃ ॥ અતઃ
 શ્રીજિનાગમશ્રવણમેવ કર્તવ્યં । ભાવં વિનાપિ શ્રુતં હિતાય ભવતિ ॥ યથા ॥
 દ્વેપેઽપિ વોધકવચઃ શ્રવણં વિધાય, સ્યાદ્રૌહિણેય-ઇવ જંતુરુદારલાભઃ ॥
 કાથોઽપ્રિયોઽપિ સરુજાં સુખદો રવિર્વા, સંતાપકોઽપિ જગદંગમૃતાં હિતાય
 ॥ ૧ ॥ કિં તદ્વચઃ ? યતઃ ॥ અણિમિસનયણામણકજ્જસાહણા પુષ્પદામ
 અમિલાણા ॥ ચરુરંગુલેણ ભૂમિં, ન છિવંતિ સુરા જિણા વિતી ॥ ૧ ॥
 એવં જ્ઞાત્વા જિનવચનસ્ય શ્રવણં કર્તવ્યં । કુર્વ્વતાં ચ સતાં યત્ પુણ્યમુ-
 ત્પદ્યતે તત્પુણ્યપ્રસાદાત્ ઉત્તરોત્તરમાંગલિક્યમાલા વિસ્તરંતુ ॥ ૧૮ ॥

સર્વજ્ઞ શ્રી વીતરાગ ભગવાને કહેલો એવો દયામય આગમ, જે પુરુ-
 પોના કાનમાં નથી પડ્યો, તેમના મનુષ્યજન્મને પંડિત જનો નિષ્ફલ
 કહે છે, તેમના ચિત્તને નિરર્થક કહે છે, તેમની કાનદ્રિયનું વનાવડું
 વૃથા (નકામું) છે, તેમના ગુણ દોષના વિવેકનો વિચાર પણ દુર્લભ
 છે, તેમનું નરકરૂપ અંધકારમય કૂવાને વિષે પડવું તે, રોકી રા-
 खवું કઠણ છે. અને તેમને મુક્તિ પણ દુર્લભ છે. (૧૮)

પીયૂષં વિપવજ્જલં જ્વલનવત્તેજસ્તમઃસ્તોમવ-

ન્મિત્રં શાત્રવવત્ સ્વજં ભુજગવર્ચિતામણિં લોષ્ટવત્ ॥

જ્યોત્સ્નાં ગ્રીષ્મજઘર્મવત્ સ મનુતે કારુણ્યપણ્યાપણં,

જૈનૈદ્રં મતમન્યદર્શનસમં યોદુર્મતિર્મન્યતે ॥ ૧૯ ॥

પીયૂષમિતિ ॥ યોદુર્મતિર્મૂર્ખઃ પુમાન્ જૈનૈદ્રં મતં શ્રીજિનશાસનં અન્ય-
 દર્શનસમં અન્યદર્શનૈર્વૌદ્ધનૈયાયિકસાંલ્યવૈશેષિકજૈમિનીયાદિભિઃ સમં
 સદૃશં મન્યતે ગણયતિ સ મૂર્ખઃ પીયૂષં અમૃતં વિપવત્ વિષેણ તુલ્યં મનુતે
 ગણયતિ । પુનર્જલં પરમશીતલં પાનીયં જ્વલનવત્ અગ્નિતુલ્યં ગણયતિ ।

પુન તેજ ઉદ્યોત તમ સ્તોમવત્ અધકારપુજવન્ મનુતે । પુનર્મિત્ર સત્વાય
શાત્રવવત્ વૈરીસદૃશ મનુતે જાનાતિ । પુન સ્વજ પુષ્પમાલા ભુજગવન્
સર્પતુલ્યા ગણયતિ । પુન સ ચિંતામણિ લોષ્ટ્રત્ પાપાણસદૃશ ગણયતિ ।
પુન સ જ્યોત્સ્ના કૌમુદી ચદ્રકાતિ ગ્રીષ્મજઘર્મવત્ ઉષ્ણકાલ આતપ-
વત્ મનુતે । અત્ર પીયૂષાદિસમ જિનદર્શન । વિષાદિસદૃશાન્યન્યદર્શનાનીત્યુ-
પનય । કિંમૂત જૈનેન્દ્ર મત । કારુણ્યપણ્યાપણ દયારૂપઋદ્યસ્ય હૃદ્ય ॥
एव मत्वा श्रीजिनमतमेवागीकर्तव्य कुर्वता च सता यत् । शेष प्राग्वत् १९

જે મૂર્ખ જન, કરુણારૂપી ઘસ્તુના હાટ (ડુકાન) સમાન યદા
જિનેન્દ્રના શાસનને અન્યદર્શન સમાન માને છે, તે અમૃતને ક્ષેર
સમાન, જલને અગ્નિ સમાન, પ્રકાશને અધકારના સમૂહ સમાન,
મિત્રને વૈરી સમાન, ફૂલની માલાને સર્પ સમાન, ચિંતામણિરત્નને
પથ્થર સમાન અને ચદ્રમાની કાતિને ડનાલાના તાપ સમાન માને
છે । હહા અમૃતાદિક સમાન જેનશાસન અને વિષાદિક સમાન અ-
ન્યદર્શન જાણજી (૧૯)

धर्मं जागरयत्यथ विघटयत्युत्थापयत्युत्पथ,

भित्ते मत्सरमुच्छिनत्ति कुनय मन्नाति मिथ्यामतिम् ॥

वैराग्यं नितनोति पुष्यति कृपा मुष्णाति तृष्णा च य-

त्तर्जनं मतमर्चति प्रथयति ध्यायत्यधीते कृती ॥ ૨૦ ॥

ધર્મમિતિ ॥ કૃતી પઠિત યત્ જૈન મત જૈનેન્દ્રમત શ્રીજિનશાસન
જિનોક્તપ્રગ્નચન અર્ચતિ પૂજયતિ । પુન પ્રથયતિ વિસ્તારયતિ । પુનર્ધ્યાયતિ
ચિત્તયતિ । પુન અધીતે પઠતિ । તત્ જિનશાસન ધર્મ જાગરયતિ ધર્મસ્ય જા-
ગરણ ઉદ્દીપન કરોતિ । પુન અધ પાપ વિઘટયતિ દૂરીકરોતિ । પુન ઉત્પથ
ઉન્માર્ગ અનાચાર ઉત્થાપયતિ નિગારયતિ । પુન મત્સર ગુણિપુ દ્વેષભાવ
ભિત્તે ભેદયતિ વિનાશયતિ । પુન કુનય કૃત્સિતનય અન્યાય ઉચ્છિનત્તિ ।

શોઽન્યઃ-કોઽપિ નાસ્તિ । પુનર્યસ્મૈ સંઘાય તીર્થપતિઃ તીર્થકરઃ સ્વયં નમસ્યતિ નમસ્કારં કરોતિ । વ્યાખ્યાનાવસરે નમોતિત્થસ્સેતિભળનાત્ । પુનર્યસ્માત્ સંઘાત્ સતાં સજ્જનાનાં શુભં કલ્યાણં જાયતે ઉત્પદ્યતે । પુનર્યસ્ય સંઘસ્ય સ્ફૂર્તિર્મહિમા પરા ઉત્કૃષ્ટા વર્ત્તતે । પુનર્યસિન્ સંઘે ગુણા ગાંભીર્યધૈર્યૌદાર્યાદયઃ મૂલગુણોત્તરગુણાશ્ચ વસંતિ તિષ્ઠંતિ । એવં જ્ઞાત્વા ભો ભવ્યપ્રાણિન્ ! મનસિ વિવેકમાનીય શ્રીસંઘસ્ય પૂજા ભક્તિશ્ચ પ્રકર્ત્તવ્યા । કુર્વ્વતાં ચ સતાં ॥

હે ભવ્ય જીવો ! જે સંઘ, સંસારના ત્યાગને વિષે ઇચ્છાવાલી છે, બુદ્ધિ જેની એવો છતાં મુક્તિના સાધનને માટે સાવધાન થાય છે, ચલી જે પવિત્રપણાઈ કરીને તીર્થરૂપ કહેવાય છે, જેના સમાન બીજો કોઈ નથી, જેને તીર્થકર મહારાજા પણ વ્યાખ્યાનને અવસરે “નમો તિત્થસ્સ” એમ કહી નમસ્કાર કરે છે, જેનાથી સજ્જનોનું કલ્યાણ થાય છે, જેનો ઉત્કૃષ્ટ મહિમા છે, અને જેને વિષે (અનેક) ગુણો રહે છે, એવા તે (ચતુર્વિધ) સંઘની પૂજા કરો. (૨૨)

લક્ષ્મીસ્તં સ્વયમભ્યુપૈતિ રભસા કીર્ત્તિસ્તમાલિંગતિ,

પ્રીતિસ્તં ભજતે મતિઃ પ્રયતતે તં લબ્ધુમુત્કંઠયા ॥

સ્વઃશ્રીસ્તં પરિરબ્ધુમિચ્છતિ મુહુર્મુક્તિસ્તમાલોકતે,

યઃ સંઘં ગુણરાશિકેલિસદનં શ્રેયોરુચિઃ સેવતે ॥ ૨૩ ॥

લક્ષ્મીતિ ॥ યઃ પુમાન્ શ્રેયોરુચિઃ સન્ શ્રેયસિ કલ્યાણે ધર્મ્મે વા રુચિરભિલાષો યસ્ય સ શ્રેયોરુચિઃ । ईदृशः सन् श्रीसंघं सेवते । तं पुरुषं लक्ष्मीः संपत् रभसा वेगेन स्वयमात्मना अभ्युपैति सन्मुखमायाति । पुनः कीर्त्तिस्तं पुरुषं आलिङ्गति आलिङ्गनं ददाति । पुनः प्रीतिः स्नेहस्तं भजते सेवते । पुनर्मतिर्बुद्धिः उत्कंठया उत्सुकतया कृत्वा तं नरं लब्धुं प्राप्तुं प्रयतते यत्नं करोति । पुनः स्वःश्रीः स्वर्गलक्ष्मीस्तं मुहुर्वारंवारं परिरब्धुं आलिङ्गितुं इच्छति । पुनर्मुक्तिर्मोक्षस्तं पुरुषं आलोकते पश्यति । किं

વિશિષ્ટ સઘ । ગુણરાશિકેલિસદન ગુણસમૂહસ્ય ક્રીડાગૃહ । એવ જ્ઞાત્વા
સઘ સેવ્ય શેષ પૂર્વવત્ ॥ ૨૩ ॥

ગુણોના સમૂહના ક્રીડાઘર યવા શ્રી સઘને, કલ્યાણને વિષે
રુચિવાલો યવો જે પુરુષ સેવે છે, તે પુરુષને સપત્તિ શ્વર પોતાની
મેલે સન્મુખ આવે છે, કીર્તિ આલિંગન દે છે, પ્રીતિ સેવે છે, ઘુઝિ
ઉત્સુકતાથી તેને પ્રાપ્ત કરવાને પ્રયત્ન કરે છે, સ્વર્ગલક્ષ્મી તેને વા-
રવાર આલિંગન દેવાને ઇચ્છે છે અને મુકિત્ત્રી તેને જોયા કરે છે (૨૩)

યદ્ભક્તેઃ ફલમર્હદાદિપદવીમુખ્ય કૃપેઃ સસ્યવત્,

ચક્રિત્વ ત્રિદશેદ્રતાદિ તૃણવત્ પ્રાસંગિક ગીયતે ॥

શક્તિં યન્મહિમસ્તુતૌ ન દધતે વાચોઽપિવાચસ્પતેઃ,

સઘઃ સોઽઘહરઃ પુનાતુ ચરણન્યાસૈઃ સતા મદિરમ્ ॥ ૨૪ ॥

યદ્ભક્તેરિતિ ॥ સ શ્રીસઘશ્ચરણન્યાસૈ સ્વપાદસ્થાપનૈ કૃત્વા સતા

સત્પુરુષાણા સાધુમનુષ્યાણા મદિર ગૃહ પુનાતુ પવિત્રયતુ । સ ક ૨

યદ્ભક્તેર્યસ્ય સઘસ્ય ભક્તે અર્હદાદિપદવીમુખ્ય તીર્થકરાદિપદપ્રાપ્તિર્મુખ્ય ફલ
વર્તતે ॥ કિંવત્ ૨ કૃપે ક્ષેત્રાદે સસ્યવત્ ધાન્યવત્ । ચક્રિત્વ ત્રિદશેદ્રતા-
દિ ચક્રવર્તિત્વ દ્વિપદત્વાદિક ચ પ્રાસંગિક પ્રસંગાદાગત ફલ ગીયતે

કથ્યતે । કિંવત્ । કૃપેન્મૃણવત્ પલ્લાદિવત્ । પુનર્યન્મહિમસ્તુતૌ યસ્ય
સઘસ્ય પ્રભાવવર્ણને વાચસ્પતેરપિ વાચો વાણ્ય શક્તિં સામર્થ્ય ન દધતે ન
ધારયતિ । કિંવિશિષ્ટ સઘ । અઘહર અઘ પાપ હરતિ ય સ અઘહર ।

इति ज्ञात्वा श्रीसघं स्वगृहे आहूय सन्यस्र पूजनीय । शेष प्राग्वत्

॥ २४ ॥ मिंदरप्रकराम्यम्य, व्याख्याया हर्षकीर्तिना ॥ सूरिणा विहिताया

नु, श्रीसघप्रभमोऽजनि ॥ ४ ॥ इति चतुर्वेसधभक्तिप्रस्ताव ॥ ४ ॥

ધામ્ય પ્રાપ્તિ જેમ સ્વેતીનુ ફલ છે, તેમ અરિહતાદિકની પ-
દવી પૂજ, જે (સઘ)ની ભક્તિનુ મુખ્ય ફલ છે, ઘલી જે સઘને ક્ષે-

ત્રના ઘાસની પેટે ચક્રવર્તિપણું, દેવેંદ્રાદિકની પદવી વિગેરે તો પ્ર-
સંગથીજ (અનાયાસે-વગર મહેનતે) મલતી કહેવાય છે, અને વલી
જેના મહિમાના વર્ણનને વિષે વૃહસ્પતિની વાણી પણ સમર્થ થતી
નથી, એવો પાપને હરણ કરનારો શ્રી સંઘ પોતાનાં પગલાં સ્થાપન
કરીને ભક્તિવંત જનોના ઘરને પવિત્ર કરો. (૨૪)

હવે ચાર કાવ્યે કરી સર્વ જીવોની દયા કરવાનું કહે છે.

ક્રીડાભૂઃ સુકૃતસ્ય દુષ્કૃતરજઃસંહારવાત્યા ભવો-

દન્વન્નોર્વ્યસનાગ્નિમેઘપટલી સંકેતદૂતી શ્રિયામ્ ॥

નિઃશ્રેણિચ્છિદિવૌકસઃ પ્રિયસખી મુક્તેઃ કુગત્યર્ગલા,

સત્ત્વેષુ ક્રિયતાં કૃપૈવ ભવતુ ક્લેશૌરશેષૈઃ પરૈઃ ॥ ૨૫ ॥

અથ હિંસાનિપેધેન સર્વસત્ત્વેષુ દયૈવ ક્રિયતામિત્યાહ ॥ ક્રીડાભૂરિતિ ॥

મો ભવ્યાઃ! સત્ત્વેષુ જીવેષુ કૃપા એવ દયા એવ ક્રિયતાં । પરૈરન્યૈરશેષૈઃ

સમસ્તૈઃ ક્લેશૈઃ કાયકષ્ટકરણૈઃ ભવતુ પૂર્યતાં મા ક્રિયતામિત્યર્થઃ ॥ કથં-

ભૂતા કૃપા । સુકૃતસ્ય પુણ્યસ્ય ક્રીડાભૂઃ ક્રીડાસ્થાનં । પુનઃ કથંભૂતા ।

દુષ્કૃતરજઃ સંહારવાત્યા । દુષ્કૃતં પાપં તદેવ કર્મમલહેતુત્વાત્ રજ ઇવ

રજસ્તસ્ય સંહારે સંહરણે વાત્યા વાયુસમૂહતુલ્યા । પુનઃ કથંભૂતા । ભવો-

દન્વન્નોર્વ્યઃ ભવ એવ સંસાર એવ ઉદન્વાનિવ ઉદન્વાન્ સમુદ્રઃ તત્ર નૌઃ

નૌકા । પુનઃ કથંભૂતા । વ્યસનાગ્નિમેઘપટલી વ્યસનાનિ કષ્ટાન્યેવ તાપ-

હેતુત્વાત્ અગ્નયો વહ્નયઃ તત્ર મેઘપટલી મેઘઘટાસમાના । પુનઃ કિંભૂતા ।

શ્રિયાં સંપદાં સંકેતદૂતી સંકેતસ્થાનપ્રાપકા સંકેતિકા દૂતી । પુનઃ

કથંભૂતા । ત્રિદિવૌકસઃ નિઃશ્રેણિઃ । ત્રિદિવં સ્વર્ગ એવ ઓકો ગૃહં

તસ્ય સોપાનપંક્તિઃ । પુનઃ કથંભૂતા । મુક્તેઃ પ્રિયમ્ સખી વહ્નભવયસ્યા ।

પુનઃ કથંભૂતા । કુગત્યર્ગલા કુગતેર્દુર્ગતેઃ અર્ગલા દ્વારપરિઘઃ । ઇતિ

જ્ઞાત્વા જીવેષુ કૃપા ક્રિયતાં ॥ ૨૬ ॥

હે અન્ય પ્રાણિયો! અન્ય સર્વ કાયાના દુઃખોને રહેવા દર્દને (અર્થાત્ અન્ય સર્વ કાયાને કષ્ટ આપનાર તપ જપાદિ ન યાય તો રહ્યું, પળ) સારા કૃત્યોનું ક્રીડાસ્થાન, પાપરૂપી રજનું હરણ કરવામા વાયુના સમૂહ (વટોલીઆ વાયરા) સમાન, ભવસમુદ્રને વિષે નાવ સમાન, ક્લેશરૂપી અગ્નિને મેઘની ઘટા સમાન, સપત્તિઓને સકેત સ્થાનને વિષે પહોંચાડનારી દૂતી સમાન, સ્વર્ગની નિસરણી સમાન, અને મુક્તિસ્ત્રીની પ્રિય સહીય ઇશી જે જીવદયા તેજ કરો (ગિત્તરિણીવૃત્તમ્)

યદિ ગ્રાવા તોયે તરતિ તરણિર્યદુદયતિ,
પ્રતીચ્ચા સપ્તાર્ચિર્યદિ ભજતિ શૈત્ય કથમપિ ॥

યદિ ક્ષમાપીઠ સ્યાદુપરિ સકલસ્યાઽપિ જગતઃ,
પ્રસૂતે સત્ત્વાના તદપિ ન વધઃ ક્વાઽપિ સુકૃતમ્ ॥૨૬॥

યદિ ગ્રાવેતિ ॥ યદિ ગ્રાવા પાપાણ તોયે જલે તરતિ । પુનર્યદિ તરણિ સૂર્ય પ્રતીચ્ચા પશ્ચિમાયા દિશિ ઉદયતિ । પુનર્યદિ સપ્તાર્ચિ અગ્નિ શૈત્ય શીતલત્વ ભજતિ । પુનર્યદિ કથમપિ ક્ષમાપીઠ પૃથ્વીમંડલ સકલસ્યાપિ જગતો નિશ્વસ્ય ઉપરિ ભવેત્ ॥ તદપિ સત્ત્વાના વધ હિંસા ક્વાપિ દ્રવ્યક્ષેત્રકાલાદૌ સુકૃત પુણ્ય ન પ્રસૂતે ન જનયતિ । શેષ પ્રાગ્વત્ ૨૬

જો પથ્થર જલને વિષે તરે, સૂર્ય પશ્ચિમ દિશાયે ઉદય યાય, અગ્નિ કોઈ પણ રીતે શીતલપણ પામે, અને પૃથ્વીમંડલ સર્વ જગત્ની ઉપર આવે; તો પણ જીવહિંસારૂપ કાર્ય કયાય પણ પુણ્ય ઉત્પન્ન કરતું નથી (૨૬)

(માલિનીવૃત્તમ્)

સ કમલવનમગ્નેર્વાસર ભાસ્વદસ્તા—

દમૃતમુરગવક્રાત્સાધુવાદ વિવાદાત્ ॥

રુગપગમમજીર્ણાજીવિતં કાલકૂટા-

દભિલપતિ વધાદ્યઃ પ્રાણિનાં ધર્મમિચ્છેત્ ॥ ૨૭ ॥

સકમલેતિ ॥ યઃ પુમાન્ પ્રાણિનાં વધાત્ ધર્મં ઇચ્છેત્ સઃ અમેઃ સકાશાત્ કમલવનં અભિલપતિ વાંછતિ । તથા ભાસ્વદસ્તાત્ સૂર્યાસ્તગમનાત્ વાસરં અભિલપતિ । તથા ઇરગવક્રાત્ સર્પમુખાત્ અમૃતં પીયૂષં અભિલપતિ । પુનઃ વિવાદાત્ કલહાત્ સાધુવાદં કીર્તિં અભિલપતિ ॥ તથા અજીર્ણાત્ રુગપગમં રોગસ્ય અપગમં વિનાશં અભિલપતિ । પુનઃ કાલકૂટાત્ વિષાત્ જીવિતં પ્રાણધારણં અભિલપતિ । શેષં પૂર્વવત્ ॥૨૭॥

જે પુરુષ જીવહિંસા થકી ધર્મને વાંછે છે, તે પુરુષ અગ્નિમાંથી કમલના વનને (જોવાને) ઇચ્છે છે, સૂર્યના અસ્ત થયા પછી દિવસને જોવાની ઇચ્છા કરે છે, વલી સર્પના મુખ થકી અમૃત, ક્લેશ થકી કીર્તિ, અજીર્ણ થકી રોગનો નાશ, અને ક્ષેર ખાવાથી જીવિતને ઇચ્છે છે. (૨૭)

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

આયુર્દીર્ઘતરં વપુર્વરતરં ગોત્રં ગરીયસ્તરં,

વિત્તં ભૂરિતરં વલં વહુતરં સ્વામિત્વમુચ્ચૈસ્તરમ્ ॥

આરોગ્યં વિગતાંતરં ત્રિજગતિ શ્લાઘ્યત્વમલ્પેતરં,

સંસારાંબુનિધિં કરોતિ સુતરં ચેતઃ કૃપાર્દ્રાંતરમ્ ॥૨૮॥

આયુર્દીર્ઘતરમિતિ ॥ કૃપયા આર્દ્ર અંતરં મધ્યં યસ્ય ઈદૃશં ચેતઃ આયુર્જીવિતં દીર્ઘતરં અધિકં કરોતિ । તથા વપુઃ શરીરં વરતરં અતિપ્રધાનં કરોતિ । તથા ગોત્રં નામ કુલં વા ગરીયસ્તરં અતિગરિષ્ઠં ઉચ્ચૈર્ગોત્રરૂપં કરોતિ । તથા વિત્તં ધનં ભૂરિતરં અતિપ્રચુરં કરોતિ । તથા વલં વહુતરં પ્રાજ્યં કરોતિ । તથા સ્વામિત્વં પ્રભુત્વં ઉચ્ચૈસ્તરં સર્વોત્કૃષ્ઠં

કરોતિ । તથા આરોગ્ય નીરોગત્વ વિગતાતરં અતરરહિત કરોતિ । તથા ત્રિજગતિ ત્રિભુવને શ્લાઘ્યત્વ શ્લાઘનીયત્વ અલ્પેતર પ્રચુર કરોતિ । તથા સસારાબુનિધિં ભવસમુદ્ર સુતર મુખેન ઉત્તરિતુ શક્ય કરોતિ ॥ અન્ન મેઘરથરાજ્ઞ હરિબલધીવરસ્ય ચ દૃષ્ટાત ॥ ૨૮ ॥ સિંદૂરપ્રકરાણ્યસ્ય, વ્યાખ્યાયા હર્ષકીર્તિના ॥ સૂરિણા વિહિતાયા તુ, હિસાયા પ્રક્રમોઽજનિ ॥ ૧ ॥ ઇતિ અહિસાપ્રસ્તાવ ॥ ૧ ॥

કૃપા (દયા) થકી મીનો છે મધ્ય ભાગ જેનો ણ્ણુ જે મનુષ્યનુ ચિન્ત, તે આયુષ્યને લાબુ કરે છે, શરીરને સુદર બનાવે છે, કુલને મ્હોટુ કરે છે, દ્રવ્યને વધારે છે, બલમા વૃદ્ધિ કરે છે, મ્હોટાઈને ઉત્કૃષ્ટ કરે છે, નિરતર નિરોગી રાખે છે, ત્રણ જગત્મા માણસોની પ્રશસ્તા પ્રાપ્ત કરે છે, અને સસારરૂપ સમુદ્રને સુખે તરી શકાય ણ્ણુ કરે છે (૨૮)

હવે ચાર કાવ્યે કરી સત્ય વોલ્વાના પ્રભાવને કહે છે

વિશ્વાસાયતન વિપત્તિદલન દેવૈઃ કૃતારાધનં,

મુક્તેઃ પથ્યદન જલાગ્નિશમન વ્યાઘ્રોરગસ્તભનમ્ ॥

શ્રેયઃસંવનન સમૃદ્ધિજનન સૌજન્યસજીવનં,

કીર્ત્તેઃ કેલિવનં પ્રભાવભવન સત્યં વચઃ પોષનમ્ ॥૨૯॥

અથ સત્યવચનસ્ય પ્રમાણ કથયતિ ॥ વિશ્વામાયતનમિતિ ॥ મો ભવ્યા । સત્ય વચો હિત પ્રિય વચન વડત્વિતિ શેષ ॥ કથમ્ભૂત સત્ય વચ । વિશ્વામાયતન વિશ્વાસસ્ય આયતન સ્થાન । પુન કથમ્ભૂત સત્ય વચ । વિપત્તિદલન વિપત્તીના આપદાના ફેટક । પુન કથ૦ દેવૈ સુરૈ કૃતારા ધન કૃત આરાધન મેવન યસ્ય તત્ । પુન મુક્તે સિદ્ધે પથિ માર્ગે અ- ટન સંપલ । તથા જલાગ્નિશમન જલાગ્ન્યોરુપશામક । પુન વ્યાઘ્રોરગસ્ત- ભન વ્યાઘ્રાણા સિંહાના ડરગાણા સર્પાણા ચ સ્તભનકારક । પુન શ્રેયસો

मोक्षस्य कल्याणस्य वा संवननं वशीकरणं । पुनः समृद्धिजननं समृद्धीन-
संपदां संपादकं । पुनः सौजन्यसंजीवनं सुजनतायाः संजीवनं समुत्पादकं ।
तथा कीर्तिर्यशसः केलिवनं क्रीडारामं । पुनः प्रभावभवनं प्रभावस्य महि-
म्नो गृहं । पुनः पावनं पवित्रकारकमित्यर्थः ॥ २९ ॥

हे भव्य जनो ! विश्वासना स्थानरूप, आपत्तिओने नाश कर-
नारूं, देवताओए पण जेजुं आराधन करेलुं छे एवुं, मोक्षमार्गने
विपे भाता रूप, जल तथा अग्निने शमावनारूं, वाघ तथा सर्पने
थंभावनारूं, मोक्षनुं वशीकरण, समृद्धिने उत्पन्न करनारूं, सुजनता
निपजावनारूं, कीर्तिनुं क्रीडावन, अने महिमाना धररूप एवुं जे
पवित्र सत्यवचन तेज वोलो. (२९)

(शिखरिणीवृत्तम्)

यशो यस्माद्भस्मीभवति वनवहेरिव वनं,

निदानं दुःखानां यदवनिरुहाणां जलमिव ॥

न यत्र स्याच्छाया तप इव तपःसंयमकथा,

कथंचित्तन्मिथ्यावचनमभिधत्ते न मतिमान् ॥ ३० ॥

यशो यस्मादिति ॥ मतिमान् बुद्धिमान् पुमान् कथंचित् कष्टेऽपि सति
तत् मिथ्यावचनं असत्यवचनं न अभिधत्ते न जल्पति । तत् किं ? यस्मा-
न्मिथ्यावचनाद्यशः कीर्तिर्भस्मीभवति विनश्यति । कस्मात् किमिव ? वन
वन्देर्दावाभेर्वनमिव यथा दावानलात् वनं भस्मीभवति । तथा पुनर्यन्मिथ्या
वचनं दुःखानां निदानं कारणं । केषां किमिव ? अवनिरुहाणां वृक्षाणां
कारणं जलमिव । यथा जलं वृक्षाणां कारणं तथा पुनर्यत्र मिथ्यावचने
तपःसंयमकथा तपश्चारित्र्योर्वार्त्ताऽपि न । कस्मिन् केव ? आतपे सूर्यातपे
छाया इव यथाऽतपे छाया न स्यात् तथा ॥ ३० ॥

જેમ દાવાગ્રિયી વન મસ થાય છે, તેમ જે અસત્ય વચનયી, યશ મસ થાય છે (નાશ પામે છે), વલી જે અસત્ય વચન, જલ જેમ વૃક્ષોના કારણ રૂપ છે, તેમ દુ સોનુ હેતુ રૂપ છે, અને વલી જે અસત્ય વચનને વિષે, સૂર્યના તડકાને વિષે જેમ છાયા ન હોય, તેમ તપ અને સયમની કથા પળ હોતી નથી, ઇવા અસત્ય વચનને બુદ્ધિમાન પુરુષો કદા આવે છતે પણ ચોલતા નથી (૩૦)

હવે અસત્ય વચનના દોષ કહે છે

(વશમ્યવૃત્તમ્)

અસત્યમપ્રત્યયમૂલકારણ, કુવાસનાસદ્મ સમૃદ્ધિવારણમ્ ॥
ત્રિપન્નિદાન પરવચનોર્જિત, કૃતાપરાધ કૃતિભિર્વિવર્જિતમ્ ॥૩૧॥

પુનરસત્યવચનસ્ય દોષાનાહ ॥ અસત્યમિતિ ॥ શતિ કારણાત્ કૃતિ-
ભિ પડિતે અસત્ય કૂટ વિશેષેણ વર્જિત પરિહૃત । યતોઽસત્ય અપ્રત્યય-
મૂલકારણ અવિશ્વાસસ્ય મૂલકે હેતુ । પુન કુવાસનાયા પાપબુદ્ધે સદ્મ
ગૃહ । પુન સમૃદ્ધિવારણ સમૃદ્ધેર્લક્ષ્યા વારણ નિરાકરણ । પુનર્વિપન્નિ-
દાન વિપદા કષ્ટાના નિદાન કારણ । પુન પરવચનોર્જિત પરેપા વચને
નિપ્રતારણે ઈર્જિત વલિષ્ઠ । પુન કૃતાપરાધ કૃતાગસ કૃતોઽપરાધો યેન
અસત્યેન તત્કૃતાપરાધ અત ઇવ અસત્યવચન કૃતિભિ પડિતૈર્ન વક્તવ્ય ૩૧

અવિશ્વાસનુ મૂલ કારણ, માઠી વાસના ઘટલે પાપબુદ્ધિનુ ઘર,
લક્ષ્મીને વારનારુ, આપત્તિઓનુ કારણ, અન્યજનોને ઊંટરવામા ચલવાન
અને અપરાધી ઇષુ જે અસત્ય વચન, તેને પડિત જનોણ તજેલુ છે (૩૧)

હવે સત્યવચનના પ્રભાવને કહે છે

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

તસ્યાઽગ્નિર્જલમર્ણવઃ સ્થલમરિમિત્ર સુરાઃ કિંકરાઃ,
કાતાર નગર ગિરિર્ગૃહમદિર્માલ્ય મૃગારિર્મૃગ. ॥

પાતાલં વિલમસ્ત્રમુત્પલદલં વ્યાલઃ શૃગાલો વિષં,

પીયૂષં વિષમં સમં ચ વચનં સત્યાંચિતં વક્તિ યઃ ॥૩૨॥

અથ સત્યપ્રભાવં દર્શયતિ ॥ તસ્યાગ્નિરિતિ ॥ યઃ પુમાન્ સત્યાંચિતં સત્યયુક્તં વચો વચનં વક્તિ વ્રૂતે । તસ્ય પુંસોઽગ્નિર્વન્દિઃ સત્યપ્રભાવાજ્જલં । તથાઽર્ણવઃ સમુદ્રઃ સ્થલં સ્યાત્ । તથા અરિઃ શત્રુમિત્રં સ્યાત્ । પુનઃ સુરા દેવાઃ કિકરાઃ સેવકા આદેશકારિણઃ સ્યુઃ । પુનઃ કાંતારમરણ્યં નગરં સ્યાત્ । તથા ગિરિઃ પર્વતો ગૃહં સ્યાત્ । પુનરહિઃ સર્પો માલ્યં સ્ત્રક્ સ્યાત્ । તથા મૃગારિઃ સિંહો મૃગો હરિણ ઇવ સ્યાત્ । તથા પાતાલં રસાતલં વિલં વિલરૂપં સ્યાત્ । તથાઽસ્ત્રં શસ્ત્રં ઉત્પલદલં કમલપત્રસદૃશં સ્યાત્ । તથા વ્યાલો દુષ્ટગજઃ શૃગાલ ઇવ સ્યાત્ । પુનર્વિષં હાલાહલં પીયૂષં અમૃતં સ્યાત્ । તથા વિષમં સંકટસ્થાનં સંપદ્રૂપં સ્યાત્ સત્યપ્રભાવતઃ । અતઃ સત્યં વક્તવ્યં ॥ અત્ર વસુરાજઃ ક્ષીરકદંબકોપાધ્યાયપુત્રપર્વત-કનારદયોર્દૃષ્ટાંતઃ ॥ સિંદૂરપ્રકરાખ્યસ્ય, વ્યાખ્યાયાં હર્ષકીર્તિના ॥ સૂરિણા વિહિતાયાં તુ, મિથ્યાવચનપ્રક્રમઃ ॥૩૨॥ ઇતિ પષ્ઠો મિથ્યાવચનપ્રક્રમઃ ૬

જે પુરુષ, સત્યતા યુક્ત વચન બોલે છે, તેને અગ્નિ જલ સમાન, સમુદ્ર સ્થલ સમાન, શત્રુ મિત્ર સમાન, દેવતા સેવક સમાન, વન નગર સમાન, પર્વત ઘર સમાન, સર્પ ફૂલની માલા સમાન, સિંહ મૃગ સમાન, પાતાલ છિદ્ર સમાન, શસ્ત્ર કમલપત્ર સમાન, હસ્તી શિયાલ સમાન, વિષ અમૃત સમાન અને વિષમસ્થાન સંપત્તિના સ્થાન સમાન થાય છે. (૩૨)

હવે અદત્તાદાન વ્રત કહે છે.

(માલિનીવૃત્તમ્.)

તમભિલષતિ સિદ્ધિસ્તં વૃણીતે સમૃદ્ધિ-

સ્તમભિસરતિ કીર્તિર્મુચતે તં ભવાર્ત્તિઃ ॥

સ્પૃહયતિ સુગતિસ્ત નેક્ષતે દુર્ગતિસ્ત,

પરિહરતિ વિપત્ત યો ન ગૃહ્ણાત્યદત્તમ્ ॥ ૩૩ ॥

અથાદત્તાદાનવ્રતમાહ ॥ તમમીતિ ॥ ય પુમાન્ અદત્ત અવિતીર્ણપ્રસ્તા-
વાત્ પરવિત્ત કિંચિદ્વસ્તુ વા ન ગૃહ્ણાતિ ત પુરુષ સિદ્ધિર્મુક્તિરભિલપતિ
વાછતિ । પુનસ્ત સમૃદ્ધિશ્ચક્રિત્વાદિ સપત્ વૃણીતે । તથા કીર્તિર્યગસ્ત
અભિસરતિ પ્રત્યાગચ્છતિ । ભવાર્તિ સસારપીડા ત મુચતે ત્યજતિ । તથા
સુગતિર્દેવમનુષ્યરૂપા ત સ્પૃહયતિ વાછતિ । તથા દુર્ગતિર્નરકતિર્યગ્રૂપા ત
પુરુષ નેક્ષતે ન પશ્યતિ વિપદ્ આપદ્ ત પરિહરતિ ત્યજતિ ॥ ત ક^૨ ય
અદત્ત ન ગૃહ્ણાતિ ॥ ૩૩ ॥

જે પુરુષ, નહિ આપેલું અર્થાત્ પારકું (કાઈ પણ) નથી ગ્રહણ
કરતો, તે પુરુષની મુક્તિ ઇચ્છા કરે છે, સમૃદ્ધિ તેને વરે છે, યશ
તેની પાસે જાય છે, સસારના દુઃખ તેને તજી દે છે, સુગતિ તે
પુરુષની વાછા કરે છે, દુર્ગતિ તેના સામુ જોતી નથી, અને વિપત્તિ
તો તેને ત્યાગજ કરે છે (૩૩)

હવે અદત્તદાનના ઉત્કૃષ્ટ ગુણો કહે છે

(શિખરિણીવૃત્તમ્)

અદત્ત નાદત્તે કૃતસુકૃતકામઃ કિમપિ યઃ,

શુભશ્રેણિસ્તાસિન્ વસતિ કલહસીવ કમલે ॥

વિપત્તસ્માદૂર વ્રજતિ રજનીવાવરમણે—

વિનીત વિદ્યેવ ત્રિદિવશિવલક્ષ્મીર્ભજતિ તમ્ ॥ ૩૪ ॥

ભૂયોપ્યદત્તાદાનસ્ય પરમગુણાનાહ ॥ અદત્તમિતિ ॥ ય પુમાન્ કૃત
સુકૃતે પુણ્યેઽભિલાષો યેન ઈદૃશ સન્ અદત્ત પરકીય કિમપિ વસ્તુ ન
આદત્તે ન ગૃહ્ણાતિ તસિન્ પુત્રિ શુભશ્રેણિ કલ્યાણપરપરા વસતિ નિગ્રાસ
કરોતિ । કસિન્ કેવ^૨ કમલે કલહમીત્ર । યથા કમલે રાજહસી વમતિ

તથા । પુનસ્તસ્માત્ પુરુષાત્ વિપત્ કષ્ટં દૂરં વ્રજતિ દૂરે યાતિ । કસ્માત્ કેવ ? અંવરમણેઃ સૂર્યાત્ રજનીવ । યથા સૂર્યાદ્રાત્રિર્દૂરે વ્રજતિ તથા । પુન-
સ્ત્રિદિવશિવયોઃ સ્વર્ગાપવર્ગયોર્લક્ષ્મીઃ શ્રીસ્તં ભજતિ સેવતે । કં કેવ ?
વિનીતં વિદ્યેવ યથા વિદ્યા વિનીતં વિનયાન્વિતં પુરુષં ભજતિ વિદ્યા આ-
ગચ્છતિ તથા ॥ ૩૪ ॥

પુણ્યની ઇચ્છા કરનારો જે પુરુષ, કોઈ પણ અદત્ત પદાર્થ લેતો નથી, તે પુરુષને વિપે, કમલને વિપે જેમ રાજહંસી રમે છે, તેમ કલ્યાણનો સમૂહ વાસ કરે છે. વળી સૂર્યથી જેમ રાત્રી નાસી જાય છે, તેમ તે પુરુષથી વિપત્તિ દૂર જતી રહે છે, અને જેમ વિદ્યા, વિનયી પુરુષ પાસે આવે છે, તેમ સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મી તે પુરુષને સેવે છે. (૩૪)

હવે વે કાવ્યે કરી અદત્તાદાનના દોષો કહે છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

યન્નિર્વૃત્તિતર્કીર્ત્તિધર્મનિધનં સર્વાંગસાં સાધનં,

પ્રોન્મીલદ્વધવંધનં વિરચિતક્ષિપ્તાશયોદ્ધોધનમ્ ॥

દૌર્ગત્યૈકનિવંધનં કૃતસુગત્યાશ્લેષસંરોધનં,

પ્રોત્સર્પ્ષત્પ્રધનં જિઘૃક્ષતિ ન તદ્ધીમાનદત્તં ધનમ્ ॥૩૫॥

અતિરેકેણાહ ॥ યન્નિર્વૃત્તિતેતિ ॥ ધીમાન્ વિદ્વાન્ પુમાન્ તત્ અદત્તં ધનં પરકીયં વસ્તુ ન જિઘૃક્ષતિ ગ્રહીતું નેચ્છતિ । તત્ કિં ? યત્ અદત્તં નિર્વૃત્તિતર્કીર્ત્તિધર્મનિધનં સ્યાત્ નિર્વૃત્તિતં કૃતં કીર્ત્તિધર્મયોનિધનં વિનાશો યેન તત્ । તથા સર્વાંગસાં સાધનં સર્વાણિ ચ તાનિ આગાંસિ ચ સર્વાંગાંસિ તેષાં સર્વાપરાધાનાં સાધનં હેતુઃ સ્યાત્ । પુનઃ પ્રોન્મીલદ્વધવંધનં વધો લકુટાદિતાડનં વંધનં રજ્જ્વાદિના વંધનં પ્રોન્મીલંતિ પ્રકટીભવંતિ વધવંધનાનિ યત્ર તં । પુનર્વિરચિતં ક્ષિપ્તાશયસ્ય દુષ્ટાભિપ્રાયસ્ય ઉદ્ધો-

ધન પ્રકટન યેન તત્ । પુનર્દર્ગિત્યૈકનિવધન દૌર્ગત્યસ્ય દારિદ્ર્યસ્ય એક
અદ્વિતીય નિવધન કારણ । પુન કૃતસુગત્યાશ્લેષસરોધન કૃત સુગતેરા-
શ્લેષસ્ય આલિંગનસ્ય સરોધન નિવારણ યેન તત્ । પુન પ્રોત્સર્પ્ત્ પ્રધન
પોત્સર્પ્ત્ પ્રમરત્ પ્રધન મરણ યસ્માત્ તત્તથા । ईदृश अदत्त धीमान् न
जिघृक्षति ॥ ૩૫ ॥

જેનાથી કીર્તિ તથા ધનનો નાશ યાય છે, જે સર્વ અપરાધોનુ
કારણ રૂપ છે, જેનાથી પ્રહાર વધન આદિ પ્રગટ યાય છે, જે દુષ્ટ
અભિપ્રાયને પ્રગટ કરે છે, જે દારિદ્ર્યનુ એકજ કારણ છે, જે સુગ-
તિને પ્રાપ્ત કરતા નિવારણ કરે છે, અને જેનાથી મરણ યાય છે,
પરંતુ જે અદત્ત ધન, તેને શુદ્ધિમાન પુરુષો પ્રદક્ષિણ કરતા નથી (૩૫)

(हरिणीवृत्तम्)

પરજનમનઃપીડાક્રીડાવન વધભાવના—

भवनमवनिव्यापिव्यापल्लताधनमडलम् ॥

કુગતિગમને માર્ગઃ સ્વર્ગાપવર્ગપુરાર્ગલ,

नियतमनुपादेय स्तेय नृणा हितकाक्षिणाम् ॥ ૩૬ ॥

પુનરદત્તલોપમાહ ॥ પરજનેતિ ॥ નિયત નિશ્ચિત હિતકાક્ષિણા હિતમિ
દ્વલ્લતા નૃણા પુરુષાણા સ્તેય ચોર્ય અનુપાદેય અગ્રાહ્ય ભવતિ અદત્ત અગ્ર-
હણીય સ્યાત્ । કિંમૂત અદત્ત । પરે ચ તે જનાશ્ચ તેષા મનાસિ ચિત્તાનિ
તેષા પીડા વાધા તસ્યા ક્રીડાગ્ન રમણાયોદ્યાન । પુન વધભાવનાભવન
અધમ્ય હિંમાયાઃ ભાવના ચિંતન તમ્યા ગૃહ । પુન અવનિવ્યાપિવ્યાપલ્લ-
તાધનમડલ અન્યા વ્યાપિની પ્રસરણશીલા યા વ્યાપત્ આપત્ સૈવ લતા
વહ્ની તસ્યા ધનમડલ મેઘપટલ । પુન કુગતિગમને માર્ગો અધ્યા ।
પુન સ્વર્ગાપવર્ગપુરાર્ગલ સ્વર્ગાપવર્ગાયેવ દેવલોકમોક્ષાવેવ પુર નગર તત્ર
અર્ગલા પરિધ ॥ ईदृश स्तेय हितकाक्षिणा नृणा अग्राह्य स्यात् ॥ ૩૬ ॥

સિદૂરપ્રકરાલ્યસ્ય, ટીકાયાં હર્ષકીર્તિભિઃ ॥ સૂરિભિર્વિહિતાયાં તુ, સંપૂર્ણઃ
સ્તેયપ્રક્રમઃ ॥ ૭ ॥ ઇતિ સત્તમસ્તેયપ્રક્રમઃ ॥ ૭ ॥

અન્ય જનોના મનની પીડાને રમવાના વન સમાન, હિંસાને
ચિંતવનના ઘરરૂપ, પૃથ્વીને વિષે પ્રસરી રહેલી જે આપદા રૂપી
લતાઓ, તેને વધારવામાં મેઘના સમૂહ સમાન, કુગતિને વિષે
જવાના માર્ગરૂપ, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષપુરીના આગલીઆ (મોંગલ)
રૂપ, યહુ જે અદત્ત (ચોરી), તે નિશ્ચે હિતવાંછક જનોએ ગ્રહણ
કરવા યોગ્ય નથી. (૩૬)

હવે મૈથુનવ્રતનો ઉપદેશ કહે છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

દત્તસ્તેન જગત્યકીર્તિપટહો ગોત્રે મપીકૂર્ચકઃ,

ચારિત્રસ્ય જલાંજલિર્ગુણગણારામસ્ય દાવાનલઃ ॥

સંકેતઃ સકલાપદાં શિવપુરદ્વારે કપાટો દૃઢઃ,

કામાર્ત્તસ્ત્યજતિ પ્રવોધયતિ વા સ્વર્ચ્ચીં પરચ્ચીં ન યઃ ॥૩૭॥

અથ મૈથુનવ્રતમાશ્રિત્યોપદેશમાહ ॥ દત્ત ઇતિ ॥ યઃ પુમાન્ કામાર્ત્તઃ
કામપીડિતઃ સ્વર્ચ્ચીં ન પ્રવોધયતિ । વા ઇતિ તર્કે પરચ્ચીં પરનારીં ન ત્ય-
જતિ તેન પુંસા જગતિ વિશ્વે અકીર્તિપટહો દત્તઃ વાદિતઃ । નિર્મલે ગોત્રે
સ્વકીયે વંશે મપીકૂર્ચકો દત્તઃ । પુનઃ ચારિત્રસ્ય દેશવિરતિસર્વવિરતિરૂ-
પસંયમસ્ય જલાંજલિર્દૃઢઃ । ગુણાનાં ગણઃ સમૂહઃ સ એવ આરામસ્તસ્ય દા-
વાનલો વનદ્વઃ વનદ્વાગ્નિર્દત્તઃ । પુનસ્તેન સકલાપદાં સમસ્તકષ્ટાનાં
સંકેતો દત્તઃ । મિલનસ્થાનં કથિતં । પુનસ્તેન શિવપુરદ્વારે મુક્તિનગરદ્વારે દૃઢઃ
કપાટો દત્તઃ । શીલરહિતસ્ય મુક્તિગમનાયોગાત્ ॥ પાઠાંતરે તુ ॥ શીલં
યેન નિજં વિલુપ્તમખિલં ત્રૈલોક્યચિંતામણિઃ । યેન ત્રૈલોક્યચિંતામણિઃ
નિજં શીલં વિલુપ્તં તેન ઇત્તાનિ વસ્તૂનિ કૃતાનિ ॥ ૩૭ ॥

કામથી પીડાયલો જે માણસ પોતાની સ્ત્રીને બોલાવતો નથી અને પરસ્ત્રીને તજતો નથી, તેણે જગત્ને વિષે અપકીર્તિરૂપ ઢોલ વગડાવ્યો છે, પોતાના ગોત્રને મશી(મેશ)નો કૂવો દીધો છે, સયમને જલાજલિ આપી છે અર્થાત્ ચારિત્ર તેનાથી દૂર રહે છે, ગુણસમૂહ રૂપી ઉદ્યાનને વિષે દાવાનલ સલગાવ્યો છે, સર્વ આપત્તિઓને પોતાની પાસે બોલાવી છે, અને મોક્ષરૂપી નગરીના ઠારને વિષે કમાડ મજબૂત થયે કરાયા છે (૩૭)

હવે ત્રણ કાવ્યે કરી શીલવ્રતના ગુણો કહે છે

વ્યાઘ્રવ્યાલજલાનલાદિવિપદસ્તેષા વ્રજતિ ક્ષય,

કલ્યાણાણિ સમુલ્લસતિ વિવ્રુધાઃ સાન્નિધ્યમધ્યાસતે ॥

કીર્ત્તિઃ સ્ફૂર્તિમિચ્છતિ યાત્યુપચય ધર્મઃ પ્રણયત્યઘ,

સ્વર્નિર્વાણસુખાણિ સનિદધતે યે શીલમાવિશ્રતે ॥ ૩૮ ॥

શીલગુણાનાહ ॥ વ્યાઘ્રેતિ ॥ યે નરા શીલ વ્રત્તચર્ય આનિશ્રતે ધરતિ તેષા પુસા વ્યાઘ્રવ્યાલજલાનલાદિવિપદ ક્ષય યાતિ, વ્યાઘ્ર પ્રસિદ્ધ વ્યાલો દુષ્ટગજ સર્પો વા જલ પાનીય નદી સમુદ્રાદિ અનલો વન્દિસ્તેષા વિપદ કષ્ટાણિ તૈ કૃતા નિપદ ક્ષય વ્રજતિ ક્ષય યાતિ । પુન કલ્યાણાણિ શ્રેયાસિ સમુલ્લસતિ વૃદ્ધિ પ્રાપ્નુવતિ । પુનસ્તેષા વિવ્રુધા દેવા સાન્નિધ્ય અધ્યાસતે સાહાય્ય કુર્વ્યતિ । પુનસ્તેષા કીર્ત્તિ સ્ફૂર્તિ ઇચ્છતિ વિસ્તાર યાતિ । પુનસ્તેષા ધર્મો દાનાદિવિધિરુપચય પોષ યાતિ । પુનસ્તેષામથ પાપ પ્રણયતિ નાશ યાતિ । પુનસ્તેષા સ્વર્નિર્વાણસુખાણિ સ્વર્ગાઽપવર્ગસુખાણિ સનિદધતે સમીપમાયાતિ । યે શીલ આનિશ્રતે તેષા પ્તાપિ ભવતિ ॥

જે માણસો શીલવ્રતને ધારણ કરે છે, તેમની યાઘ, સર્પ, જલ, અગ્નિ પ્રમુખ આપત્તિઓ નાશ પામે છે, વ્રત્યાણ વૃદ્ધિ પામે છે, દેવનાઓ સહાય્ય કરે છે, કીર્ત્તિ વિસ્તાર પામે છે, ધર્મ પોષણ

(વૃદ્ધિ) પામે છે, પાપ નાશ પામે છે, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખ પાસે આવે છે. (૩૮)

(માલિનીવૃત્તમ્)

હરતિ કુલકલંકં હંપતે પાપપંકં,

સુકૃતમુપચિનોતિ શ્લાઘ્યતામાતનોતિ ॥

નમયતિ સુરવર્ગં હંતિ દુર્ગોપસર્ગં,

રચયતિ શુચિશીલં સ્વર્ગમોક્ષૌ સલીલમ્ ॥ ૩૯ ॥

પુનઃશ્ચ હરતિ કુલેતિ ॥ શુચિ નિર્મલં શીલં વ્રતવ્રતં કુલસ્ય કલંકં મલિનતાં હરતિ નાશયતિ । પુનઃ શીલં પાપમેવ પંકં કર્દમં હંપતે છિનત્તિ । પુનઃ શુચિ નિર્મલં શુદ્ધં શીલં સુકૃતં પુણ્યં ઉપચિનોતિ વર્દયતિ । પુનઃ શ્લાઘ્યતાં પ્રશસ્યતાં આતનોતિ વિસ્તારયતિ । પુનઃ શીલં સુરવર્ગં નમયતિ । દેવસમૂહં નમ્રીકરોતિ । પુનઃ શીલં દુર્ગોપસર્ગં રૌદ્રોપસર્ગં ઉપદ્રવં હંતિ । પુનઃ શીલં કર્તૃ સલીલં યથાસ્યાત્તથા લીલયૈવ હેલામાત્રેણ સ્વર્ગ-મોક્ષૌ રચયતિ દદાતીત્યર્થઃ ॥ ૩૯ ॥

નિર્મલ પદ્મ શીલવ્રત કુલના કલંકજું હરણ કરે છે, પાપરૂપી કાદવને લોપે છે, સુકૃત્યની વૃદ્ધિ કરે છે, પ્રશંસાનો વિસ્તાર કરે છે, દેવતાઓના સમૂહને નમાવે છે, ભયંકર ઉપસર્ગોને હણે છે, તથા રમતમાત્રમાં સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપે છે. (૩૯)

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

તોયત્યગ્નિરપિ સ્નજત્યહિરપિ વ્યાઘ્રોઽપિ સારંગતિ,

વ્યાલોઽપ્યશ્વતિ પર્વતોઽપ્યુપલતિ ક્ષ્વેડોઽપિ પીયૂષતિ ॥

વિઘ્નોઽપ્યુત્સવતિ પ્રિયત્યરિરપિ ક્રીડાતડાગત્યપાં,

નાથોઽપિ સ્વગૃહત્યદવ્યપિ નૃણાં શીલપ્રભાવાદ્ધ્રુવમ્ ॥૪૦॥

પુનઃ શીલપ્રભાવાત્ ઇહ લોકેઽપિ કથાનિ યાંતીત્યાહ ॥ તોયત્યગ્નિ-

रिति ॥ नृणा मनुष्याणा ध्रुव निश्चित शीलप्रभावात् अग्निरपि तोयति तोयमिवाचरति जलगत् शीतल स्यात् । तथा अहिरपि सर्पोऽपि स्रजति म्रू इव पुष्पमालेव आचरति । पुन शीलप्रभावात् व्याघ्रोऽपि सिंहोऽपि सारगति सारग इव हरिण इवाचरति । पुनर्व्यालोऽपि दुष्टगजोऽपि अश्वति अश्व इवाचरति । पर्वतोऽपि उपलति उपल इवाचरति सामान्यपापाण इवाचरति । क्ष्वेडोऽपि विषमपि पीयूषति अमृतमित्र भवति । विघ्नोऽप्यतरायोऽपि आपदपि उत्स्रति उत्स्र इवाचरति विघ्नोऽप्युत्सव एव भवति । तथा अरिरपि शत्रुरपि प्रियति प्रिय इवाचरति शत्रुरपि प्रिय एव भवति । तथा अपानाथोऽपि समुद्रोऽपि क्रीडातडागति क्रीडातडाग इवाचरति खेलनसरोजरमिवाचरति । अटव्यपि अरण्यमपि स्वगृहति स्वगृहमित्राचरति । नृणा शीलप्रभावादेतानि वस्तूनि भवति ॥ अत्र सुदर्शनश्रेष्ठिकथा १, वकचूलकथा २, रावणकथा ३ ॥ ४० ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्याया हर्षकीर्त्तिभि ॥ सूरिभिर्निहितायानु, शिलस्य प्रक्रमोऽजनि ॥ ८ ॥ इत्यब्रह्मप्रक्रम ॥ ८ ॥

शीलवतना प्रभावर्था मनुष्येने निश्चे अग्नि जल समान, सर्प पुष्पनी माला समान, बाघ हरिण समान, हस्ती अश्व समान, पर्वत पत्थर समान, विष अमृत समान, विघ्न उत्सव समान, शत्रु मित्र समान, समुद्र क्रीडा करवाना सरोवर समान अने अटवी पोताना घर समान थाय छे (४०)

हवे चार बाव्ये करी परिग्रहना दोषो वदे छे

कालुष्य जनयन् जडस्य रचयन् धर्मद्रुमोन्मूलन,

हिंसायन्त्रीतिकृपाक्षमाकमलिनीलोभाबुद्धि चर्द्धयन् ॥

मर्यादातटमुद्गजन् शुभमनोहसप्रयास दिशन्,

किं न हेशकरः परिग्रहनदीपूरः प्रवृद्धि गतः ॥ ४१ ॥

અથપરિગ્રહદોષમાહ ॥ કાલુષ્યમિતિ । પરિગ્રહો ધન-ધાન્ય-ક્ષેત્ર-ગૃહ-
 રૂપ્ય-સુવર્ણ-કૂપ્ય-દ્વિપદ-ચતુષ્પદાનાં સંગ્રહો મૂર્છા સ એવ નદીપૂરઃ
 સરિત્પ્રવાહઃ પ્રવૃદ્ધિ ગતઃ ઉપચયં પ્રાપ્તઃ સન્ કિ ક્લેશકરઃ કષ્ટદાયી ન
 સ્યાત્? અપિ તુ સ્યાદેવ । કિ કુર્વન્ જડસ્ય પરિગ્રહં સંગ્રહં કર્તુર્મૂર્ખજનસ્ય
 કાલુષ્યં ક્ષિપ્તાધ્યવસાયત્વં જનયન્ ઉત્પાદયન્ । અન્યોઽપિ નદીપૂરો વૃદ્ધઃ
 સન્ જલસ્ય પાનીયસ્ય કાલુષ્યં જનયતિ । ઢલયોરૈક્યં જડસ્ય જલસ્ય ।
 પુનઃ કિં કુર્વન્ । ધર્મ્મ એવ દ્રુમો વૃક્ષસ્તસ્યોન્મૂલનં ઉત્પાટનં રચયન્ કુ-
 વ્વન્ । અન્યોઽપિ નદીપૂરઃ પ્રવૃદ્ધો વૃક્ષાણાં ઉત્પાટનં કરોતિ । પુનઃ કિ
 કુર્વન્ । નીતિકૃપાક્ષમાકમલિનીઃ । નીતિન્યાયઃ । કૃપા દયા । ક્ષમા
 ક્ષાંતિઃ । તા એવ કમલિન્યઃ તાઃ ક્લિશ્યન્ પીડયન્ । અન્યોપિ નદીપૂરઃ
 કમલિનીઃ પીડયતિ । પુનઃ કિં કુર્વન્ । લોભાંબુધિ વર્દ્ધયન્ । લોભ એવ
 અંબુધિઃ સમુદ્રસ્તં વર્દ્ધયન્ વૃદ્ધિ નયન્ ॥ યતઃ ॥ જહા લાહો તહા લોહો,
 લાહાલોહો પવડૂઈ ॥ દોમાસા કયં કજ્જં, કોહિણિ ન નિઢિયં ॥ ૧ ॥
 ઇતિ ॥ પુનઃ કિં કુર્વન્ । ધર્મસ્ય મર્યાદા એવ તટં ચરણવિધિરૂપં તટં
 ઉદ્ભુજન્ પીડયન્ ભંજન્ । અન્યોઽપિ નદીપૂરઃ પ્રવૃદ્ધઃ સન્ તટં પાત-
 યતિ । પુનઃ કિં કુર્વન્ । શુભમનોહંસપ્રવાસં દિશન્ । શુભં ધર્મધ્યાનસ-
 હિતં યન્મનસ્તદેવ હંસસ્તસ્ય પ્રવાસં પરદેશગમનં દિશન્ આદિશન્ । અન્યો-
 ઽપિ નદીપૂરો હંસાન્ ઉઢાપયતિ । ઈદૃશો મૂર્છાપરિગ્રહઃ ક્લેશકરઃ સ્યાત્ ॥

જેમ વૃદ્ધિ પામેલું નદીનું પૂર, નિર્મલ જલને મલિન કરે છે,
 તેમ વૃદ્ધિ પામેલું પરિગ્રહ રૂપી નદીનું પૂર પણ મૂર્ખ મનુષ્યોના
 ચિત્તને મલિન કરે છે. જેમ વૃદ્ધિ પામેલું નદીનું પૂર, કાંઠે રહેલા
 વૃક્ષોને ઉખેડી નાંખે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલું પરિગ્રહ રૂપી નદીનું પૂર
 પણ ધર્મરૂપી વૃક્ષનું ઉન્મૂલન કરે છે. જેમ વૃદ્ધિ પામેલું નદીનું પૂર
 કમલિનીઓને પીડા કરે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલું પરિગ્રહ રૂપી નદીનું

પૂર પળ નીતિ, દયા અને ક્ષમારૂપ કમલિનીને પીડા કરે છે જેમ
 વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર સમુદ્રને વૃદ્ધિ પમાડે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ
 પરિગ્રહરૂપી નદીનુ પૂર પળ લોભરૂપી સમુદ્રને વૃદ્ધિ પમાડે છે જેમ
 વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર કાઠાઓને તોડી નાંચે છે, તેમ વૃદ્ધિ પા-
 મેલુ પરિગ્રહ રૂપી નદીનુ પૂર પળ ધર્મરૂપ મર્યાદાના તટરૂપ ચારિ-
 ત્રને ડહોળી નાંચે છે તેમજ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર જેમ હસોને
 ડહાણી મૂકે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહ રૂપી નદીનુ પૂર પળ
 શુભમન રૂપી હસને ડહાણી મૂકે છે એવુ જે નવવિધ પરિગ્રહ રૂપી
 નદીનુ પૂર, તે વૃદ્ધિ પામે છે તે શુ ક્લેશકારી નથી ? અર્થાત્ છેજ (૪૧)

(માલિનીવૃત્તમ્)

કલહકલભવિંધ્યઃ ક્રોધગૃધ્રશ્મશાન,
 વ્યસનભુજગરઘ્ર દ્વેપદસ્યુપ્રદોષઃ ॥

સુકૃતવનદવાગ્નિર્માર્દવાભોદવાયુ-

ર્નયનલિનતુપારોઽત્યર્થમર્થાનુરાગઃ ॥ ૪૨ ॥

ભૂયોપિ પરિગ્રહદોષાનાહ ॥ કલહેતિ ॥ અત્યર્થ અર્થાનુરાગ । પરિ-
 ગ્રહોપરિ મૂર્છારાગ ईदृશોઽસ્તિ । કથમ્ભૂત । કલહ એવ કલમ્ભો વાલ-
 હલી તસ્ય વિંધ્યો વિંધ્યાચલ । યથા વિંધ્યાચલે કલમ્ભ ક્રીડતિ તથા-
 ઽત્યર્થ અર્થાનુરાગે દ્રવ્યરાગે કલહો ભવતિ । તથા ક્રોધગૃધ્રશ્મશાન ક્રોધ
 એવ ગૃધ્ર પક્ષિવિશેષસ્તસ્ય શ્મશાન પ્રેતગ્ન । ગૃધ્ર શ્મશાને રમતે તથાગ્ર
 ક્રોધ । પુન વ્યસનમેવ વપ્તમેવ ભુજગ સર્પસ્તસ્ય ત્રિલ । પુનર્દ્વેપ ઇવ
 ટસ્યુશ્ચૌરસ્તસ્ય પ્રત્રોષ સધ્યાસમય પ્રત્રોષે ચૌરાણા વલ ભવતિ તથા ।
 પુન સુકૃતમેવ પુણ્યમેવ વન તસ્ય દાવાગ્નિર્દાવાનલ । પુનર્માર્દવાભોદ-
 વાયુ માર્દવ મૃદુત્વ ક્રોમત્ત્વ તદેવ અભોદો મેઘસ્ત્ર વાયુ । પુનર્નયો

ન્યાય એવ નલિનં કમલં તત્ર તુષાર ઇવ તુષારો હિમં । અત્યર્થ દ્રવ્યાનુરાગો લોભઃ ઈદૃશોઽસ્તિ । અતો ન કર્તવ્યઃ ॥ ૪૨ ॥

દ્રવ્યને વિષે અત્યંત પ્રીતિ છે, તે ક્લેશરૂપી હસ્તીને રહેવાના વિંધ્યાચલ સમાન છે, ક્રોધરૂપી ગૃધ્રપક્ષીને રહેવાને સ્થાન તુલ્ય છે, દુઃખરૂપી સર્પને રહેવાને રાફડા સમાન છે, અને દ્વેષરૂપી ચોરને સંધ્યા (રાત્રી) સમાન છે, વલી તે પુણ્યરૂપી વનને (વાલવાને) દાવાગ્નિ સમાન, નમ્રતારૂપી મેઘને (નાશ કરવાને) વાયુ સમાન અને ન્યાયરૂપી કમલિની(પોયળી)ને (નાશ કરવાને) હીમ સમાન છે. (૪૨)

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

પ્રત્યર્થો પ્રશમસ્ય મિત્રમધૃતેર્મોહસ્ય વિશ્રામભૂઃ,

પાપાનાં ખનિરાપદાં પદમસદ્ધ્યાનસ્ય લીલાવનમ્ ॥

વ્યાક્ષેપસ્ય નિધિર્મદસ્ય સચિવઃ શોકસ્ય હેતુઃ કલેઃ,

કેલીવેદમ પરિગ્રહઃ પરિહૃતેર્યોગ્યો વિવિક્તાત્મનામ્ ॥૪૩॥

પુનઃ પરિગ્રહદોષમાહ ॥ ભો ભવ્યાઃ ! અયં પરિગ્રહો મૂર્છાધિક્યં વિવિક્તાત્મનાં વિવેકવતાં પુંસાં પરિહૃતેઃ પરિહારસ્ય યોગ્યઃ । પરિગ્રહઃ કીદૃશઃ । પ્રશમસ્યોપશમસ્ય પ્રત્યર્થો શત્રુઃ । પુનઃ અધૃતેઃ અસંતોષસ્ય મિત્રં સુહૃત્ । પુનર્મોહસ્ય મૂઢસ્ય મોહનીયકર્મણ એવ વિશ્રામસ્થાનં । પુનઃ પાપાનાં અશુભકર્મણાં ખનિઃ ખાનિઃ । પુનરાપદાં કષ્ટાનાં પદં આસ્પદં । પુનરસદ્ધ્યાનસ્ય આર્તરૌદ્રધ્યાનસ્ય લીલાવનં ક્રીડાવનં । પુનર્વ્યાક્ષેપસ્ય વ્યાકુલત્વસ્ય નિધિર્નિધાનં । પુનર્મદસ્યાઽહંકારસ્ય સચિવો મંત્રી । પુનઃ શોકસ્ય હેતુઃ કારણં । પુનઃ કલેઃ કલહસ્ય કેલીવેદમ ક્રીડાગૃહમિત્યર્થઃ ॥

ઉપશમના શત્રુરૂપ, અસંતોષના મિત્ર સમાન, મોહની વિશ્રામભૂમિ, પાપની ખાણ, આપત્તિઓનું સ્થાન, અશુભધ્યાનનું ક્રીડાવન, વ્યાકુલ-

તાનો નિધાન, અહકારનો મત્તી, શોકનો દેતુ, અને ક્રેશને રમવાનું
ઘર, એવો જે પરિગ્રહ છે, તે વિવેકી પુરુષોપ તજવા યોગ્ય છે (૪૩)

વન્હિસ્તૃપ્યતિ નૈધનૈરિહ યથા નામોભિરભોનિધિ,-

સ્તદ્વન્મોહધનો ધનૈરપિ ધનૈર્જતુર્ન સતુપ્યતિ ॥

ન ત્વેવં મનુતે વિમુચ્ય વિભવ નિઃશેષમન્ય ભવ,

યાત્યાત્મા તદહ મુધૈવ વિદધામ્યેનાસિ ભૂયાસિ કિમ્ ૪૬

વહિરિતિ ॥ યથા વન્હિરગ્નિ ધનૈરપિ ઇધનૈ સમિદ્ધિર્ન તૃપ્યતિ ન
તૃપ્તિં યાતિ । પુનર્યથા અભોનિધિ સમુદ્ર અમોભિર્જલૈ કૃત્વા ન તૃ-
પ્યતિ । તદ્વત્ જતુ પ્રાણી કદાચિત્ ધનૈરપિ વહુભિર્ધનેર્દ્રવ્યૈ કૃત્વા
ન સતુપ્યતિ । કથમૂતો જતુ । મોહેન ધનો નિપિહ । તુ પુન જતુ એવ
ન મનુતે ન જાનાતિ । યદ્ય આત્મા જીવો નિ શેષ સમસ્ત વિભવ દ્રવ્ય
વિમુચ્ય ત્યક્ત્યા અન્ય મન અપર જન્મ પરમન યાતિ । તત્તસાત્ કાર-
ણાત્ અહ મુધેન મુધૈવ ભૂયાસિ પ્રચુરાણિ એનાસિ માપાનિ કિમર્થં નિદધામિ
કરોમિ ? એવ ન જાનાતિ ॥ ૪૪ ॥ સિંદૂરપ્રકરાણ્યસ્ય, વ્યાખ્યાયા
હર્ષકીર્તિભિ ॥ સુરિભિર્વિહિતાયા તુ, પ્રક્રમોય પરિગ્રહે ॥૯॥ ઇતિ પરિ-
ગ્રહપ્રક્રમ ॥ ૯ ॥ અત્ર નદરાજ મન્મથકથા ॥

જેમ આલોકને વિષે ઘણા કાષ્ઠથી અગ્નિ અને જલથી સમુદ્ર તૃપ્તિ
પામતો નથી, તેમ મોહથી વ્યાપ્ત એવો જીવ ઘણા દ્રવ્યથી પણ સ-
તોષ પામતો નથી તો પણ તે એમ નથી માનતો કે, આત્મા તો
સમસ્ત વૈભવને તજી દેદને બીજો જન્મ પ્રાપ્ત કરે છે, માટે હુ શા
માટે નકામા ઘધારે પાપ કરુ ? (૪૪)

દેવે ચે કાલ્યે કરી ક્રોધ જીતવાનો ઉપદેશ કહે છે

યાં મિત્ર મધુનો વિકારકરણે સંત્રાસસપાદને,-

સર્પસ્ય પ્રતિવિરમગદહને સપ્તાર્ચિપઃ સોદરઃ ॥

चैतन्यस्य निषूदने विपतरोः सत्रह्यचारी चिरं,

स क्रोधः कुशलाभिलापकुशलैः प्रोन्मूलमुन्मूल्यताम् ॥ ४५ ॥

अथक्रोधजयार्थमुपदेशमाह ॥ यो मित्रमिति ॥ भो लोकाः ! कुशलाभिलापकुशलैः आत्मनः श्रेयोवांछाचतुरैर्नरैः सः क्रोधः कोपो निर्मूलं समूलं यथा स्यात्तथा उन्मूल्यतां उच्छिद्यतां । सः कः ? यः क्रोधः विकारकरणे चित्तादिविकारविधाने मधुनो मद्यस्य मित्रं मुहन् । पुनर्यः क्रोधः संत्राससंपादने भयजनने सर्पस्य प्रतिविंवं सर्पसदृशं । पुनर्यः क्रोधोऽगदहने शरीरप्रज्वालने सप्ताच्चिपोऽग्नेः सोदरः अग्नेर्भ्राता । पुनर्यः क्रोधश्चैतन्यस्य ज्ञानस्य निषूदने नाशने विपतरोर्विषवृक्षस्य चिरमतिशयेन सत्रह्यचारी सार्थी ॥ ४५ ॥

जे क्रोध, (चित्तने विषे) विकार करवामां मद्यनो मित्र छे. तथा त्रास उत्पन्न करवामां सर्पना प्रतिविंव समान, शरीरने बालवाने अग्निना बंधु समान, अने ज्ञाननो नाश करवामां अतिशयपणे विषवृक्षना साधर्मिक समान छे; ते क्रोधनो पोताना हितनी वांछामां कुशल एवा पुरुषोए मूलथीज उच्छेद करवो. (४५)

(हरिणीवृत्तम्)

फलति कलितश्रेयःश्रेणिप्रसूनपरंपरः,

प्रशमपयसा सिक्तो मुक्तिं तपश्चरणद्रुमः ॥

यदि पुनरसौ प्रत्यासत्तिं प्रकोपहविर्भुजो,

भजति लभते भस्मीभावं तदा विफलोदयः ॥ ४६ ॥

फलतीति ॥ तपश्चारित्ररूप एव द्रुमो वृक्षः मुक्तिं मोक्षं फलति निष्पादयति । कथंभूतः । कलितश्रेयःश्रेणिप्रसूनपरंपरः । कलिता उत्पादिता श्रेयसां पुण्यानां कल्याणानां श्रेणिः राजिरेव प्रसूनानां पुष्पाणां परंपरा पंक्तिर्येन सः । पुनः कथंभूतः । प्रशमपयसा उपशम एव जलं

તેન સિત્ત સેક પ્રાપિત યદિ પુન પરતુ અસો તપશ્ચરણદ્રુમ પ્રકોપહ-
વિર્ભુજ ક્રોધવન્હે પ્રત્યાસત્તિ સમીપ ભજતિ આશ્રયતિ, તદા ભસી-
ભાવ ભસરૂપતા લભતે પ્રાપ્નોતિ । કથમ્ભૂત । વિફલોદય । વિગત
ફલસ્ય ઉદયો યસ્માત્ ફલોદયરહિત ॥ ૪૬ ॥

જેને કલ્યાણની પાકિરૂપ પુણ્યની શ્રેણિને ઉત્પન્ન કરી છે, અને
જે શમતારૂપી જલથી સિંચાયું છે એવું જે તપ ચારિત્રરૂપી વૃક્ષ છે,
તે મોક્ષને આપે છે, પરતુ જો એ વૃક્ષ ક્રોધરૂપી અગ્નિની પાસે જાય,
તો તે ફલ નહિ પ્રાપ્ત કરતા ભસ થઈ જાય છે (૪૬)

હવે બે કાવ્યે કરી ક્રોધના દોષો કહે છે

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

સતાપં તનુતે મિનત્તિ વિનય સૌહાર્દમુત્સાદય-

ત્યુદ્વેગ જનયત્યવચન સૂતે વિધત્તે કલિમ્ ॥

કીર્તિ કૃતતિ દુર્મતિ વિતરતિ વ્યાહતિ પુણ્યોદય,

દત્તે યઃ કુર્ગતિ સ હાતુમુચિતો રોષઃ સદોષઃ સતામ્ ॥૪૭॥

પુન ક્રોધસ્ય દોષમાહ ॥ સતાપમિતિ ॥ સ રોષ ક્રોધ સતા સત્પુ-

રુપાણા હાતુ ત્યજ્ઞ ઉચિતો યોગ્યોઽસ્તિ । કથમ્ભૂત રોષ । સદોષ અનેક-

દોષે સહિત । સ ક ઃ યો રોષ સતાપ ચિત્તોદ્વેગ તનુતે વિસ્તારયતિ ।

પુનર્યો રોષો વિનય વિનયગુણ મિનત્તિ વિદારયતિ વિનાશયતિ । પુનર્ય

સૌહાર્દ મિત્રભાવ ઉત્સાદયતિ વિનાશયતિ । પુનર્ય ઉદ્વેગ ઉચ્ચાટ જન-

યતિ । પુનર્ય અપ્રયત્ન અસત્યવચન સૂતે ઉત્પાદયતિ । પુનર્ય કલિ

કલહ વિધત્તે કરોતિ । પુનર્યો રોષ કીર્તિર્યજ કૃતતિ ઝિનત્તિ । પુનર્યો

દુર્મતિ દુષ્ટનુદ્ધિ વિમરતિ દત્તે । પુનર્ય પુણ્યોદય ધર્મસ્ય ઉદય વ્યાહતિ

વિનાશયતિ । પુનર્ય કુર્ગતિ નરકનિર્યગ્ગતિ દત્તે । સરોષ સતા હાતુમુચિત ॥

જે ક્રોધ સંતાપને વિસ્તારે છે, વિવેકને ભેદી નાંચે છે, મિત્ર-
તાનો નાશ કરે છે, ઉદ્દેગ ઉત્પન્ન કરે છે, અસત્ય વચનને જન્મ
આપે છે, ક્લેશ કરાવે છે, કીર્ત્તિનું ઉચ્છેદન કરે છે, દુષ્ટમતિ
વિસ્તારે છે, પુણ્યના ઉદયનો નાશ કરે છે અને કુગતિપ લઈ જાય
છે એવો જે દોષ યુક્ત ક્રોધ, તે સત્પુરુષોપ તજવા યોગ્ય છે. (૪૭)

યો ધર્મ્મં દહતિ દ્રુમં દવ ઇવોન્મથ્નાતિ નીતિં લતાં,
દંતી વેંદુકલાં વિધુંતુદ ઇવ ક્લિશ્નાતિ કીર્ત્તિં નૃણામ્ ॥
સ્વાર્થં વાયુરિવાંબુદં વિઘટયત્યુહાસયત્યાપદં,

તૃષ્ણાં ધર્મં ઇવોચિતઃ કૃતકૃપાલોપઃ સ કોપઃ કથમ્ ॥૪૮॥
યો ધર્મ્મમિતિ ॥ સઃ કોપઃ ક્રોધઃ કથં કેનોપાયેનોચિતો યોગ્યઃ
સ્યાત્ ? અપિ તુ ન કથમપ્યુચિતઃ । સઃ કઃ ? યઃ કોપો ધર્મ્મં શ્રેયો દ-
હતિ ભસ્મીકરોતિ । કઃ કમિવ ? દવો દાવાનલો દ્રુમમિવ । યથા દાવા-
નલો દ્રુમં વૃક્ષં દહતિ । પુનર્યો નીતિં ન્યાયં ઉન્મથ્નાતિ ઉન્મૂલયતિ ।
કઃ કમિવ ? દંતી હસ્તી લતામિવ । યથા હસ્તી લતામુન્મૂલયતિ । નૃણાં
મનુષ્યાણાં કીર્ત્તિં ક્લિશ્નાતિ પીડયતિ ગમયતિ । કઃ કમિવ ? વિધુંતુદો
રાહુરિદુકલાં ચંદ્રલેલામિવ । પુનર્યો રોષઃ સ્વાર્થં વિઘટયતિ સ્ફેટયતિ ।
કઃ કમિવ ? વાયુરંબુદમિવ । યથા વાયુર્મેઘં વિઘટયતિ । પુનર્યઃ આપદં
કટં ઉહાસયતિ વિસ્તારયતિ । કઃ કમિવ ? ધર્મઃ ગ્રીષ્મઃ તૃષ્ણામિવ ।
યથાતપસ્તૃપાં વર્દ્ધયતિ । કથંભૂતઃ કોપઃ । કૃતઃ કૃપાયાઃ લોપો વિનાશો
યેન સઃ ॥૪૮॥ સિદ્ધરપ્રકરાશ્વસ્ય, વ્યાખ્યાયાં હર્ષકીર્તિભિઃ ॥ સૂરિભિર્વિહિ-
તાયાં તુ, ક્રોધસ્ય પ્રક્રમોઽજનિ ॥૧૦॥ ઇતિ દશમઃ ક્રોધપ્રક્રમઃ ॥૧૦॥

જેમ દાવાગ્નિ વૃક્ષને વાલે છે, તેમ જે ક્રોધ ધર્મને વાલી નાંચે
છે; જેમ હસ્તી વૃક્ષની લતાનું ઉન્મૂલન કરે છે, તેમ જે ક્રોધ ની-
તિરૂપી લતાનું ઉન્મૂલન કરે છે; જેમ રાહુ ચંદ્રની કલાને ક્લેશ

પમાડે છે, તેમ જે ક્રોધ મનુષ્યની કીર્તિને નાશ પમાડે છે, જેમ વાયુ મેઘનો વિનાશ કરે છે, તેમ જે ક્રોધ સ્વાર્થનો વિનાશ કરે છે, જેમ ગ્રીષ્મકાલ તૃષ્ણા(તૃષા)ને વધારે છે, તેમ જે ક્રોધ આપત્તિને વધારે છે, અને જે દયાનો લોપ કરે છે, એવો તે ક્રોધ કયો યોગ્ય કેમ હોય ? (૪૮)

હવે ચાર કાવ્યે કરી અહકારના દોષો કહે છે

(મદાક્રાતાવૃત્તમ્)

યસ્માદાવિર્ભવતિ વિતતિર્દુસ્તરાપન્નદીના,

યસ્મિન્ શિષ્ટાભિરુચિતગુણગ્રામનામાપિ નાસ્તિ ॥

યશ્ચ વ્યાપ્ત વહતિ વધધીધૂમ્યયા ક્રોધદાવ,

ત માનાદ્રિ પરિહર દુરારોહમૌચિત્યવૃત્તેઃ ॥ ૪૯ ॥

અથ માનમ્ અહકારસ્ય દોષાનાહ ॥ યસ્માદિતિ । મો મઘ્યપ્રાણિન્ । ઔચિત્યવૃત્તે ઔચિતાચારકરણાત્ । તદ્યોગ્યવિનયવિધાનાત્ ત માનાદ્રિ માન એવ અહકાર ણ્ય અદ્રિસ્ત અહકારપર્વત પરિહર ત્યજ મુચ । ત ક ૨ યસ્માન્માનાદ્રેર્દુસ્તરા તરીતુ અશક્યા આપન્નદીના કષ્ટરૂપનદીના નિતતિ શ્રેણિરાવિર્ભવતિ પ્રકટીભવતિ । અન્યસ્માદપ્યદ્રેર્નદીવિતતિ પ્રાદુર્ભવતિ । તન્ના યસ્મિન્માનાદ્રો ગિષ્ટાભિરુચિતગુણગ્રામનામાપિ નાસ્તિ । ગિષ્ટાના ઉત્તમાના અભિરુચિતા પ્રીતિદાયિનો યે ગુણા જ્ઞાનાદ્ય ઔદાર્યાદયો ના તેષા ગ્રામ મમૂહસ્તસ્ય નામાપિ નાસ્તિ । ગુણાના લવલેજોઽપિ ન । પુનર્યા માનાદ્રિ ક્રોધદાવ ક્રોધદાવાનલ વહતિ ધત્તે । વધભૂત ક્રોધદાવમ્ । વધધીધૂમ્યયા વ્યાપ્ત દિમાપુદ્ધિધૂમસમૂહેનાલીલ । પુન વધભૂત ક્રોધદાવ । દુરારોહ આરોહમશક્ય । અથના ઔચિત્યવૃત્તે યોગ્યવૃત્તે દુરારોહમ્ ॥ ૪૯ ॥

જેથી ન તરી શકાય એવી આપત્તિરૂપી નદીઓની પંક્તિ પ્રગટ થાય છે, તથા જેને વિષે ઉત્તમ પુરુષોને પ્રીતિકર એવા ગુણોના સમૂહનું નામ પળ નથી, વલી જે હિંસાબુદ્ધિ રૂપી ધૂમાડાથી વ્યાપ્ત એવા ક્રોધરૂપી દાવાનલને વહન કરે છે, અને ચઢવાને પળ કઠણ છે એવો જે માનરૂપી પર્વત, તેનો યોગ્ય વિનયથી ત્યાગ કરો. (૪૯)

(શિખરિણીવૃત્તમ્.)

શમાલાનં ભંજન્ વિમલમતિનાડીં વિઘટયન્,

કિરન્ દુર્વાકૃપાંશૂત્કરમગણયન્નાગમશ્રુણિન્ ॥

ભ્રમન્ભૂઘ્યાં સ્વૈરં વિનયનયવીથીં વિદલયન્,

જનઃ કં નાનર્થં જનયતિ મદાંધો દ્વિપ ઇવ ॥ ૫૦ ॥

ભૂયોઽપિ માનદોષાનાહ ॥ શમાલાનમિતિ ॥ મદેન અહંકારેણ અંધો ગતભાવેક્ષણો જનઃ કં કં અનર્થં ન જનયતિ નોત્પાદયતિ ? અપિ તુ સર્વં અનર્થં જનયતિ । ક ઇવ ? દ્વિપ ઇવ મત્તગજ ઇવ । યથા મદાંધો દ્વિપોઽનર્થં ઉપદ્રવં જનયતિ । કિં કુર્વન્ ? શમાલાનં ભજન્ શમ એવ ઉપશમ એવાલાનઃ ગજવંધનસ્તંભસ્તં ભંજન્ ઉન્મૂલયન્ । પુનઃ કિં કુર્વન્ ? વિમલમતિનાડીં નિર્મલબુદ્ધિમેવ નાડીં વંધનરજ્જું વિઘટ્ટયન્ ત્રોટયન્ । પુનઃ કિં કુર્વન્ ? દુર્વાકૃપાંશૂત્કરં દુર્વાગેવ દુર્વચનમેવ પાંશુર્ધૂલિસ્તસ્યાઃ ઉત્કરં સમૂહં કિરન્ વિક્ષિપન્ । પુનઃ આગમ એવ સિદ્ધાંત એવ શ્રુણિઃ અંકુશસ્તં અગણયન્ અવિચારયન્ અવમાનયન્ । ઋઘ્યાં પૃથ્વીયાં સ્વૈરં સ્વેચ્છયા ભ્રમન્ વિચરન્ । પુનર્વિનયનયવીથીં વિનય એવ નયવીથી ન્યાયશ્રેણિસ્તં વિદલયન્ વિધ્વંસયન્ । અન્યોઽપિ મદાંધો હસ્તી એતાનિ વસ્તૂનિ કરોતિ ॥

જેમ મદોન્મત્ત હસ્તી આલાનસ્થંભને તોડી નાંચે છે, તેમ અહંકારથી અંધ થપ્લો માણસ પળ શમતા રૂપી આલાનસ્થંભને તોડી નાંચે છે, જેમ મદોન્મત્ત હસ્તી મજબૂત સાંકલને તોડી નાંચે છે,

તેમ અહકારથી અથ થયેલો માણસ પણ નિર્મલ બુદ્ધિરૂપ સાકલને તોડી નાંખે છે જેમ મદોન્મત્ત હસ્તી ધૂલના સમૂહને ડહાડે છે, તેમ અહકારથી અથ થયેલો માણસ પણ દુર્વચન રૂપી ધૂલને ડહાડે છે જેમ મદોન્મત્ત હસ્તી અકુશને ગણતો નથી, તેમ અહકારથી અથ થયેલો માણસ પણ આગમરૂપી અકુશને ગણતો નથી વલી મદોન્મત્ત હસ્તી જેમ સારા માર્ગને તોડી નાંખીને પોતાની મરજી પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર ભમે છે, તેમ અહકારથી અથ થયેલો માણસ પણ વિનયરૂપી ન્યાયમાર્ગને તોડી નાંખીને પોતાની મરજી પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર ભમે છે. એવો તે અહકારથી અથ થયેલો માણસ કયા અનર્થને નથી ઉત્પન્ન કરતો ? અર્થાત્ સર્વ અનર્થને ઉત્પન્ન કરે છે (૫૦)

(શાર્દૂલભિલીહિતવૃત્તમ્)

ઔચિત્યાચરણ વિલુપતિ પયોગાહ નભસ્વાનિત્ર,
પ્રધ્વસ વિનય નયત્યહિરિત્ર પ્રાણસ્પૃશા જીવિતમ્ ॥

કીર્તિ કૈરવિર્ણી મતગજ ઇવ પ્રોન્મૂલયત્યજમા,
માનો નીચ ઇયોપકારનિકર હતિ ત્રિયર્ગે નૃણામ્ ॥ ૫૧ ॥

ઔચિત્યેતિ ॥ પુનરાહ ॥ માનોઽહકારો નૃણા પુતા ત્રિયર્ગે ધર્માર્થ-
કામરૂપ હતિ નાશયતિ । ક કમિત્ર ? નીચ મનુષ્ય ઉપકારનિકરમિત્ર
યથા નીચ ઉપકારસમૂહ હતિ તથા । પુનર્માન ઔચિત્યાચરણ યોગ્યાચાર
વિલુપતિ સ્ફોટયતિ । ક કમિત્ર ? નભસ્વાન્ વાયુ પયોગાહમિત્ર । પુનર્માન
પ્રાણસ્પૃશાં પ્રાણિના વિનય અમ્યુત્યાનાન્વિ પ્રધ્વસં ક્ષય નયતિ । ક
કમિત્ર ? અહિ મર્ષા જીવિતમિત્ર યથા સર્પો જીમિત ક્ષય ાયતિ । પુન-
રંજમા પેગેન રીર્તિ યશ પ્રોન્મૂલયતિ । ક વામિત્ર ? મતગનો હસ્તી
કૈરવિર્ણી કમલિતી યથા પ્રોન્મૂલયતિ ॥ ૫૧ ॥

અહંકાર વાયુની પેટે મેઘરૂપી યોગ્ય આચરણનો લોપ કરે છે; સર્પની પેટે મનુષ્યના જીવિતરૂપ વિનયનો નાશ કરે છે; મદોન્મત્ત હસ્તીની પેટે કમલિની રૂપી કીર્તિનું ઉન્મૂલન કરે છે; અને નીચ પુરુષ જેમ ઉપકારના સમૂહને હણે છે, તેમ મનુષ્યોના ધર્મ-અર્થ-કામ-રૂપી ત્રણે વર્ગનો નાશ કરે છે. (૫૧)

(વસંતતિલકાવૃત્તમ્)

મુળ્ળાતિ ચઃ કૃતસમસ્તસમીહિતાર્થ-

સંજીવનં વિનયજીવિતમંગભાજામ્ ॥

જાત્યાદિમાનવિપજં વિપમં વિકારં,

તં માર્દવામૃતરસેન નયસ્વ શાંતિમ્ ॥ ૫૨ ॥

ભૂયશ્ચાહ ॥ મુળ્ળાર્તાતિ ॥ યો માનેઁડગભાજાં પ્રાણિનાં વિનયજીવિતં વિનયગુણરૂપં જીવિતં મુળ્ળાતિ ડચ્છિનત્તિ । કથંભૂતં વિનયજીવિતં । કૃતસ-મસ્તસમીહિતાર્થસંજીવનં કૃતં સમસ્તાનાં સમીહિતાર્થાનાં વાંછિતાર્થાનાં સંજીવનં યેન તત્ । તં જાત્યાદિમાનવિપજં જાતિલાભકુલૈશ્વર્યવલરૂપતપઃ-શ્રુતાનાં માનોડહંકારઃ સ ઇવ વિપં તસ્માત્સમુદ્ભવં ઉત્પન્નં વિપમં ઘોરં વિકારં માર્દવામૃતરસેન મૃદુતા મુધારસેન શાંતિં ઉપશમં નયસ્વ પ્રાપય ॥ માનત્યાગે વાહુવલિનંદીપેણદૃષ્ટાંતઃ ॥ ૫૨ ॥ સિંદૂરપ્રકરાખ્યસ્ય, વ્યા-ખ્યાયાં હર્ષકીર્તિભિઃ ॥ સૂરિભિર્વિહિતાયાં તુ, માનસ્ય પ્રક્રમોડજનિ ॥ ૧૧ ॥

જે, સમસ્ત વાંછિતાર્થને સજીવન કરનાર ઇવા મનુષ્યોના, વિ-નયરૂપા જીવિતગું ડચ્છેદન કરે છે, ઇવા જાતિ-કુલ પ્રમુખનાં માન-રૂપી વિપત્તી ઉત્પન્ન થતા વિપમ વિકારને, કોમલતા રૂપી અમૃત-રસથી શાંતિ પમાડો. (૫૨)

हवे माया त्यागवानो उपदेश कहे छे

(मालिनीवृत्तम्)

कुशलजननवध्या सत्यसूर्यास्तसध्या,

कुगतियुवतिमाला मोहमातगशालाम् ॥

शमकमलहिमानीं दुर्यशोराजधानीं,

व्यसनशतसहाया दूरतो मुच मायाम् ॥ ५३ ॥

अथ मायात्यागमाह ॥ कुशलेति ॥ भो भव्यजन ! माया कपट दू-
रतो मुच त्वम् । किंभूता माया । कुशलस्य क्षेमस्य जनने उत्पादने वध्या
वध्याग्रीरूपा । पुन सत्यमेव सूर्यस्तस्यान्ममनाय सध्या ता । पुन किं
भूता । कुगतिरेव युवतिस्तस्या वरमाला ता । पुन किंभूता । मोह एव
मातगन्मस्य शाला वधनस्थान ता । पुन किंभूता । शम एव उपशम
एव कालानि तेषा हिमानी हिमसहति ता । पुन किंभूता । दुर्यशस
अपरीतिं राजधानीं निराश्रयमगति ता । पुन किंभूता । व्यसनाना व-
हाना शतानि तेषा महायो यस्या मा ता । ईदृशी माया दूरतो मुच ॥ ५३ ॥

क्षेम(कुशल)ने उत्पन्न करण्यामा वध्या ग्री समान, सत्यवचन-
कर्त्री सूर्यने असून ध्याने सध्या समान, कुगतिरूपी युवतीनी वरमा-
ला समान, मोहरूपी हस्तिनी शाला समान, उपशमरूपी कमलपु-
ष्पने हिम समान, अपवशनी राजधानी, अने शोकडोयध दु गोनी
महावहानी एवीं जे माया, तेनो दूरर्थाज त्याग करो (५३)

(उपेन्द्रनामृत्ता)

त्रिषाय माया त्रिविधस्यायं, परम्य ये वचनमाचरति ॥

ते वचयन्ति त्रिदिवापवर्गं सुखान्महामोहसङ्गाः स्वमेव ॥ ५४ ॥

पुनराह ॥ त्रिषयः ॥ य जना त्रिविधानां प्रवृत्तयः स्वमेव कपट

વિધાય કૃત્વા પરસ્યાન્યજનસ્ય વચનં આચરંતિ કુર્વ્વંતિ તે જનાઃ મહામો-
હસ્રતાઃ મહદ્જ્ઞાનયુક્તાઃ સંતઃ ત્રિદિવાપવર્ગમુચ્ચાત્ દેવલોકમોક્ષમુચ્ચાત્
સ્વમેવાત્માનેમેવ વંચયંતિ વિપ્રતારયંતિ ॥ ૫૪ ॥

જેઓ વિવિધ પ્રકારના ઉપાયોથી માયા રચીને પરજનને છેતરે
છે, તેઓ મહા અજ્ઞાન યુક્ત છતા, પોતેજ સ્વર્ગ અને મોક્ષના મુચ્ચથી
પોતાના આત્માને છેતરે છે. (૫૪)

(દ્વિવંશાવૃત્તમ્.)

માયામવિશ્વાસવિલાસમંદિરં,

દુરાશયો યઃ કુરુતે ધનાશયા ॥

સોઽનર્થસાર્થં ન પતંતમીક્ષતે,

યથા વિડાલો લગુડં પયઃ પિવન્ ॥ ૫૫ ॥

પુનર્માયાદોષમાહ ॥ યો દુરાશયો દુષ્ટચિત્તો જનો ધનાશયા દ્રવ્યસ્ય
વાં છયા લોભેન માયાં કપટં કુરુતે વિદધાતિ । સ જનઃ આત્મનોઽનર્થ-
સાર્થ કષ્ટાનાં સમૂહં પતંતં આગચ્છંતં નેક્ષતે નાલોકતે । કથમિવ । યથા
વિડાલો માર્જારઃ પયો દુગ્ધં પિવન્ સન્ લગુડં દંડપ્રહારં નેક્ષતે નાલો-
કતે । કથંભૂતાં માયાં । અવિશ્વાસસ્ય અપ્રતીતેઃ ક્રીડાગૃહં । મંદિરશ-
ન્દસ્યાજહલિંગત્વમ્ ॥ ૫૫ ॥

જે દુષ્ટ આશયવાલો માણસ દ્રવ્યની આશાથી, અવિશ્વાસને
રમવાના ઘર રૂપ એવી માયા(કપટ)ને રચે છે, તે બિલાડી જેમ
દૂધ પીતી છતી દંડનો પ્રહાર (થશે એમ) જાણતી નથી, તેમ
કષ્ટનો સમૂહ આવી પડશે એમ જાણતો નથી. (૫૫)

(વસંતતિલકાવૃત્તમ્.)

મુગ્ધપ્રતારણપરાયણમુજિહીતે,

યત્પાટવં કપટલંપટચિત્તવૃત્તેઃ ॥

जीर्यत्युपप्लवमवश्यमिहाप्यकृत्वा,

नापथ्यभोजनमिवामयमायतौ तत् ॥ ५६ ॥

पुनराह ॥ मुग्धप्रतारणेति ॥ कपटे मायाया लपटा वाच्छायुक्ता चित्तवृत्तिर्मनोव्यापारो यस्य तस्य पुरुषस्य यत्पाटव चातुर्य उज्जिहीते उ-
ह्णासति । तत्पाटव अवश्य निश्चयेन आयतौ आगामिनि काले उपप्लव
उपद्रव अकृत्वा अविधाय न जीर्यति परिणाम न याति । किं कुत ? तस्य
विपाको भवत्येव । किमिव ? अपथ्यभोजन आमयमिव । यथा अपथ्य भो-
जन जेमन आमय रोग अकृत्वा आयतो न जीर्यति । कथभूत पाटव ।
मुग्धाना मूर्खाना प्रतारणे वचने परायण तत्पर । अत्र मल्लीनाथजीव-
महाबलदृष्टात ॥ ५६ ॥ इति ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्याया हर्षकी-
र्त्तिभि ॥ सूरिभिर्निहिताया तु, मायाया प्रक्रमोऽजनि ॥ १२ ॥

जेम अपथ्य भोजन रोग कन्या विना परिणमतु नथी, तेम
कपटने विषे लपट चित्तवृत्तिवाला मनुष्यनु, मूर्ख जनने छेतर-
वामा तत्पर एषु जे चातुर्य प्रकट याय छे, ते भविष्यमा उपद्रव
करणा विना परिणाम पामतु नथी (५६)

हवे लोभ त्यागनो उपदेश कहे ॐ

(शार्दूलनिक्रीडितवृत्तम्)

यदुर्गामटवीमटति विकटं क्रामति देशातर,

गाहते गहन समुद्रमतनुक्लेशा कृपिं कुर्वते ॥

सेवते कृपण पति गजघटासघट्टः मच्चर,

सर्पति प्रधान धनाधितधियस्तलोभविस्फूर्जितम् ॥ ५७ ॥

अथ लोभत्यागोपदेशमाह । यदुर्गामिति ॥ धनेन वित्तेनाधिता अधप्राय
कृता धीर्बुद्धिर्यथा ते ईदृगा पुरुषा यत् दुर्गां त्रिपदा अटवीं अरण्य

અટંતિ ક્રામંતિ । પુનર્યન્ વિકટં વિસ્તીર્ણં દેશાંતરં ક્રામંતિ ભ્રમંતિ । પુન-
ર્યન્ ગહનં દુરવગાહં ગાહંતે ડહંધયંતિ । પુનર્યન્ અતનુકેશાં વહુકષ્ટસા-
ધ્યાં કૃપિં કર્ષણં ક્ષેત્રાદિ કુર્વંતે વિદધતે । પુનર્યન્ કૃપણં અદાતારં પાતિ
સ્વામિનં સેવંતે । પુનર્યન્ ગજવટાનાં હસ્તિસમૂહાનાં સંઘેન દુઃસંચરં ગંતુ-
મશક્યં પ્રવનં યુદ્ધં પ્રતિ સર્પંતિ ગચ્છંતિ । તત્ સર્વં લોભસ્ય વિસ્ફૂર્જિતં
લોભસ્ય ચેષ્ટિતં જાનાહિ । લોભવશાદેતાનિ વસ્તૂનિ કુર્વંતિ । અતઃકા-
રણાલોભઃ સંત્યાજ્ય એવ ॥ ૫૭ ॥

ઘનથી અંધ થઈ છે વુદ્ધિ જેની એવા પુરુષો જે વિપમ અટવીને
વિપે ભ્રમણ કરે છે, વિકટ પરદેશને વિપે ફરે છે, ગહન એવા સમુદ્રહું
ડહંધન કરે છે, વહુ દુઃખવાલી છેતી કરે છે, કૃપણ પતિની સેવા
કરે છે, અને હસ્તિઓના સમૂહના સંઘટ્ટ(પાસે પાસે રહેવા)થી
અંદર પ્રવેશ ન થઈ શકે એવા સંગ્રામને વિપે પળ જાય છે, એ સર્વ
લોભનું ચેષ્ટિત છે. (૫૭)

મૂલં મોહવિપદ્રુમસ્ય સુકૃતાંભોરાશિકુંભોદ્રવઃ,
ક્રોધાગ્નેરરણિઃ પ્રતાપતરણિપ્રચ્છાદને તોયદઃ ॥
ક્રીડાસન્નકલેર્વિવેકશશિનઃ સ્વર્માનુરાપન્નદી—

સિંધુઃ કીર્તિલતાકલાપકલમ્ભો લોભઃ પરાભૂયતામ્ ॥ ૫૮
પુનરાહ ॥ મૂલમિતિ ॥ મો મહ્યાઃ! લોભઃ પરાભૂયતાં નિરાક્રિયતાં
ત્યજ્યતાં । મોહ એવ અજ્ઞાનમેવ વિપદ્રુમો વિપતરુઃ તસ્ય મૂલં જટારૂપં ।
મૂલશબ્દસ્યાજહલિંગત્વમ્ । પુનઃ કથંભૂતો લોભઃ । સુકૃતમેવ પુણ્યમેવાં-
ભોરાશિઃ સમુદ્રસ્તસ્ય શોષણે કુંભોદ્રવોઽગસ્તિરિવ । પુનઃ ક્રોધાગ્નેઃ અરણિઃ
ક્રોધ એવ અગ્નિસ્તસ્ય અરણિઃ કાષ્ઠં ઉત્પત્તિસ્થાનં । પુનઃ પ્રતાપ એવ તરણિઃ
સૂર્યસ્તસ્યાચ્છાદને તોયદો મેધોઽર્ધ્રં । પુનઃ કલેઃ કલહસ્ય ક્રીડાસન્ન
લીલાગૃહં । પુનર્વિવેક એવ પુણ્યાપુણ્યવિચાર એવ શશી ચંદ્રસ્તસ્ય સ્વર્માનુઃ

રાહુ । પુન આપન્નદીપ્તિધુ આપદ કષ્ટાન્યેઽ નયસ્તાસા સિંધુ સમુદ્રસ્તાસા સ્થાનરૂપત્વાત્ । પુન કિંમૂતો લોભ । કીર્તિરેવ લતા વહ્ની તસ્યા કલાપ સમૂહસ્તસ્ય વિનાશે કલમો હસ્તિશાવ । ઈંદ્રશો લોભો જીર્યતામ્ ૧૮

અજ્ઞાનરૂપી વિપવૃક્ષનુ મૂલ, સુદૃત્યરૂપી સમુદ્રને (શોષણ કરવાને) અગસ્યઋષિ સમાન, ક્રોધરૂપી અગ્નિને (સલગાવવાને) અરણિના કાષ્ઠ સમાન, વ્રતાપરૂપી સૂર્યને ઢાકવામા મેઘ સમાન, ક્લેશનુ ક્રીડાગૃહ, વિવેકરૂપી ચંદ્રમાને (ગલી જવાને) રાહુ સમાન, આપત્તિરૂપી નદીઓના સમુદ્ર સમાન, અને કીર્તિરૂપી લતાના સમૂહનો નાશ કરવામા હસ્તી સમાન એવો જે લોભ, તેનો પરાભવ કરો

(વસતતિલકાવૃત્તમ્)

નિઃશેષધર્મવનદાહવિજૃમ્ભમાણે,

દુઃશૌંઘભસ્મનિ વિસર્પદકીર્તિધૂમે ॥

ઘાટ ધનંધનસમાગમદીપ્યમાને,

લોભાનલે શલભતા લભતે ગુણૌઘઃ ॥ ૧૯ ॥

પુનરાહ ॥ નિ શેપેતિ ॥ લોભ એવાનલોઽગ્નિસ્તસિન્ લોભાનલે ગુણૌઘો જ્ઞાનાદિગુણાના ઓઘ સમૂહ શલભતા પતગત્વ લભતે પતગવજ્જ્વલતિ । કથમૂતે લોભાનલે । નિ શેષ સમસ્ત યદ્ધર્મ એઽ પુન તસ્ય દાહેન વિજૃમ્ભમાણ વિસ્તાર પ્રાપ્નન્ તસિન્ । પુન કથમૂતે । દુઃસાના ઓઘ સમૂહ એવ ભસ્મ રક્ષા યત્ર સ તસિન્ । પુન કથમૂતે । વિમર્ષત્ પ્રસરત્ અપ-કીર્તિરેવ ધૂમો યસાન્ સ તસિન્ । પુન કથમૂતે । ઘાટ અતિશયેન ધનાન્યેવ દ્રવ્યાણ્યેઽ ઇધનાનિ ઇધામિ તેષા સમાગમેન આગમનેન દીપ્યમાનોઽત્યત પ્રજ્વલત્ વૃદ્ધિ પ્રાપ્નન્ તસિન્ મર્મે ગુણા પતગત્ ભવતિ ૧૯

સમસ્ત ધર્મરૂપી ઘનને ઘાલવાથી વિસ્તાર પામતા, દુઃસાના સમૂહરૂપી મરમઘાલા, પ્રસરતા અકીર્તિરૂપી ધૂમાડાવાલા, અને ધન-

રૂપી ઇંધનના સમાગમથી અત્યંત જાજ્વલ્યમાન એવા લોભરૂપી અગ્નિને વિષે, (સર્વ) સદ્ગુણોનો સમૂહ પતંગપણાને પ્રાપ્ત થાય છે (અર્થાત્ એવા લોભરૂપ અગ્નિમાં પડીને સદ્ગુણોનો સમૂહ બલી જાય છે).

હવે સંતોષના ગુણો કહે છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્.)

જાતઃ કલ્પતરુઃ પુરઃ સુરગવી તેષાં પ્રવિષ્ઠા ગૃહં,
 ચિંતારત્નમુપસ્થિતં કરતલે પ્રાપ્તો નિધિઃ સંનિધિમ્ ॥
 વિશ્વં વશ્યમવશ્યમેવ સુલભાઃસ્વર્ગાપવર્ગશ્રિયો,
 યે સંતોષમશેષદોષદહનધ્વંસાંબુદં વિભ્રતે ॥ ૬૦ ॥

સંતોષેણ લોભો નિવાર્યઃ સ્યાદતઃ સંતોષગુણાનાહ ॥ જાત ઇતિ ॥ યે જનાઃ સંતોષં તૃષ્ણાનિરોધં વિભ્રતે ધારયંતિ । તેષાં પુરોડગ્રે કલ્પતરુઃ કલ્પવૃક્ષો જાતઃ પ્રત્યક્ષોઽભૂત્ । પુનસ્તેષાં ગૃહં સુરગવી કામધેનુઃ પ્રવિષ્ઠા આગતા । પુનસ્તેષાં કરતલે ચિંતામણિરત્નં ઉપસ્થિતં આગતં । પુનસ્તેષાં નિધિઃ દ્રવ્યસ્ય નિધિઃ સન્નિધિં સમીપં પ્રાપ્તઃ । પુનઃ વિશ્વં જગત્ અવશ્યં નિશ્ચિતં તેષાં વશ્યં જાતં । પુનસ્તેષાં સ્વર્ગાપવર્ગશ્રિયઃ દેવલોકમોક્ષસંપદઃ સુલભાઃ સુપ્રાપ્યાઃ સ્યુઃ । કથંભૂતં સંતોષં । અશેષદોષદહનધ્વંસાંબુદમ-શેષાશ્ચ તે દોષાશ્ચ અશેષદોષાઃ ત એવ દહનઃ અશેષદોષદહનસ્તસ્ય ધ્વંસાય અંબુદં । અતઃ સંતોષ એવ કર્તવ્યઃ । અત્ર સુભૂમચક્રવર્તિસાગરશ્રેષ્ઠિ-કથા ॥ ૬૦ ॥ સિંદૂરપ્રકરાખ્યસ્ય, વ્યાખ્યાયાં હર્ષકીર્તિભિઃ ॥ સૂરિભિર્વિ-હિતાયાં તુ, લોભસ્ય પ્રક્રમોઽજનિ ॥ ઇતિ ત્રયોદશો લોભપ્રસ્તાવઃ ॥ ૧૩ ॥

સમસ્ત દોષરૂપી અગ્નિને શમાવવામાં મેઘ સમાન એવો જે સંતોષ, તેને જે પુરુષો ધારણ કરે છે, તેમની આગલ કલ્પવૃક્ષ ઉત્પન્ન થયું છે, તેમના ઘરને વિષે કામધેનુએ પ્રવેશ કર્યો છે, તેમના હસ્તતલને

વિષે ચિંતામણિરત્ન પ્રાપ્ત થયું છે, તેમને નિધાન મળ્યો છે, તેમને સર્વ જગત્ વશ થયું છે, તેમજ તેમને સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મી અવશ્ય સુલભ છે (અમ સમજવું) (૬૦)

હવે સૌજન્યતા રાક્ષવાનો ઉપદેશ કહે છે

(શિખરિણીવૃત્તમ્)

વર ક્ષિપ્તઃ પાણિઃ કુપિતફણિનો વક્રકુહરે,

વર ક્ષપાપાતો જ્વલદનલકુડે વિરચિતઃ ॥

વર પ્રાસપ્રાતઃ સપદિ જઠરાતર્વિનિહિતો,

ન જન્ય દૌર્જન્ય તદપિ વિપદા સદ્મ વિદુષા ॥૬૧॥

અથ સૌજન્યવિધાનોપદેશમાહ ॥ વરમિતિ ॥ કુપિતસ્ય ફણિન ક્રુદ્ધસ્ય સર્પસ્ય વક્રકુહરે મુખવિવરે પાણિર્હસ્ત ક્ષિપ્તો નિક્ષિપ્ત સન્ વર શ્રેયાન્ । પુનર્જ્વલદનલકુડે પ્રજ્વલદમ્બિકુડે ક્ષપાપાતો વિરચિત કૃતો વર શ્રેષ્ઠ । પુન પ્રાસસ્ય કુતસ્ય પ્રાતો અગ્ર જઠરાત ઉદરમધ્યે સપદિ શીઘ્ર ક્ષિપ્તો વર શ્રેષ્ઠ । તદપિ વિદુષા પડિતેન દૌર્જન્ય પૈશૂન્ય ન જન્ય ન કર્તવ્યમેવ । કિંભૂત દૌર્જન્ય । વિપદા આપદા કષ્ટાના સદ્મ ગૃહ સ્થાનમિત્યર્થ । અત કારણાત્ સૌજન્યમેવ વિધેયમ્ ॥ ૬૧ ॥

કોપાયમાન થણલા સર્પના મુખને વિષે હાથ નાકવો તે સારો; જાજ્વલ્યમાન અગ્નિના કુડને વિષે ક્ષપાપાત કરવો તે સારો, ઉદરના મધ્યભાગને વિષે ભાલાનો અગ્રમાગ નાકવો તે સારો; પણ પડિત પુરુષે આપત્તિનું સ્થાનક પણ જે દુર્જનપણું કરવું તે સારું નહીં

(વસતતિલકાવૃત્તમ્)

સૌજન્યમેવ વિદધાતિ યશશ્રય ચ,

સ્વશ્રેયસ ચ વિભવ ચ ભવક્ષય ચ ॥

दौर्जन्यमावहसि यत् कुमते तदर्थं,

धान्येऽनलं दिशसि तज्जलसेकसाध्ये ॥ ६२ ॥

पुनराह । सौजन्यमेव सुजनतैव पुंसां यशश्चयं कीर्तिसमूहं विदधाति करोति । पुनः स्वश्रेयसं स्वकल्याणं विदधाति । पुनर्विभवं द्रव्यं विदधाति । पुनर्भवक्षयं संसारक्षयं मोक्षं विदधाति । ततो हे कुमते ! हे कुबुद्धे ! यत् तदर्थं यशश्चयाद्यर्थं दौर्जन्यं पिशुनतां आवहसि धरसि । तत् धान्ये धान्यक्षेत्रेऽनलं अग्निं दिशसि ददासि । कथंभूते धान्ये । जलसेकसाध्ये जलस्य सेकेन सिंचनेन साध्ये निष्पादनीये । तत्र दवं ददासि ॥ ६२ ॥

सुजनताज पुरुषोना यशना समूहने धारण करे छे, तेमनुं श्रेय करे छे, वैभव करे छे अने संसारनो क्षय करे छे. तो, हे दुर्बुद्धि ! तुं ते ते कारणो (यश, वैभव अने संसारनो क्षय करवा)ने अर्थे दुर्जनता धारण करे छे, ते तो तुं जलसिंचनथी मेलववा योग्य एवा धान्यना क्षेत्रने विषे अग्नि मूके छे. (६२)

(पृथ्वीवृत्तम्.)

वरं विभवबंध्यता सुजनभावभाजां नृणा-

मसाधुचरितार्जिता न पुनरूर्जिताः संपदः ॥

कृशत्वमपि शोभते सहजमायतौ सुंदरं,

विपाकविरसा न तु श्वयथुसंभवा स्थूलता ॥ ६३ ॥

दारिद्र्येऽपि सुजनतैव श्रेष्ठेत्याह ॥ वरमिति ॥ सुजनभावभाजां सौजन्यसहितानां. अत्र स्वजनभावभाजामपि पाठोऽस्ति, नृणां पुंसां विभवस्य बंध्यता निष्फलता निर्द्रव्यता दारिद्र्यमेव वरं श्रेष्ठं । परंतु असाधुचरिते नाऽर्जिता दौर्जन्येन उपार्जिताः संपदः श्रियोऽपि वरं न श्रेष्ठा न श्लाघ्याः । कथंभूताः संपदः । ऊर्जिता वलिष्ठाः प्रचुराः । तत्र

दृष्टातमाह । सहज स्वाभाविक कृशत्व दौर्बल्यमपि शोभते । कथभूत कृशत्व । आयतौ उत्तरकाले आगामिकाले सुदर शोभन । तु पुन श्वयथुसभया शोफाज्जाता स्थूलता पीनताऽपि न वर न श्रेष्ठा । कथ भूता स्थूलता । विपाके परिणामे अत्ये विरसा दारुणा ॥ ६३ ॥

सुजनतावाला मनुष्योने वैभव रहितपणु अर्थात् दारिद्र्य एज सारू छे, पण दुष्ट आचरणवडे उपाजेंली सपत्ति सारी नथी, कारण के, आगामि कालने विपे सुदर एवु जे स्वाभाविक दुर्बल-पणु ते शोभे छे, पण परिणामे दारुण एवी जे सोजायी यल्ली पुष्टता ते शोभती नथी (६३)

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

न ब्रूते परदूषण परगुण वक्त्यल्पमप्यन्वह,

सतोष वहते पराङ्घ्रिपु परावाधासु धत्ते शुचम् ॥

स्वश्लाघा न करोति नोज्झति नय नौचित्यमुल्लघय-

त्युक्तोप्यभिप्रेक्षमा न रचयत्येतच्चरित्र सताम् ॥ ६४ ॥

सौजन्यभाजा गुणानाह ॥ न ब्रूत इति ॥ सता साधूना सज्जनाना प्तच्चरित्र चेष्टित अस्ति । एतदिति किं ? सजन परदूषण परदोष न ब्रूते । पुनरल्पमपि तुच्छमपि परगुण अन्यगुण अन्वह निरतर वक्ति कथयति । पुन परेषा ऋद्धिपु सपत्सु सतोष अनभिलाष अमत्सर वहते धत्ते । पुन परवाधासु परपीडासु शुच शोक धत्ते । पुन स्वश्लाघा आत्म-प्रशसा न करोति । पुनर्नय न्याय नोज्झति न त्यजति । पुनरौचित्य योग्यता नोल्लघयति नातिक्रामति । पुनरप्रिय निरूप अहित उक्तोऽपि भाषितोपि अक्षमा क्रोध न रचयति । सता एतच्चरित्र वर्त्तते ॥ ६४ ॥ सिद्धप्रवरग्रथ व्याख्याया हर्षकीर्त्तिभि ॥ सूरिभिर्निहिताया तु, सौजन्य प्रन्नमोऽजनि ॥ १४ ॥

(સજ્જન પુરુષો) પારકા દોષને કહેતા નથી; પરંતુ પારકા ગુણને, તે અલ્પ હોય તો પણ નિરંતર કહે છે; પારકી સંપત્તિને વિષે (પારકી સંપત્તિને જોઈને) સંતોષ, અને પરપીડાને વિષે (પરપીડાને જોઈને) શોક ધારણ કરે છે; આત્મપ્રશંસા કરતા નથી; ન્યાયનો ત્યાગ કરતા નથી અને યોગ્યતાનું ઉહંધન કરતા નથી; વલી તેમને અપ્રિય વચન કહ્યાં હોય તો પણ તેઓ ક્રોધ કરતા નથી; આવું સત્પુરુષોનું ચરિત્ર છે. (૬૪)

હવે ગુણીજનના સંગનું વર્ણન કરે છે.

ધર્મે ધ્વસ્તદયો યશશ્ચ્યુતનયો વિત્તં પ્રમત્તઃ પુમાન્,

કાવ્યં નિષ્પ્રતિભસ્તપઃ શમદયાશૂન્યાંલ્પમેધાઃ શ્રુતમ્ ॥

વસ્ત્વાલોકમલોચનશ્ચલમના ધ્યાનં ચ વાંછત્યસૌ,

યઃ સંગં ગુણિનાં વિમુચ્ય વિમતિઃ કલ્યાણમાકાંક્ષતિ ૬૫

અથ ગુણિસંગં વર્ણયતિ ॥ ધર્મમિતિ ॥ યો વિમતિઃ નિર્વુદ્ધિર્ગુણિનાં ગુણવતાં મનુષ્યાણાં સંગં સંસર્ગં વિમુચ્ય ત્યક્ત્વા કલ્યાણં શ્રેય આકાંક્ષતિ । અસૌ વિમતિઃ પુમાન્ ધ્વસ્તદયો ગતકૃપઃ નિર્દયઃ સન્ ધર્મ પુણ્યં વાંછતિ । પુનશ્ચ્યુતનયો ગતન્યાયઃ અન્યાયભાક્ સન્ યશઃ કીર્તિં વાંછતિ । પુનઃ પ્રમત્તઃ પ્રમાદી સન્ વિત્તં ધનં વાંછતિ । પુનર્નિષ્પ્રજઃ પ્રજ્ઞા રહિતઃ સન્ કાવ્યં કર્તું વાંછતિ । પુનઃ શમેન ઉપશમેન દયયા ચ હીનો રહિતઃ પુમાન્ તપો વાંછતિ । પુનરલ્પમેધાસ્તુચ્છવુદ્ધિર્વુદ્ધિરહિતઃ સન્ શ્રુતં શાસ્ત્રં પઠિતું વાંછતિ । પુનરલોચનો નેત્રરહિતઃ સન્ વસ્ત્રૂનાં ઘટપટાદીનાં વિલોકનં દર્શનં વાંછતિ । પુનશ્ચલમનાઃ ચલચિત્તઃ સન્ ધ્યાનં વાંછતિ । તથા ગુણવતાં સંગં વિના કલ્યાણં ન ॥ ૬૫ ॥

જે વુદ્ધિહીન પુરુષ ગુણી જનનો સંગ ત્યજી દર્દને કલ્યાણની ઇચ્છા રાખે છે; તે, દયાનો ત્યાગ કરીને ધર્મની ઇચ્છા કરે છે

(એમ સમજવું), ન્યાયનો ત્યાગ કરીને યશની, પ્રમાદી યદ્દને દ્રવ્યની, બુદ્ધિ વિના કાવ્ય કરવાની, શમતા અને દયા વિના તપની, અલ્પમતિવાલો છતાં શાસ્ત્રના અધ્યયનની, નેત્ર વિના વસ્તુઓને જોવાની, અને ચ્વલ ચિત્તવાલો છતાં ધ્યાનની ઇચ્છા કરે છે (એમ સમજવું) (૬૫)

(હરિણીવૃત્તમ્)

હરતિ કુમતિં ભિત્તે મોહ કરોતિ વિવેકિતા,
વિતરતિ રતિ સૂતે નીતિં તનોતિ ગુણાવલિમ્ ॥
પ્રથયતિ યશો ધત્તે ધર્મ વ્યપોહતિ દુર્ગતિં,

જનયતિ નૃણાં કિં નાભીષ્ટ ગુણોત્તમસંગમઃ ॥ ૬૬ ॥

પુનર્ગુણિસગ વર્ણયતિ ॥ હરતીતિ ॥ નૃણા પુસા ગુણૈ ઉત્તમા ગુણોત્તમાસ્તેષા સગમો નૃણાં કિં કિં અભીષ્ટ વાચિત ન જનયતિ ન કરોતિ ? અપિ તુ સર્વમભીષ્ટ જનયતિ । ગુણોત્તમસગમ કુમતિં કુબુદ્ધિં હરતિ દૂરીકરોતિ । પુનર્મોહ અજ્ઞાન ભિત્તે વિદારયતિ । પુનર્વિવેકિતા તત્ત્વાતત્ત્વવિજ્ઞત્ય કરોતિ । રતિં સતોષ વિતરતિ દદાતિ । પુનર્નીતિં ન્યાય સૂતે જનયતિ । પુનર્ગુણાવલિં ગુણશ્રેણી તનોતિ । પાઠાતરે તુ 'તનોતિ વિનીતતા' વિનીતત્વ તનોતિ । પુનર્યશ કીર્તિં પ્રથયતિ વિસ્તારયતિ । પુનર્ધર્મ ધત્તે ધરતિ । પુનર્દુર્ગતિં નરકતિર્યગ્ગતિરૂપા વ્યપોહતિ વિસ્ફોટયતિ । એવ ગુણોત્તમસગમ સર્વમભીષ્ટ જનયતિ ॥ ૬૬ ॥

ગુણોવદે ઉત્તમ યવા જનોનો સગમ શુ શુ ઇચ્છિતને નથી ઉત્પન્ન કરતો ? (તે સગમ) કુમતિને હરે છે, મોહને મેદે છે, તત્ત્વ અને અતત્ત્વનું માન કરાવે છે, સતોષ આપે છે, નીતિને પ્રસવે છે, ગુણ સમૂહને વિસ્તારે છે, યશને ફેલાવે છે, ધર્મને ધારણ કરે છે અને દુર્ગતિને દૂર કરે છે (૬૬)

(शार्दूलविक्रीटितवृत्तम्)

लब्धुं बुद्धिकलापमापदमपाकर्तुं विहर्तुं पथि,
 प्राप्तुं कीर्तिमसाधुतां विधुवितुं धर्मं समासेवितुम् ॥
 रोद्धुं पापविपाकमाकलयितुं स्वर्गापवर्गश्रियं,
 चेत्त्वं चित्त समीहसे गुणवतां संगं तदंगीकुरु ॥ ६७ ॥

पुनराह ॥ लब्धुं बुद्धीति ॥ रे चित्त ! चेद्यदि त्वं बुद्धिकलापं
 बुद्धिसमूहं लब्धुं प्राप्तुं समीहसे वाञ्छसि । तत्तदा गुणवतां गुणिनां संगं
 संसर्गं अंगीकुरु विधेहि । पुनर्यदि विपदं आपदं अपाकर्तुं दूरीकर्तुं समी-
 हसे । पुनर्यदि पथि न्यायमार्गं विहर्तुं विचरितुं वाञ्छसि । पुनः कीर्तिं
 प्राप्तुं वाञ्छसि । पुनरसाधुतां असौजन्यं विधुवितुं स्फोटयितुं समीहसे ।
 पुनर्यदि धर्मं पुण्यं समासेवितुं कर्तुं समीहसे । पुनर्यदि पापविपाकं
 अशुभकर्मफलं रोद्धुं समीहसे । पुनः स्वर्गापवर्गश्रियं देवलोकमोक्षलक्ष्मीं
 आकलयितुं अनुभवितुं समीहसे । तदा गुणवतां संगं कुरु ॥ ६७ ॥

हे चित्त ! जो तું बुद्धिना समूहने प्राप्त करवाने, आपत्तिने दूर
 करवाने, न्यायमार्गने विषे विचरवाने, कीर्ति संपादन करवाने,
 दुर्जनतानो त्याग करवाने, धर्मनु उत्तम रीते सेवन करवाने, पा-
 पना फलने रोकवाने, अने स्वर्ग तथा मोक्षनी लक्ष्मीनो अनुभव
 करवाने इच्छतुं होय तो, गुणीजनना संगनो अंगीकार कर. (६७)

हवे निर्गुणना संगना दोषो कहे छे.

(हरिणीवृत्तम्)

हिमति महिमांभोजे चंडानिलत्युदयांबुदे,
 द्विरदति दयारामे क्षेमक्षमाभृति वज्रति ॥
 समिधति कुमल्यज्ञौ कंदल्यनीतिलतासु यः,
 किमभिलपता श्रेयः श्रेयः स निर्गुणसंगमः ॥ ६८ ॥

નિર્ગુણસગમદોષમાહ ॥ હિમતીતિ ॥ સ નિર્ગુણસગમ કિમપિ શ્રેય
 કલ્યાણ અભિલપતા વાછતા પુરુષેણ કિં શ્રેય કિં આશ્રયણીય ? નાશ્ર-
 યણીય । સ ક ? યો મહિમા એવ મહત્ત્વમેગાભોજ કમલ તસ્મિન્ હિમતિ
 હિમમિવાચરતિ તદ્વિનાશકત્વાત્ । પુનર્યો નિર્ગુણસગમ ઉદય એવ ધન-
 ધાન્યપ્રતાપવૃદ્ધિરેવાભોદો મેઘસત્ર ચઢાનિલતિ પ્રચઢગાયુરિવાચરતિ ।
 પુનર્દયા એવ આરામો વન અથવા ઢમારામ इति પાઠે દમ એવ આરામો વન
 તત્ર દ્વિરવતિ દ્વિરવદ્ ગજગદાચરતિ તદુન્મૂલકત્વાત્ । પુનર્ય ક્ષેમમેવ
 કુશલમેત્ર દમામૃત્ ગિરિસ્ત્ર વજ્રતિ વજ્રગદાચરતિ । તચ્છેદકત્વાત્ । પુનર્ય
 કુમતિરેવાગ્નિસ્ત્ર સમિધતિ । સમિત્ ઇધન ઇગાચરતિ । તદ્વૃદ્ધિહેતુત્વાત્ ।
 પુનર્ય અનીતિલતાસુ અન્યાયગ્નિપુ કદતિ કદ ઇવાચરતિ । તન્મૂલભૂત-
 ત્વાત્ । ઈદ્રશો નિર્ગુણસગમ શ્રેયોવાછતા પુરુષેણ ન શ્રેય નાશ્રયણીય ॥
 અત્ર ગિરિશુરપુષ્પશુક્રયો વધા ॥ યત ॥ માતાપ્યેકા પિતાપ્યેકો, મમ
 તમ્ય ચ પક્ષિણ ॥ અહ મુનિભિરાનીત , સચ નીતો ગવાશિભિ ॥ ૧ ॥
 ગવાગિના તુ મ વચ શૃણોતિ, અહ તુ રાજન્ મુનિપુગયનાન્મ । પ્રત્યક્ષ-
 મેતદ્વત્તાઽપિ દૃષ્ટ, સર્મગજા દોષગુણા ભવતિ ॥ इति વચનાત્ ॥ ૨ ॥ ૬૮ ॥
 સિદૂરપ્રકરમથ વ્યાખ્યાયા હર્ષકીર્તિભિ ॥ સૂરિભિર્વિહિતાયા તુ, ગુણિ-
 સગમપ્રક્રમ ॥ इति પચદશો ગુણિસગમપ્રક્રમ ॥ ૧૧ ॥

જે (નિર્ગુણી જનનો સગમ) મહિમારૂપી કમલની ઉપર હિમ
 સમાન છે, ઉદયરૂપી મેઘને ચિપે પ્રચઢ વાયુ જેવો છે, દયારૂપી
 ઉદ્યાનને ચિપે હસ્તી તુલ્ય છે, કલ્યાણરૂપી પર્યતને ચિપે વજ્ર જેવો
 છે, કુમતિરૂપી અગ્નિને ચિપે લાકડા સમાન છે અને અન્યાયરૂપી
 લતાને ચિપે કદ તુલ્ય છે, એવો જે નિર્ગુણી જનનો સગમ, તે શુ ક-
 લ્યાણનો ઇચ્છાવાલા પુરુષોષ આશ્રય કરવા યોગ્ય છે ? અર્થાત્ ન શી

હવે ઇન્દ્રિયો જીતવાનો ઉપદેશ કહે છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

આત્માનં કુપથેન નિર્ગમયિતું યઃ શૂકલાશ્વાયતે,
કૃત્યાકૃત્યવિવેકજીવિતહૃતૌ યઃ કૃષ્ણસર્પાયતે ॥

યઃ પુણ્યદ્રુમખંડખંડનવિધૌ સ્ફૂર્જત્કુઠારાયતે,
તં લુપ્તવ્રતમુદ્રમિન્દ્રિયગણં જિત્વા શુભંયુર્ભવ ॥ ૬૯ ॥

અર્થેન્દ્રિયજયોપદેશમાહ ॥ આત્માનમિતિ ॥ હે સાધો ! તં ઇન્દ્રિયગણં પંચેન્દ્રિયસમૂહં જિત્વા વિનિર્જિત્ય શુભંયુઃ શુભસંયુક્તો ભવ । તં કં ? યઃ ઇન્દ્રિયગણઃ સ્પર્શનરસનગ્રાણચક્ષુઃશ્રોત્રસમૂહઃ આત્માનં સ્વં કુપથેન કુમાર્ગેણ નિર્ગમયિતું નેતું શૂકલાશ્વાયતે દુર્વિનીત અશ્વ ઇવાચરતિ । તસ્ય કુમાર્ગગામિ-સ્વભાવત્વાત્ । પુનર્યઃ ઇન્દ્રિયગણઃ કૃત્યં ચ અકૃત્યં ચ કૃત્યાકૃત્યે તયોર્વિ-વેક એવ વિચાર એવ જીવિતં જીવિતવ્યં તસ્ય હૃતૌ હરણે કૃષ્ણસર્પાયતે કૃષ્ણસર્પ ઇવાચરતિ । પુનર્યઃ ઇન્દ્રિયગણઃ પુણ્યમેવ દ્રુમસ્તેષાં ખંડં વનં તસ્ય ખંડનવિધૌ છેદને સ્ફૂર્જત્કુઠારાયતે દેદીપ્યમાન કુઠાર ઇવાચરતિ । કથંભૂતં ઇન્દ્રિયગણં । લુપ્તવ્રતમુદ્રં લુપ્તા છિન્ના વ્રતાનાં મુદ્રા મર્યાદા યેન સઃ તં ॥

હે સાધુ ! વ્રતની મર્યાદાને છેદનારો પવો જે ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ, તે આત્માને કુમાર્ગે લઈ જવાને હઠીલા અશ્વની પેટે આચરણ કરે છે, કૃત્ય અને અકૃત્યના વિવેકરૂપી જીવિતનું હરણ કરવામાં કૃષ્ણ સર્પ સમાન આચરણ કરે છે અને ધર્મરૂપી વૃક્ષના વનને ખંડન કરવામાં સ્ફુર્જિત કૂદાડી સમાન આચરણ કરે છે, તે ઇન્દ્રિયના સમૂહનો પરાજય કરીને કલ્યાણ પ્રાપ્ત કર. (૬૯)

(શિખરિणीવૃત્તમ્)

પ્રતિષ્ઠાં યન્નિષ્ઠાં નયતિ નયનિષ્ઠાં વિઘટય-
ત્યકૃત્યેષ્વાધત્તે મતિમતપસિ પ્રેમ તનુતે ॥

विवेकस्योत्सेक विदलयति दत्ते च विषद,

पद तदोषाणा करणनिकुरव कुरु वशे ॥ ७० ॥

પુનરાહ ॥ પ્રતિષ્ઠામિતિ ॥ ઓ ભવ્ય ! તત્કરણાના ઇન્દ્રિયાના નિકુરવ સમૂહ વશે કુરુ વશ્યતા નય આત્માયત્ત વિધેહિ । તત્કિ ? યત્ કરણનિકુરવ પ્રતિષ્ઠા મહત્ત્વ નિષ્ઠા અગ્ગસાન ક્ષય નયતિ પ્રાપયતિ । પુનર્યત્ નયનિષ્ઠા ન્યાયસ્થિતિં વિષટયતિ સ્ફેટયતિ । પુનર્યત્ અકૃત્યેષુ અનાચારેષુ મતિં બુદ્ધિ આધત્તે સ્થાપયતિ । પુન અતપસિ અગ્ગિરતૌ પ્રેમ તનુતે સ્નેહ કુરુતે । પુનર્યત્ વિવેકસ્ય કૃત્યાઽકૃત્યવિચારસ્ય ઉત્સેક ઉન્નતત્વ વિદલયતિ વિધ્વસયતિ । પુનર્યત્ ત્રિપદ આપદ કષ્ટ દત્તે । તત્ કરણનિકુરવ ઇન્દ્રિયસમૂહ સ્વપશે કુરુ । કથમ્ભૂત કરણનિકુરવ । દોષાણા પદ સ્થાન ॥

हे भव्यजीव ! सर्व दोषोन्नु स्थानक एवो जे इन्द्रियोनो समूह, ते प्रतिष्ठानो नाश करे छे, न्यायनी निष्ठाने तोड़ी नाले छे, अकार्योने विषे मति धारण करे छे, अविरतिने विषे स्नेह करे छे, विवेकना उन्नतपणानो विनाश करे छे अने विपत्तिने आपे छे, ते इन्द्रियना समूहने पोताने स्वाधिन कर (७०)

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

धत्ता मौनमगारमुज्झतु विधिप्रागल्भ्यमभ्यस्यता-

मस्त्वर्तर्गणमागमश्रममुपादत्ता तपस्तप्यताम् ॥

श्रेयःपुजनिबुजभजनमहावात न चेदिन्द्रिय-

व्रात जेतुमर्हति भस्मनि हुत जानीत सर्व ततः ॥ ७१ ॥

ધત્તામિતિ ॥ હે સાધો ! મગાન્ મૌન ધત્તા કુરુતા । પુન અગાર ગૃહ ઉજ્જતુ ત્યજતુ । પુનવિધિપ્રાગલ્ભ્ય સર્વાચારચાતુર્ય અભ્યસ્યતા કરોતુ । અતર્ગણ ગચ્છતાસમ્યે અથગા અતર્વ્વણમિતિપાઠે વનમ્યે અસ્તુ

भवतु । पुनरागमश्रमं सिद्धांतपठनं उपादत्तां अंगीकुरुतां । पुनस्तपस्तप्यतां करोतु । परंचेद्यदि इंद्रियव्रातं इंद्रियसमूहं जेतुं वशीकर्तुं नावैति न जानाति । तदा सर्व्वं पूर्वानुष्ठानं भस्मनि रक्षायां हुतं वृथा जानीत । कथंभूतं इंद्रियव्रातं । श्रेयसां कल्याणानां पुंज एव निकुंजं तस्य भंजने महाव्रातं वातूलममानं ॥ ७१ ॥

हे साधु ! मौनव्रत धारण करो, घरनो त्याग करो, आचारना चातुर्यनो अभ्यास करो, वनने विषे गमन करो, सिद्धांतना पाठनो अंगीकार करो, तीव्र तपश्चर्या करो; (ए वधुं गमे एटलुं करो) पण ज्यां-सुधी कल्याणना समूहरूप वनने भागवाने महावायु समान एवो जे इंद्रियोनो समूह, तेनो पराजय करवानुं जाण्युं नथी, त्यांसुधी ते सर्व (मौनव्रत आदि) भस्मने विषे होमेला जेवुं (वृथा) जाणो.

धर्मध्वंसधुरीणमभ्रमरसावारीणमापत्प्रथा-

लंकर्मीणमशर्मनिर्मितिकलापारीणमेकांततः ॥

सर्वांन्नीनमनात्मनीनमनयात्यंतीनमिष्टे यथा,

कामीनं कुमताध्वनीनमजयन्नक्षौधमक्षेमभाक् ॥७२॥

पुनर्विदोषमाह ॥ धर्मध्वंसेति ॥ अक्षाणां इंद्रियाणां ओवं समूहं अजयन् अवशीकुर्व्वन् जनः अक्षेमभाक् अकल्याणभाक् भवति । कथंभूतं अक्षौधं । धर्मध्वंसे धुरीणः मुख्यस्तं । पुनरभ्रमरसस्य सत्यज्ञानस्य आवारीणं आवरणाय समर्थ आवारीणस्तं आच्छादकं । पुनः कथंभूतं । आपदां कष्टानां प्रथायां विस्तारणे अलंकर्मीणः समर्थस्तं । पुनः किंभूतं । अशर्मणां अकल्याणानां दुःखानां निर्मितौ निर्माणे करणे कलापारीणश्चतुरस्तं । पुनः किंभूतं । एकांततो निश्चयेन सर्वांन्नीनः सर्वांन्निमक्षकस्तं । पुनः किंभूतं । न आत्मने हितोऽनात्मनीनः तं आत्मनोऽहितं । पुनः किंभूतं । अनयेऽन्यायेऽत्यंतीनोऽत्यंतगामी तं । पुनः किंभूतं । इष्टे

इष्टवस्तुनि यथाकाम स्वेच्छया वर्तते इति यथाकामिनस्त । पुन किंभूत ।
कुमते कुत्तितमते अभनीन पाथस्त । ईदृश इन्द्रियसमूह अजयन्
सन् अक्षेमभाग् भवति ॥ ७२ ॥ यत ॥ कुरगमातगपतगभृग-मीना
हता पचभिरेव पच ॥ एक प्रमादी स कथ न हन्यते, य सेवते पच-
भिरेव पच ॥ १ ॥ इति ॥ सिंदूरप्रकरग्रथ-व्याख्याया हर्षकीर्तिभि ॥
सुरिभिर्निहिताया तु, इन्द्रियप्रक्रमोऽजनि ॥ १६ ॥

ધર્મનો નાશ કરવામા અગ્રેસર, સત્ય વાતને આચરણ કરનાર,
આપત્તિને વિસ્તારવામા સમર્થ, હુ સ્વ ઉત્પન્ન કરવાના કાર્યમા
પાર પામેલો, પક્ષાત સર્વે અન્ન ભક્ષક, આત્માને અદિતકારી, અ-
ન્યાય માર્ગમા ચાલનાર, દષ્ટિહીનને વિષે સ્વેચ્છાએ વર્તનારો, અને
કુમત માર્ગને વિષે જનારો પપ્પો જે ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ છે, તેને નહિ
જીતનારો પ્રાણી કલ્યાણને ભજનારો યતો નથી (અર્થાત્ એવા
મનુષ્યનુ શ્રેય યતુ નથી) (૭૨)

द्वे लक्ष्मीनो स्वभाव कहे छे

निम्न गच्छति निम्नगेव नितरा निद्रेव विष्कभते,

चैतन्य मदिरेव पुष्यति मद धूम्येव दत्तेऽधताम् ॥

चापल्य चपले चुवति दग्जाले च तृष्णां नय-

त्युल્લામ कुलटागने च कमला स्वैर परिभ्राम्यति ॥ ७३ ॥

પુર્ણલક્ષ્મીભાગવાદ ॥ નિમ્ન ગચ્છતી ॥ કમલા લક્ષ્મી નિમ્ન નીચ
પ્રતિ ગચ્છતિ । કેવ ? નિમ્નગા ઇવ નદીચ । યથા નદી નીચ ગચ્છતિ ।
પુન નિતરા અતિશયેન ચૈતન્ય જ્ઞાન વિષ્કભતે વિનાશયતિ । કેવ ?
નિદ્રેવ યથા નિદ્રા અનૈતન્ય કરોતિ । પુર્ણલક્ષ્મીર્ગદ અદકાર પુષ્યતિ
પુષ્પાતિ । કેવ ? મદિરેવ મુરેવ યથા મદિરા મદ ઉન્મત્તતા કરોતિ ।
પુન કમલા અગા દત્તે અપત્ત કરોતિ । કેવ ? ધૂમ્યેવ ધૂમમમૂહ ઇવ ।

યથા ધૂમોઽપ્યંધત્વં કરોતિ । પુનર્લક્ષ્મીશ્ચાપલ્યં ચુંવતિ ભજતિ । કેવ ?
 ચપલા ઇવ વિદ્યુદિવ । પુનઃ કમલા તૃષ્ણાં ડહાસં નયતિ । લોભવાચ્છાં
 વર્દ્યયતિ । કેવ ? દવજ્વાલા ઇવ । યથા દવજ્વાલા તૃષ્ણાં વર્દ્યયતિ ।
 પુનઃ કમલા સૈરં સ્વેચ્છયા પરિભ્રમતિ । કેવ ? કુલટાંગના ઇવ અસતી
 સ્ત્રી ઇવ યથા અસતી સ્ત્રી સ્વેચ્છયા ભ્રમતિ તદ્વત્ ॥ ૭૨ ॥

લક્ષ્મી, નદીની પેટે નીચ પ્રત્યે જાય છે; નિદ્રાની પેટે ચૈત-
 ન્યનો વિનાશ કરે છે; મદિરાની પેટે મદનું પોષણ કરે છે;
 ધૂમાડાના સમૂહની પેટે અંધપણું આપે છે; વિજલીની પેટે અસ્થિ-
 રપણાને ભજે છે; દાવાશિની પેટે તૃષ્ણાને વધારે છે; અને કુલટા
 સ્ત્રીની પેટે સ્વેચ્છાપ્ત ભ્રમણ કરે છે. (૭૨)

હવે ધનના દોષો કહે છે.

દાયાદાઃ સ્પૃહયંતિ તસ્કરગણા મુષ્ણંતિ ભૂમીભુજો,
 ગૃહ્ણંતિ ચ્છલમાકલય્ય હુતભુગ્ભસ્મીકરોતિ ક્ષણાત્ ॥

અંભઃ પ્લાવયતિ ક્ષિતૌ વિનિહિતં યક્ષા હરંતે હઠાત્,
 દુર્વૃત્તાસ્તનયા નયંતિ નિધનં ધિગ્વદ્ધીનં ધનમ્ ॥ ૭૪ ॥

ધનસ્ય દોષાનાહ ॥ દાયાદેતિ ॥ ધનં દ્રવ્યં ધિક્ અત્તુ । ધિક્
 નિર્ભર્ત્સનનિંદયોઃ । કિંમૂતં ધનં । વદ્ધધીનં વદ્ધનામધીનમતો વદ્ધવઃ ઇચ્છંતિ ।
 કથં ? દાયાદાઃ ગોત્રિણઃ સ્પૃહયંતિ ગ્રહીતું વાંછંતિ । પુનસ્તસ્કરગણા-
 શ્ચૌરસમૂહાઃ મુષ્ણંતિ ચોરયંતિ । પુનર્ભૂમીભુજો રાજાનઃ છલં આકલય્ય
 મિષં દત્વા ગૃહ્ણંતિ । હુતમુક્ વહ્નિઃ ક્ષણાદ્વેગેન ભસ્મીકરોતિ જ્વાલ-
 યિત્વા રક્ષાં કરોતિ । પુનરંભઃ પાનીયં પ્લાવયતિ વાહયતિ । પુનર્યદ્ધનં
 ક્ષિતૌ વિનિહિતં સ્થાપિતં સત્ યક્ષા વ્યંતરા હઠાદ્વલાત્કારેણ હરંતે
 અપહરંતિ । પુનર્દુર્વૃત્તાઃ દુરાચારાસ્તનયાઃ પુત્રા નિધનં વિનાશં નયંતિ
 પ્રાપ્યંતિ । एवं વદ્ધધીનં ધનં ધિગ્વદ્ધીનમ્ ॥ ૭૪ ॥

જેની દાયાદો (એક ગોત્રમા જન્મેલા) દૃષ્ટા કરે છે, જેને
ચોર લોકો ચોરી જાય છે, રાજાઓ હલ કરીને લઈ લે છે,
અગ્નિ ક્ષણમાત્રમા મસ કરે છે, જલ ઢૂવાડી દે છે, ભૂમિને વિપે
રાક્ષ્યાર્થી વ્યતરો બલાત્કારે હરી જાય છે અને જેનો દુરાચારી
પુત્રો વિનાશ કરે છે એમ બહુ બહુ જણાને આધીન એવું જે ધન
તેને ધિક્કાર યાઓ ! (૭૪)

નીચસ્યાઽપિ ચિર ચટ્વિનિ રચયત્યાયાતિ નીર્ચર્નતિ,

શત્રોરપ્યગુણાત્મનોઽપિ વિદધત્યુર્ચ્વર્ણુનોત્કીર્તનમ્ ॥

નિર્વેદ ન વિદતિ કિંચિદકૃતજ્ઞસ્યાપિ સેવાક્રમે,

કષ્ટ કિં ન મનસ્વિનોઽપિ મનુજાઃ કુર્વન્તિ વિત્તાર્થિનઃ ॥૭૫॥

ધને મોહોત્પાદકત્વમાહ ॥ નીચસ્યેતિ ॥ માસ્વિનો માનવતો દક્ષા

અપિ મનુષ્યા વિત્તાર્થિનો દ્રવ્યાર્થિન સત કિં કષ્ટ ન કુર્વન્તિ । અપિ
તુ સર્વ કષ્ટ કુર્વન્તિ । યથા નીચસ્યાપિ નરસ્યાગે ચિર ચિરકાલ યાચમા-
નાશ્ચટ્વિનિ ચટ્વરચનાનિ પ્રિયવચનાનિ રચયતિ જલ્પતિ । પુનર્નીર્ચર્નરે સમ
નતિ આયાતિ પ્રણામ ટુર્વ્વન્તિ । પુન શત્રોરપિ અગુણાત્મનોપિ નિર્ગુણ-
સ્યાપિ ઉચ્ચૈરતિશયેન ગુણોત્કીર્તન ગુણવર્ણન વિદધતિ । પુનરકૃતજ્ઞસ્યાઽપિ
પ્રભો સેવાક્રમે સેવાકરણે કિંચિત્ સ્લોકમપિ નિર્વેદ રોદ ન વિદતિ
૧ જાનતિ । વિત્તવાદ્યક્રા સત ॥ ૭૫ ॥

માનવતા મનુષ્યો પણ દ્રવ્યના અર્થી થઈને, નીચ પુરુષોની આગલ
ચિરકાલ મિદ્ધ વચન બોલે છે (સુશામત કરે છે), નીચ પુરુષોને
નમસ્કાર કરે છે, નિર્ગુણી શત્રુનુ પણ ઉચ્ચે સ્વરે ગુણ વર્ણન કરે છે;
બને કરેલા ગુણને નહિ જાણનારા સ્વામીની સેવા કરવામા પણ
કાંઈ દુઃખ થરતા નથી, આમ તેઓ શુ શુ કષ્ટ નથી કરતા ? (૭૫)

लक्ष्मीः सर्पति नीचमर्णवपयःसंगादिवांभोजिनी-

संसर्गादिव कंटकाकुलपदा न कापि धत्ते पदम् ॥

चैतन्यं विपसन्निधेरिव नृणामुज्ज्ञासयत्यंजसा,

धर्मस्थाननियोजनेन गुणिभिर्ग्राह्यं तदस्याः फलम् ॥ ७६ ॥

उपमानेन श्रीस्वरूपमाह ॥ लक्ष्मीः नीचं सर्पति नीचं जनं प्रति याति । कस्मात् ? उत्प्रेष्यते । अर्णवपयःसंगात् समुद्रजलसंगमात्री-चगामिन्यभूत् । पुनर्लक्ष्मीः कापि पदं स्थानं न धत्ते न स्थापयति । कीदृशी । अंभोजिनीसंसर्गात् कमलिनीसंयोगादिव । कंटकाकुलपदा कंटकैर्व्याप्तचरणेव ॥ पुनर्लक्ष्मीर्नृणां पुंसां चैतन्यं ज्ञानं अंजसा वेगेनो-ज्ज्ञासयति गमयति । कस्मात् विपसन्निधेर्विपसामीप्यादिव लक्ष्म्याः विपस्य च समुद्रस्थानत्वात् तस्मात्कारणात् गुणिभिर्जनैर्धर्मस्थाननियोजनेन धर्मस्थानव्ययकरणेनास्याः लक्ष्म्याः फलं ग्राह्यं सफला कर्तव्ये-त्यर्थः ॥ ७६ ॥ सिंदूरप्रकरग्रंथ-व्याख्यायां हर्षकीर्तिभिः ॥ सूरिभिर्विहि-तायां तु, लक्ष्म्याश्च प्रक्रमोऽजनि ॥ १७ ॥

लक्ष्मी, समुद्रना जलना संसर्गथीज होयनी ! तेम नीच प्रत्ये जाय छे; कमलिनीना संसर्गथी पगमां कांटो वाग्यो होयनी ! तेम कोई स्थले पग मूकती नथी; अने विपनी साथे एकज स्थानमां रहेवाथीज होयनी ! तेम मनुष्योना चैतन्यनो एकदम नाश करे छे; माटे गुणिजनोए तेने (लक्ष्मीने) धर्मने विपे जोडीने (धर्मकार्यमां खरचीने) तेनुं फल ग्रहण करवुं. (७६)

हवे दाननो उपदेश कहे छे.

चारित्रं चिनुते धिनोति विनयं ज्ञानं नयत्युन्नतिं,

पुष्पाति प्रशमं तपः प्रवलयत्युल्लासयत्यागमम् ॥

પુણ્ય કંદલયત્યઽથ દલયતિ સ્વર્ગ દદાતિ ક્રમાત્,

નિર્વાણશ્રિયમાતનોતિ નિહિત પાત્રે પવિત્ર ધનમ્ ॥૭૭॥

દાનોપદેશમાહ ॥ ચારિત્રમિતિ ॥ પવિત્ર ન્યાયોપાર્જિત ધન વિત્ત

પાત્રે સુપાત્રે નિહિત દત્ત સત્ ચારિત્ર સયમ ચિનુતે વર્દ્ધયતિ । વિનય
વિનયગુણ ધિનોતિ પ્રીણયતિ । પુનર્જાન શ્રુતાદિ ઉન્નતિ નયતિ પ્રાપયતિ ।
પુન પ્રશમ ઉપશમ પુણ્નાતિ પોષયતિ । પુનસ્તપો માસક્ષણાદિ પ્રગ્લ-
યતિ પારણાદિયોગાદુત્સાહયતિ । પુનરાગમ સિદ્ધાતપઝનાદિ ઉહાસયતિ
પ્રગ્લ કરોતિ । પુન પુણ્યમેવ સત્કર્મવન કદલયતિ કદલાયુક્ત કરોતિ ।
પુન અથ પાપ દલયતિ સ્વડયતિ । પુન સ્વર્ગ દદાતિ । ક્રમાદનુક્રમેણ
નિર્વાણશ્રિય મોક્ષલક્ષ્મી આતનોતિ દત્તે इत्यर्थ । સુપાત્રે દત્ત ધન
પ્રતાનિ વસ્તૂનિ કરોતિ ॥ ૭૭ ॥

પાત્રને ઘિપે આપેલુ પણ પવિત્ર દ્રવ્ય ચારિત્રની વૃદ્ધિ કરે છે,
વિનયને ઘધારે છે, જ્ઞાનને ઉન્નત કરે છે, શમતારસનુ પોષણ
કરે છે, તપને પ્રગ્લ કરે છે, શાસ્ત્રનો ઉહાસ કરે છે, પુણ્યને
ઉત્પન્ન કરે છે, પાપનો વિનાશ કરે છે, સ્વર્ગને આપે છે અને
મનુક્રમે મોક્ષરૂપી લક્ષ્મીને વિસ્તારે છે (૭૭)

દારિદ્ય ન તમીક્ષતે ન ભજતે દોર્ભાગ્યમાલગ્નતે,

નાઽકીર્તિર્ન પરાભવોઽભિલપતે ન વ્યાધિરાસ્કદતિ ॥

દૈન્ય નાદ્રિયતે દુનોતિ ન દર. ક્ષિન્નતિ નૈરાપદઃ,

પાત્રે યો વિતરત્યનર્થદલન દાન નિદાન શ્રિયામ્ ॥૭૮॥

પુનર્દાનગુણનાહ ॥ દારિદ્ય નેતિ ॥ ૫ પુમાન્ પાત્રે સુપાત્રે દાન

વિતરતિ પ્રપચ્છતિ । ત પુરુષ દારિદ્ય ન ઈક્ષતે ન પશ્યતિ । પુનસ્ત
દોર્ભાગ્ય દુર્ભગત્વ ન ભજતે ન સેવતે । પુનમ્ન અકીર્તરપયશો નાલગ્નતે
નાશ્રયતિ । પુનમ્ન પરાભવ નાઽભિલપતે ન વાહતિ । પુનર્વ્યાધિર્માઘ ત

નાસ્કંદતિ ન શોષયતિ । પુનર્દેન્યં દીનતા નાદ્રિયતે નાશ્રયતિ । પુનર્દરો
ભયં ન દુનોતિ ન પીડયતિ । પુનઃ આપદો વ્યસનાનિ કષ્ટાનિ તં ન ક્લિશંતિ
ન પીડયંતિ । યઃ પાત્રે દાનં દદાતિ । કિંભૂતં દાનં ? અનર્થાનાં ઉપદ્ર-
વાનાં દલનં છેદનં પુનઃ કિંભૂતં શ્રિયાં સંપદાં નિદાનં કારણં ॥ ૭૮ ॥

ઉપદ્રવનો નાશ કરનારૂં અને સંપત્તિનું કારણભૂત એવું જે
દાન, તેને જે પુરુષ પાત્રજનને વિષે આપે છે, તે પુરુષની સામું
દારિદ્ર્ય જોતું નથી, દૌર્ભાગ્ય તેને સેવતું નથી, અપયશ તેનો
આશ્રય કરતો નથી, પરાભવ તેની અભિલાષા કરતો નથી,
વ્યાધિ તેનું શોષણ કરતો નથી; દીનતા તેનો આદર કરતી નથી,
ભય તેને પીડતો નથી, અને આપત્તિઓ તેને ક્લેશ પમાડતી નથી. (૭૮)

લક્ષ્મીઃ કામયતે મતિર્મૃગયતે કીર્તિસ્તમાલોકતે,

પ્રીતિશ્ચુંવતિ સેવતે સુભગતા નીરોગતાઽઽલિંગતિ ॥

શ્રેયઃસંહતિરભ્યુપૈતિ વૃણુતે સ્વર્ગોપભોગસ્થિતિ-

મુક્તિર્વાંછતિ યઃ પ્રયચ્છતિ પુમાન્ પુણ્યાર્થમર્થં નિજમ્ ॥ ૭૯

દાનગુણાનાહ ॥ લક્ષ્મીરિતિ ॥ યઃ પુમાન્ પુણ્યાર્થં શ્રેયોર્થં નિજં
અર્થં સ્વકીયં ધનં પ્રયચ્છતિ દદાતિ । તં પુરુષં લક્ષ્મીઃ કમલા કામયતે
વાંછતિ । પુનર્મતિર્વૃદ્ધિસ્તં મૃગયતે અન્વેષતિ । પુનઃ કીર્તિસ્તં આલોકતે
પદ્યતિ । પુનઃ પ્રીતિરાનંદસ્તં ચુંવતિ શ્લિષ્યતિ । પુનઃ સુભગતા સૌભાગ્યં
તં સેવતે ભજતિ । નીરોગતા આરોગ્યં તં આલિંગતિ । પુનઃ શ્રેયઃસંહતિઃ
કલ્યાણપરંપરા તં અભ્યુપૈતિ સન્મુખમાયાતિ । પુનઃ સ્વર્ગોપભોગસ્થિતિ-
ર્દેવલોકસ્ય ભોગપદ્ધતિસ્તં વૃણુતે વરયતિ । પુનર્મુક્તિર્મોક્ષસ્તં વાંછતિ । યઃ
પુણ્યાર્થં નિજં અર્થં પ્રયચ્છતિ ॥ ૭૯ ॥

જે પુરુષ પોતાનું દ્રવ્ય પુણ્યાર્થે આપે છે, તે પુરુષની, લક્ષ્મી
શ્ચ્છા કરે છે; તેને વૃદ્ધિ શોધે છે, કીર્તિ જુએ છે, પ્રીતિ ચુંબન

કરે છે, સૌભાગ્ય સેવા કરે છે, આરોગ્યતા આલિંગન કરે છે, કલ્યાણની પરપરા તેની સન્મુખ આવે છે, સ્વર્ગના ઉપભોગની પદ્ધતિ તેને વરે છે અને મોક્ષસ્ત્રી તેની ઘાઘા કરે છે (૭૯)

(મદાક્રાતાવૃત્તમ્)

તસ્યાસન્ના રતિરનુચરી કીર્તિરુત્કઠિતા શ્રીઃ,

સ્ત્રિગ્ધા બુદ્ધિઃ પરિચયપરા ચક્રવર્તિત્વઋદ્ધિઃ ॥

પાળૌ પ્રાપ્તા ત્રિદિવકમલા કામુકી મુક્તિસપ-

ત્સક્ષેઽગ્ર્યા વપતિ વિપુલ વિત્તવીજ નિજ યઃ ॥ ૮૦ ॥

શ્રુયોઽપ્યાહ ॥ ય પુમાન્ નિજ સ્વકીય વિપુલ પ્રચુર વિત્તમેઝ વીજ સત્સક્ષેઽગ્ર્યા (૧ જિનમુગ્ધ, ૨ મિન, ૩ પુલ્ક, ૭ ચતુર્નિધસય ભક્તિ-રૂપાયા) વપતિ । તસ્ય પુરુષસ્ય રતિ સમાધિરાસન્ના સમીપવર્તિની સ્યાત્તથા તસ્ય કીર્તિરનુચરી સેવિકા સ્યાત્તથા તસ્ય શ્રી સપત્ ધનધાન્ય-હિરણ્યરૂપા ઉત્કઠિતા મિલનાયોત્કઠિતા સ્યાત્તથા તમ્ય બુદ્ધિરૌત્પત્તિકથા યા સ્ત્રિગ્ધા સ્નેહ્યતી સ્યાત્તથા તસ્ય ચક્રવર્તિત્વઋદ્ધિ સાર્વભૌમવિભૂતિ પરિચયપરા સુપરિચિતા સ્યાત્તથા ત્રિદિવસ્ય સ્વર્ગસ્ય કમલા શ્રી પાળૌ દમ્ને પ્રાપ્તા સગતા મ્યાત્તથા મુક્તિસપત્ મિદ્ધિરમા કામુકી સામિલાપા સ્થાય સત્સક્ષેઽગ્ર્યા નિજ વિત્તવીજ વપતિ ॥૮૦॥ અત્ર ધનાશાલિભદ્ર ચદ-નવાલા સાગરચદ્રશ્રેષ્ઠિકથા ॥ મિદૂરપ્રકરગ્રય વ્યાખ્યાયા હર્ષકીર્તિભિ ॥ સુરિભિર્નિદિતાયા તુ, દાનમ્ય પ્રવ્રમોઽજનિ ॥ ૧૮ ॥ ઇતિ દાનપ્રક્રમ ૧૮

જે પુરુષ પોતાના વિશાલ દ્રવ્યરૂપી ધીજને સાત ક્ષેત્રો વિધે વાવે છે, તે પુરુષને સુખ સપાતિ સમીપ વર્તે છે, કીર્તિ ડાસી થાય છે, લક્ષ્મી (મલવાને) ઉત્કઠિત થાય છે, બુદ્ધિ શ્રેદ્ધવાળી થાય છે, ચક્રવર્તીપણાની ઋદ્ધિ પરિચયવાળી થાય છે, સ્વર્ગલક્ષ્મી હસ્તને વિધે પ્રાપ્ત થાય છે, અને મુક્તિ સપાતિ અમિલાપાવાળી થાય છે (૮૦)

હવે તપનો ઉપદેશ કહે છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

યત્પૂર્વાર્જિતકર્મશૈલકુલિશં યત્કામદાવાનલ-

જ્વાલાજાલજલં યદુગ્રકરણગ્રામાહિમંત્રાક્ષરમ્ ॥

યત્પ્રત્યૂહતમઃસમૂહદિવસં યલ્લલ્લિલ્લક્ષ્મીલતા-

મૂલં તદ્વિવિધં યથાવિધિ તપઃ કુર્વોત વીતસ્પૃહઃ ॥૮૧॥

અથ તપસ ઉપદેશદ્વારમાહ ॥ યદિતિ ॥ વીતા ગતા સ્પૃહા વાંછા યસ્ય સ વીતસ્પૃહઃ સન્ વાંછા નિદાનાદિરહિતઃ સન્ તદ્વિવિધં તપઃ કુર્વોત કુર્યાત્ । તત્કિં ? યત્તપઃ પૂર્વે ભવેડર્જિતાનિ ઉપાર્જિતાનિ યાનિ કર્માણિ તાન્યેવ શૈલાઃ પર્વતાસ્તેપુ કુલિશં વજ્રં । તેષાં છેદકત્વાત્ । પુનર્યત્તપ. કામ એવ દાવાનલો દવાગ્નિસ્તસ્ય જ્વાલાનાં જાલઃ સમૂહસ્તત્ર જલં । તદ્વિનાશકત્વાત્ । પુનર્યત્તપઃ ડગ્રો દારુણો યઃ કરણાનાં ઇન્દ્રિયાણાં ગ્રામઃ સમૂહઃ સ એવાહિઃ સર્પસ્તસ્ય મંત્રાક્ષરં સર્પમંત્રસ્ય વીજં તત્સ્વાધીનકર્તૃત્વાત્ । પુનર્યત્તપઃ પ્રત્યૂહા એવ વિઘ્ના એવ તમસોઽધકારસ્ય સમૂહસ્તત્ર દિવસં દિનં । તન્નાશકત્વાત્ । પુનર્યત્તપો લલ્લિલ્લક્ષ્મી લલ્લિલ્લસંપદેવ લતા વહ્ની તસ્યાઃ મૂલં ઉત્પાદનકંદં । તદ્વિવિધં નાનાપ્રકારં યથાવિધિ તપઃ કુર્વોત ॥

પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલાં કર્મરૂપી પર્વતને (છેદવાને) વજ્ર સમાન, મનવાંછિતરૂપ દાવાનલની જાલને (શમાવવાને) જલ સમાન, ડગ્ર એવો જે ઇન્દ્રિય સમૂહ તે રૂપ સર્પને (વશ કરવાને) મંત્રાક્ષર સમાન, વિઘ્નરૂપ અંધકારના સમૂહને (નાશ કરવાને) દિવસ સમાન અને લલ્લિલ્લ તથા લક્ષ્મીરૂપી લતાને (ઉત્પન્ન કરવાને) મૂલ સમાન—એવા ત્રે પ્રકારના તપને; તમે કાંઈ પણ ફલની ઇચ્છા કરથા વિના, વિધિ પ્રમાણે આદરો. (૮૧)

યસ્માદ્વિત્તપરપરા વિઘટતે દાસ્ય સુરાઃ કુર્વતે,

કામઃ શામ્યતિ દામ્યતીંદ્રિયગણઃ કત્યાણમુત્સર્પતિ ॥

ઉન્મીલતિ મહર્દયઃ કલયતિ ધ્વસ ચયઃ કર્મણા,

સ્વાધીન ત્રિદિવ શિય ચ ભજતિ શ્લાઘ્ય તપસ્તન્ન કિમ્ ॥

તપ પ્રભાવમાહ ॥ યસ્માદિતિ ॥ તત્તપ કિં શ્લાઘ્ય ન પ્રશસ્ય ન ?

અપિ તુ શામ્યમેવ । તત્કિં ? યસ્માત્તપસો વિત્તપરપરા કષ્ટશ્રેણિર્વિઘટતે
પિલય યાતિ । પુન સુરા દેવા દાસ્ય દાસત્વ કુર્વતે । પુનર્યસ્માત્કામ
શામ્યતિ ઉપશમ યાતિ । પુન ઇન્દ્રિયગણ પર્વેન્દ્રિયસમૂહો દામ્યતિ દમ
પ્રાપ્નોતિ । પુનર્યસ્માત્તપસ કલ્યાણ શ્રેય ઉત્સર્પતિ પ્રસરતિ । પુનર્યસ્માન્મ-
હર્દયર્ન્નાર્થકરાદિમપદ ઉન્મીલતિ વિકસતિ । પુનર્યસ્માત્ કર્મણા જ્ઞાના-
નરણીયાદીના ચય સમૂહો ધ્વસ નાશ કલયતિ પ્રયાતિ । પુનર્યસ્માત્તપસ
ત્રિવિધ સ્વર્ગસ્થ પુન ત્રિ મોક્ષ સ્વાધીન સ્વાયત્ત સ્વાત્તત્તપ કિં શ્લાઘ્ય
ત મ્યાર્ ॥ ૮૨ ॥

જે તપવી કષ્ટ પરપરા નાશ થાય છે, દેવતાઓ દાસપણુ કરે
છે, કામચિકાર જ્ઞાન થાય છે, ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ દમાય છે,
કલ્યાણ પ્રમેરે છે, મદા શ્રદ્ધિઓ વિકસર થાય છે, જ્ઞાનાવળાદિ
કર્મસમૂહ નાશ પામે છે, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષ સ્વાધીન થાય છે,
પણ જે તપ, તે શુ પ્રશસા કરવા હાયક નથી ? (૮૨)

કાતાર ન યથેતરો જ્વલયિતુ દક્ષો દગ્ધાગ્નિ વિના,

દાગ્ધાગ્નિ ન યથેતર. શમયિતુ જત્તો વિનાભોધર્મ ॥

નિષ્ણાત પચન વિના નિરમિતુ નાન્યો યથાભોધર,

કર્માપ તપમા વિના કિમપર હતુ મમર્વસ્તથા ॥ ૮૩ ॥

અન્યથ ॥ કાતારમિતિ ॥ યથા કાતાર વન જ્વલયિતુ દાગ્ધાગ્નિ વિના
શાગેન્નો દક્ષો ન । પુર્યથા દાગ્ધાગ્નિ શમયિતુ નિષ્ણાપયિતુ અભોધર

मेघं विनाऽपरः शक्तो न समर्थो न । पुनर्यथाऽभोधरं मेघं निरसितुं
दूरीकर्तुं पवनं विनाऽन्यो न निष्णातो न निपुणः । तथैव कर्मोघं कर्म-
समूहं हंतुं छेत्तुं तपसा विनाऽन्यत्किं समर्थं ? अपितु न किमपि । किंतु
तप एव कर्माणि हर्तुं समर्थं ८३

जेवी रीते बनने चालवाने दावाग्नि विना अन्य कोई समर्थ
नथी; जेम दावाग्निने शमाववाने मेघ विना अन्य कोई शक्तिमान्
नथी; अने जेम मेघने विखेरी नांखवाने वायु विना अन्य कोई
निपुण नथी, तेवी रीते कर्मना समूहने हरवामां तप विना अन्य
कोई समर्थ नथी. (८३)

हवे तपनो महिमा कहे छे.

(स्रग्धरावृत्तम्)

संतोषस्थूलमूलः प्रशमपरिकरः स्कंधबंधप्रपंचः,

पंचाक्षीरोधशाखः स्फुरदभयदलः शीलसंपत्प्रवालः ॥

श्रद्धांभः पूरसेकाद्विपुलकुलबलैश्वर्यसौंदर्यभोगः,

स्वर्गादिप्राप्तिपुष्पः शिवसुखफलदः स्यात्तपःपादपोऽयम् ॥ ८४

पुनराह ॥ संतोषेति ॥ अयं तप एव पादपो वृक्षः शिवसुखफलदः
स्यात् शिवसुखान्येव फलानि ददातीति मोक्षफलदः स्यात् । किंभूत-
स्तपःपादपः । संतोषो मूर्च्छात्याग एव स्थूलं पुष्टं मूलं यस्य सः । पुनः
किंभूतः ? प्रशम एव क्षमा एव परिकरः परिवारो यस्य सः । पुनः किंभूतः
स्कंधा आचारंगादिश्रुतस्कंधास्तेषां बंधो रचना एव प्रपंचो विस्तारो
यस्य सः । पुनः किंभूतः । पंचानां अक्षाणां इंद्रियाणां समाहारः पंचाक्षी
पंचाक्ष्याः रोध एव शाखा यस्य सः । पुनः किंभूतः । स्फुरत् देदीप्य-
मानं अभयं अभयदलमेव दलत्वं यस्य सः । अथवा स्फुटविनयदलः
स्फुटानि प्रकटानि विनयरूपाणि दलानि पत्राणि यस्य सः । पुनः

કિંમૂત । શીલસપદેવ વ્રહ્મવ્રતમેવ પ્રચલા નવપછગા યસ્ય સ । પુન
કિંમૂત : અદ્ધારુચિ સૈવામ પાનીય તસ્યા પૂરસ્તેન સેક સિંચન
તસ્માત્ વિપુલાનિ વિસ્તીર્ણાનિ કુલત્રલૈશ્વર્યસૌંદર્યાણ્યેવ ભોગો યસ્ય સ ।
અથવા વિપુલકુલત્રલૈશ્વર્યમેવ ભોગો વિસ્તારો યસ્ય મ । પુન કિંમૂત ।
સ્વર્ગાદીના દેવલોકગ્રૈવેયકાનુત્તરગિમાનાના પ્રાપ્તિરેવ પુષ્પાણિ યસ્ય સ ।
ઈદ્રશસ્ત્રપ એવ પાદપો વૃક્ષ સ શિવસુખમેવ ફલ દદાતિ ॥ ૮૪ ॥ અત્ર નદિ
વેળ-વસુદેવ હરિકેશીગ્લકથા ॥ સિંદૂરપ્રકરાલ્યસ્ય, વ્યાખ્યાયા હર્પકીર્તિ-
ભિ ॥ સૂરિભિર્નિહિતાયા તુ, તપસ પ્રક્રમોઽજનિ ॥ ઇતિ તપ પ્રક્રમ ॥

જે (તપરૂપી વૃક્ષ)ને, સતોષરૂપી મ્હોટું મૂલ છે, શમતારૂપી
પરિવાર છે, શ્રુતસ્કંધની રચનારૂપી વિસ્તાર છે, પચેંદ્રિયોના રો
ધનરૂપ શાન્તા છે, દેદિપ્યમાન અભયદાનરૂપ પત્ર છે, શીલસપત્તિરૂપ
પલ્લવ છે, અદ્ધારૂપી જલપૂરના સિંચનથી વિસ્તીર્ણ એવલા એવા
જે કુલ લલ એશ્વર્ય-સૌંદર્ય તેરૂપ ભોગ છે, અને સ્વર્ગાદિની પ્રાપ્તિરૂપ
પુષ્પ છે, તેણે જે તપરૂપી વૃક્ષ તે શિવસુખરૂપ ફલને આપે છે
હવે શુભ ભાવનો ઉપદેશ કહે છે

(શાર્દૂલનિક્ષીઢિતવૃત્તમ્)

નીરાગે તરુણીકટાક્ષિતમિવ ત્યાગવ્યપેતપ્રભૌ,

સેવાકૃષ્ણમિવોપરોપણમિવાભોજન્મનામશ્મનિ ॥

વિષ્ણુગર્વમિવોપરક્ષિતિતલે દાનાર્હદર્ચાતપઃ,

સ્વાધ્યાયાધ્યયનાદિ નિષ્ફલમનુષ્ઠાન વિના ભાવનામ્ ॥

ભાવોપદેશમાહ ॥ નીરાગે ઇતિ ॥ ભાવના શુભભાવ વિના દાનાર્હ-
દર્ચાતપ સ્વાધ્યાયાધ્યયનાદિ સત્ત્વં અનુષ્ઠાન ક્રિયાકરણ નિષ્ફલ સ્યાત્ ।
દાન ચ અર્હદર્ચા જિનપૂજા ચ તપશ્ચ સ્વાધ્યાયશ્ચ તે આદૌ યસ્ય તત્
દાનજિનપૂજાતપ સિદ્ધાતપઠનાટિક ભાવ વિના નિષ્ફલ । કિમિવ । ની-

रागे पुरुषे तरुणीकटाक्षितमिव युवतीकटाक्षविक्षेपणमिव । यथा नीरागे तरुणीकटाक्षा निष्फलाः । पुनः किमिव ? त्यागव्यपेतप्रभौ दानरहिते कृपणे स्वामिनि सेवाकष्टं इव अदातरि स्वामिनि सेवाकष्टं निष्फलं । पुनः किमिव । अश्मनि पापाणे अंभोजन्मनां कमलानां उपरोपणं वापनं इव यथा पापाणोपरि कमलवापनं निष्फलं । पुनः किमिव । ऊपरक्षिति-तले ऊपरभूमौ क्षारभूमौ विष्वग्वर्षमिव यथोपरिभूमौ क्षारयुक्तप्रदेशे मेघ-वर्षणं निष्फलं ॥ तथा शुभभावनां विना सर्वं किया निष्फला ॥ ८५ ॥

जेवी रीते निरागी पुरुषने विषे युवतीनो कटाक्ष निष्फल छे, दानरहित प्रभुने विषे सेवानुं कष्ट निष्फल छे, पापाणने विषे कमल वाववां ते निष्फल छे, अने निसारवाली भूमिने विषे वर्षाद निष्फल छे, तेवी रीते दान-विषे पुणपूजा-तप-स्वाध्यायादि अनुष्ठान पण भावना विना निष्फल छे, (८५.)

सर्वं ज्ञीप्सति पुण्यमीप्सति । दयां धित्सत्यधं मित्सति, क्रोधं दित्सति दानशीलं तपसां साफल्यमादित्सति ॥

कल्याणोपचयं चिकीर्षति भवभोधेस्तटं लिप्सते, मुक्तिस्त्रीं परिरिप्सते यदि जनस्तद्भावयेद्भावनाम् ॥ ८६ ॥

पुनराह ॥ सर्वमिति ॥ यदि जनो लोकः सर्वं वस्तु ज्ञीप्सति ज्ञातुं इच्छति । पुनर्यदि जनः पुण्यं धर्मं ईप्सति वांछति । पुनर्यदि जनो दया कृपां धित्सति धर्तुमिच्छति । पुनर्यदि अधः पापं मित्सति मातुं इच्छति । पुनर्यदि क्रोधं रोषं दित्सति खंडितुं इच्छति । पुनर्यदि दानशीलतपसां साफल्यं सफलत्वं आदित्सति ग्रहीतुमिच्छति । पुनर्यदि कल्याणोपचयं कुशलं वृद्धिं चिकीर्षति कर्तुमिच्छति । पुनर्यदि भवांभोधेः संसारसमुद्रस्य तटं पारं लिप्सते लब्धुमिच्छति । पुनर्यदि मुक्तिस्त्रीं सिद्धिरमणीं परिरिप्सते आलिगितुं इच्छति जनस्तदा भावनां शुभभावं भावयेत् कुर्यादित्यर्थः ॥

જો મનુષ્ય સર્વ વસ્તુ જાણવાને ઇચ્છતો હોય, ધર્મને ઇચ્છતો હોય, દયા ધારણ કરવાને ઇચ્છતો હોય, પાપ માપવાને ઇચ્છતો હોય, ક્રોધને સહન કરવાને ઇચ્છતો હોય, દાન-શીલ તપના સા-
ફલ્યને ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો હોય, કલ્યાણની વૃદ્ધિ કરવા ઇ-
ચ્છતો હોય, સસાર સમુદ્રના તટને પામવાને ઇચ્છતો હોય અને જો
મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનું આલિંગન કરવાને ઇચ્છતો હોય, તો તેણે શુભ
ભાવના ભાવવી (૮૬)

(પૃથ્વીવૃત્તમ્)

વિવેકવનસારિણી પ્રશમશર્મસજીવની,
ભવાર્ણવમહાતરી મદનદાવમેઘાવલીમ્ ॥

ચલાક્ષમૃગધાગુરા ગુરુકપાયશૈલાશર્નિ,
વિમુક્તિપથવેસરી ભજત ભાવના કિં પરીઃ ॥ ૮૭ ॥

પુનર્વિશેષમાહ । વિવેકેતિ ॥ ઓ મન્યા ! ભાવના શુભપરિણામરૂપા
ભજત સેવધ્વ । પરી અન્યે કદ્યાનુષ્ઠાને શુભભાવનારહિતૈ કિં ? ન કિં-
ચિદિત્યર્થ । કથમૂતા ભાવના । વિવેક કૃત્યાકૃત્યવિચાર ઇવ ઘન તત્ર
સારિણી કુલ્યા તા । પુન પ્રશમશર્મણ ઉપશમમુલસ્ય સજીવની જી-
વનકર્ત્રી । પુન ભવ ઇવ સસાર ઇવ અર્ણવ સમુદ્રસ્તત્ર મહાતરી મહા-
નાવા । પુન કિંમૂતા । મદન ઇવ દાવો દાવાગ્નિસ્તત્ર મેઘસ્યાવલી શ્રેણિ ।
પુન કિંમૂતા । ચલાનિ ચચલાનિ યાનિ અક્ષાણિ શ્દિયાણ્યેવ મૃગા હરિણા-
સેષુ ધાગુરા મૃગજાલપાશવધનરૂપા । પુન કીદર્શી । ગુર્ગરિષ્ઠશ્ચતુ કપા-
યરૂપઇવ શૈલ પર્વતસ્તત્ર અશર્નિ વજ્ર । પુન કિંમૂતા । વિમુક્તે સિદ્ધે પથા-
ક્ષત્ર વેસરી અશ્વતરી તદ્દદ્વારવાહકા । તસ્યાચ્છુભભાવનામેવ કુર્વંતુ ૮૭

વિવેકરૂપી વનને (પુષ્ટ કરવામા) નદી સમાન, શમતા સુશ્વને
(સર્જાવન કરવામા) સજીવની તુલ્ય, સસાર સમુદ્રને (પાર ઉતા-

રવામાં) વિપે મહા નાવ સમાન, કામાગ્નિને (શાંત કરવામાં) મેઘ-
સમાન, ચલાયમાન ઇન્દ્રિયોરૂપી મૃગને (વાંધવામાં) પાશ સમાન,
મહા કપાયરૂપી પર્વતને (તોડી પાડવામાં) વજ્ર તુલ્ય, અને મોક્ષ-
માર્ગને વિપે (ભાર વહન કરવામાં) સ્વચ્છરી સમાન, ઈવી જે
ભાવના તેનું સેવન કરો; અન્ય અનુષ્ઠાનોથી શું? (૮૭)

(શિંખરિણીવૃત્તમ્.)

ઘનં દત્તં વિત્તં જિનવચનમભ્યસ્તમખિલં,
ક્રિયાકાંડં ચંડં રચિતમવનૌ સુપ્તમસકૃત્ ॥
તપસ્તીવ્રં તપ્તં ચરણમપિ ચીર્ણં ચિરતરં,
નચેચ્ચિત્તે ભાવસ્તુપવપનવત્સર્વમફલમ્ ॥ ૮૮ ॥

પુનરાહ ॥ ઘનમિતિ ॥ ઘનં પ્રચુરં વિત્તં ધનં પાત્રેભ્યો દત્તં । પુનરખિલં
સમસ્તં જિનવચનં જિનાગમરૂપં અભ્યસ્તં પઠિતં । પુનશ્ચંડં ભીમં ક્રિયા-
કાંડં લોચાદિ રચિતં કૃતં । પુનરવનૌ ભૂમૌ અસકૃદ્વારંવારં સુપ્તં શયનં
કૃતં । પુનસ્તીવ્રં દુઃકરં તપસ્તપ્તં તપઃ કૃતં । પુનશ્ચરણં ચારિત્રં ચિરતરં
બહુકાલં ચીર્ણં સેવિતં પાલિતં । પરં ચેદ્યદિ ચિત્તે ભાવો ન, શુભભાવના
નાસ્તિ । તદા ધાન્યસ્ય તુપવપનવત્ સર્વં પૂર્વોક્તં વિફલં સ્યાત્ ॥ ૮૮ ॥
અત્ર મરુદેવીભરતણ્ણાચીપુત્રપ્રસન્નચંદ્રરાજર્પીણાં કથાઃ ॥ સિદ્ધૂપ્રકરા-
શ્ચસ્ય, વ્યાખ્યાયાં હર્ષકીર્તિભિઃ ॥ સૂરિભિર્વિહિતાયાં તુ, ભાવના-
પ્રકમોઽજનિ ॥ ૨૦ ॥

વહુ દાન આપ્યાં, સમગ્ર જિનવચનનું અધ્યયન કર્યું, ભયંકર
ક્રિયાકાંડ રચ્યો, વારંવાર ભૂમિ વિપે શયન કર્યું, તીવ્ર તપશ્ચર્યા
કરી, ચિરકાલ પર્યંત ચારિત્ર પળ પાલ્યું, પરંતુ જો ચિત્તને વિષે
શુભભાવ નથી, તો એ સર્વ ફોતરાં સ્વાંડવાની પેટે નિષ્ફલ છે. (૮૮)
હવે વૈરાગ્ય કહે છે.

(हरिणीवृत्तम्)

यदशुभरजःपाथो दृष्टेन्द्रियद्विरदाकुश,

कुशलकुसुमोद्यान माद्यन्मनःकपिशृखला ॥

विरतिरमणीलीलावेश्म स्मरज्वरभेषज,

शिखपथरथस्तद्वैराग्य विमृश्य भवाऽभयः ॥ ८९ ॥

अथ वैराग्यमाह ॥ यदशुभेति । भो मुने ! तद्वैराग्य विमृश्य चिंतयित्वाऽभय ससाररहितो भव । तत्किं ? यत् वैराग्य अशुभ पापमेव रजो-
धूलिन्मत्र पायो जल तदुपशामकत्वात् । पुनर्दृष्टानि इन्द्रियाण्येव द्विरदा
गजास्तेषां अशुभमिनाकुश वश्यकर । पुन किभूत । कुशलमेव कुसु-
मानि तेषां उद्यान पुष्पाराम । पुनर्यत् वैराग्य माद्यन्मदोन्मत्तो यो मन-
कपर्मानरस्तस्य शृखला निगडनधन । पुनर्यत् विरतिरमणीलीलावेश्म
देशविरतिमर्गनिरतिरेव स्त्रीः तस्या क्रीडागृह । पुनर्यत् स्मरणं पुरस्त-
म्यौषध कामज्वरोषध । पुनर्यत् शिखपथरथ मोक्षमार्गे रथसमान । तद्वै-
राग्य विमृश्य विचार्य अभय समारभयरहितो भव भवामभ इति पाठे
भयरहितो भव ॥ ८९ ॥

पापरूपी रजने (शमावी देवामा) जल समान, उन्मत्त इन्द्रियो-
रूपी दृष्टानि (यदा करवामा) अशुभ समान, कुशलत्वारूपी पुष्पने
(अम भाषवामा) उद्यान समान, मदयुक्त चित्तरूपी चानरने वा-
धवानी साकल समान, विह्वलरूपी रमणीना (मेलवामा) क्रीडा-
गृहानुन्य, कामद्वयरूपी तापने (नाश करवामा) औषध समान,
मन माक्षमार्गेने विषे (बेमवामा) रथ तुल्य, पयो जे वराग्य, तेने
विचारने समारना भय रहित धामो (८९)

(वसंततिलकावृत्तम्)

चंडानिलस्फुरितमब्धचयं द्वाचि-

वृक्षव्रजं तिमिरमंडलमर्कविंवम् ॥

वज्रं महीध्रनिवहं नयते यथांतं,

वैराग्यमेकमपि कर्म तथा समग्रम् ॥ ९० ॥

पुनराह ॥ चंडानिलेति ॥ यथा चंडानिलस्फुरितं प्रचंडवायुस्फूर्जितं अब्धचयं मेघघटां अंतं विनाशं नयते प्रापयति । पुनर्यथा द्वाचिर्द्वा-
ग्निरवृक्षसमूहं अंतं प्रापयति । पुनर्यथा अर्कविंवं सूर्यविंवं तिमिरमंडलं अंध-
कारसमूहं अंतं नयते । पुनर्यथा वज्रं इंद्रायुधं महीध्रनिवहं पर्वतसमूहं अंतं
विनाशं नयते प्रापयति । तथा एकमपि वैराग्यमेव समग्रं कर्म अंतं नयते ॥

जेवी रीते प्रचंड वायुं चालवुं मेघना समूहनो नाश करे छे;
दावाग्नि वृक्षोना समूहनो अंत लावे छे; सूर्यविंव अंधकारना समू-
हने दूर करे छे; अने वज्र पर्वतोना समूहने चूर्ण करे छे; तेवी रीते
एक एवो पण वैराग्य समग्र कर्मने नाश करे छे. (९०)

(शिखरिणीवृत्तम्)

नमस्या देवानां चरणवरिवस्या शुभगुरो-

स्तपस्या निःसीमश्रमपदमुपास्या गुणवताम् ॥

निषद्याऽरण्ये स्यात् करणदमविद्या च शिवदा,

विरागः क्रूरागः क्षपणनिपुणोऽतः स्फुरति चेत् ॥ ९१ ॥

पुनराह ॥ नमस्येति ॥ चेद्यदि अंतश्चित्ते विरागो वैराग्यमेव स्फुरति
वर्तते तदा देवानां नमस्या नमस्करणं शिवदा मोक्षदायिनी मोक्षदायिका
स्यात् । पुनः शुभगुरोश्चरणवरिवस्या चरणयोः सेवा तदा शिवदा स्यात् ।
पुनर्निःसीमश्रमपदमत्यंतश्रमपदं ईदृशी तपस्या तपस्तदैव शिवदा स्यात् ।

પુન ગુણવતા જ્ઞાનાદિગુણયુક્તાના ઉપાસ્યા સેનાપિ તદૈવ શિવદા સ્યાત્ ।
 પુનરરણ્યે વને નિષદ્યા સ્થિતિસ્તદૈવ શિવદા સ્યાત્ । પુન કરણદમવિદ્યા
 ઇન્દ્રિયદમનવિધિરપિ તદૈવ શિવદ સ્યાત્ । યદિ અતર્મધ્યે વૈરાગ્ય ભવતિ ।
 કથમ્ભૂતો પિરાગ । કૂરાગ ક્ષપણનિપુણ કૂર ઘોર આગોઽપરાધસ્તસ્ય ક્ષપણે
 ક્ષપણકરણે નિપુણશ્ચતુર ॥ ૯૧ ॥

કૂર એવા અપરાધને દૂર કરવામા નિપુણ એવો જે વૈરાગ્ય, તે
 જો હૃદયને વિષે સ્ત્રીલતો હોય તોજ, દેવને કરેલો નમસ્કાર, ઉ-
 ત્તમ ગુરુની ચરણસેવા, અત્યંત શ્રમજી સ્થાનક એવી તપશ્ચર્યા, ગુ-
 નવાન્ જનોની સેવા, અટવીને વિષે વાસ, અને ઇન્દ્રિયોને વમવાની
 વિદ્યા ઘટલાવાના મોક્ષદાયી થાય છે (૯૧)

હવે વિરક્તના ગુણો કહે છે

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

ભોગાન્ કૃષ્ણભુજગભોગવિપમાન્ રાજ્ય રજઃસન્નિભ,

બધૂન્બધનિવધનાનિ વિષયગ્રામં વિપાન્નોપમમ્ ॥

ભૂતિં ભૂતિસહોદરાં તૃણમિવ સ્ત્રૈણ વિદિત્વા ત્યજન્,

તેષ્વાસક્તિમનાવિલો વિલભતે મુર્કિં વિરક્તઃ પુમાન્ ૯૨

વિરક્તગુણનાદ ॥ ભોગાનિતિ ॥ વિરક્તો વૈરાગ્યયુક્ત પુમાન્ મુર્કિ

વિલભતે સિદ્ધિં પ્રાપ્નોતિ । કિં કૃત્વા ? ભોગાન્ શબ્દાદીન્ કૃષ્ણશ્વાસૌ
 ભુજગ સર્પસ્તસ્ય ભોગ શરીર તદ્વત્ વિપમાન્ ભીમાન્ વિદિત્વા જ્ઞાત્વા
 તેષુ આસર્કિં અત્યભિલાષ ત્યજન્ । પુન રાજ્ય આધિપત્ય રજ સન્નિભ
 ધૂલિસદૃશ મત્વા ત્યજન્ । પુનર્બધૂન્ સ્વજનાન્ કર્મગ્રંથસ્ય નિગ્રંથનાનિ કાર-
 ãાનિ મત્વા । પુનર્વિષયગ્રામ વિષયસમૂહ ત્રિપાન્નોપમ વિષમિશ્રિતાન્નસમ
 મત્વા । પુનર્ભૂતિં કદિં ભૂતિમહોદરા ભક્ષ્યભગિનીં રક્ષાસદૃશીં મત્વા । પુન
 સ્ત્રૈણ સ્ત્રીણા સમૂહ તૃણમિત તૃણસદૃશ વિદિત્વા તેષુ આમર્કિં અત્યઽભિ

લાપં ત્યજન્ । કથંભૂતો વિરક્તઃપુમાન્ । અનાવિલઃ રાગદ્વેષાઘનાકુલઃ ॥
 ॥ ૯૨ ॥ સિદૂરપ્રકરાખ્યસ્ય, વ્યાખ્યાયાં હર્ષકીર્તિભિઃ ॥ સૂરિભિર્વિહિ-
 તાયાં તુ, વૈરાગ્યપ્રકમોઽજનિ ॥ ૨૧ ॥

ભોગોને કૃષ્ણ સર્પના દેહની પેટે વિપમ જાળીને, રાજ્યને રજ
 સમાન ગળીને; બંધુઓને વંધનના કારણરૂપ સમજીને, વિપયના
 સમૂહને વિપયુક્ત અન્ન સમાન લેખીને, ક્રુદ્ધિને ભસ્મ તુલ્ય જા-
 ણીને, અને સ્ત્રીસમૂહને તુળની પેટે અવગળીને, તે સર્વને વિષે આ-
 સક્તિ ત્યજી દર્દ, નિર્મલ અંતઃકરણવાળો વિરક્ત પુરુષ મોક્ષ સંપા-
 દન કરે છે. (૯૨)

હવે સામાન્ય ઉપદેશ કહે છે.

(ઉપજાતિવૃત્તમ્)

જિનેંદ્રપૂજા ગુરુપર્યુપાસ્તિઃ, સત્ત્વાનુકંપા શુભપાત્રદાનમ્ ॥
 ગુણાનુરાગઃ શ્રુતિરાગમસ્ય, નૃજન્મવૃક્ષસ્ય ફલાન્યમૂનિ ॥૯૩॥

અથ સામાન્યોપદેશમાહ ॥ જિનેંદ્રેતિ ॥ નૃજન્મવૃક્ષસ્ય મનુષ્યજન્મતરો-
 રમૂનિ ફલાનિ । એતૈઃ કૃત્વા મનુષ્યજન્મ સફલં ભવતિ । અમૂનિ કાનિ?
 પ્રથમં તાવજિનેંદ્રપૂજા શ્રીવીતરાગદેવસ્ય પૂજા કાર્યા । પુનર્ગુરુણાં પર્યુ-
 પાસ્તિઃ સેવા । પુનઃ સત્ત્વાનાં જીવાનાં અનુકંપા દયા કાર્યા । પુનઃ શુ-
 ભપાત્રે દાનં । પુનર્ગુણેષુ અનુરાગઃ ગુણગ્રહણં કાર્યં । પુનરાગમસ્ય સિદ્ધાંત-
 સ્ય શ્રુતિઃ શ્રવણં કાર્યં । એભિઃ કૃત્વા મનુષ્યજન્મ સફલં સ્યાત્ ॥૯૩॥

જિનેશ્વરની પૂજા, ગુરુની સેવા; પ્રાણી ઉપર દયા, સુપાત્રદાન,
 ગુણી ઉપર પ્રીતિ, અને શાસ્ત્રશ્રવણ, એ છ વાનાં મનુષ્યજન્મરૂપ
 વૃક્ષનાં ફલ છે. (૯૩)

(शिखरिणीवृत्तम्)

त्रिसध्य देवार्चा विरचय चय प्रापय यशः,

श्रिय. पात्रे वाप जनय नयमार्गं नय मन ॥

स्मरक्रोधाद्यारीन् दलय कलय प्राणिषु दयां,

जिनोक्त सिद्धात शृणु वृणु जवान्मुक्तिकमलाम् ९४

त्रिसध्यमिति ॥ त्रिसध्य त्रिकाल प्रभाते मध्याह्ने साय च देवार्चा

श्रीवीतरागपूजा विरचय कुरु । पुनर्यश कीर्ति चय वृद्धि प्रापय । श्रि-
यो लक्ष्म्या पात्रे सुपात्रे वाप जनय वपन कुरु । पुनर्मनश्चित्त नयमार्गं
न्यायमार्गं प्रति नय । पुन स्मरक्रोधाद्यारीन् कामक्रोधमानमाया
लोभाद्यान् शत्रून् दलय खडय । पुन प्राणिषु जीवेषु दया कलय कुरु ।
पुनर्जिनोक्त अर्हत्प्रणीत सिद्धात सूत्र शृणु । एतानि कृत्वा जवात्
वेगात् मुक्तिकमला शिवश्रिय वृणु वरय ॥ ९४ ॥

त्रणे सध्या समये जिनपूजा करो, कीर्ति चधारो, लक्ष्मीने सुपा
त्रने विषे वापो, मनने न्यायमार्गे दोरो, क्रोध, काम आदि शत्रुभोनों
नाश करो, प्राणीमात्रने विषे दया करो, अने जिनेश्वर प्रणीत सिद्धा-
तोनु श्रवण करो, अने (ए सर्ववाना करीने) शीघ्र मोक्ष खीने वरो

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

कृत्वाऽर्हत्पदपूजन यतिजन नत्वा विदित्वाऽऽगम,

हित्वा सगमधर्मकर्मठधिया पात्रेषु दत्त्वा धनम् ॥

गत्वा पद्धतिमुत्तमक्रमजुषा जित्वाऽत्तरारित्रज,

स्मृत्वा पचनमस्क्रिया कुरु करकोडस्थमिष्ट सुखम् ॥ ९५ ॥

कृत्वाऽर्हदिति ॥ भो श्राद्ध ! एतानि कृत्वा इष्ट वाञ्छितसुख कर-
कोडस्थ हस्तोत्सगगत कुरु करोत्सगप्राप्य कुरु । किं कृत्वा ? अर्ह-

त्पदपूजनं वीतरागचरणपूजां कृत्वा । पुनर्यतिजनं साधुजनं नत्वा । पुन-
 रागमं सिद्धांतं विदित्वा ज्ञात्वा श्रुत्वा । पुनः अधर्मकर्मठधियां पापासक्तबु-
 द्धीनां संगं संसर्गं हित्वा त्यक्त्वा परित्यज्य । पुनः पात्रेषु निजं धनं वित्तं दत्वा ।
 पुनः उत्तमक्रमजुषां उत्तममार्गसेविनां पद्धतिं मार्गं प्रति गत्वा अनुश्रित्य ।
 पुनरंतरारित्रजं अंतरंगारिपटुं आभ्यंतरं वैरिसमूहं जित्वा । पुनः पंच
 नमस्क्रियां नमस्कारमंत्रं स्मृत्वा ध्यात्वा इष्टं सुखं करोत्संगप्राप्त्यं कुरु ॥

अर्हत् भगवानना चरणनी पूजा करीने, यतिजनोने नमस्कार
 करीने, शास्त्रज्ञान संपादन करीने, पापने विषे आसक्त बुद्धिवाला
 मनुष्योनो संग त्यजीने, सुपात्रे दान दर्शने, उत्तम मार्गे चालनार
 जनोनी रीतिष चालीने, छ अभ्यंतर शत्रुओने जीतीने अने पंच-
 परमेष्ठी नमस्कारने स्मरण करीने, वांछित सुखने संपादन करो.

(हरिणीवृत्तम्)

प्रसरति यथा कीर्तिर्दिक्षु क्षपाकरसोदरा-

ऽभ्युदयजननी याति स्फातिं यथा गुणसंततिः ॥

कलयति यथा वृद्धिं धर्मः कुकर्महतिक्षमः,

कुशलसुलभे न्याये कार्यं तथा पथि वर्तनम् ॥ ९६ ॥

प्रसरतीति ॥ न्याय्ये न्यायोपपन्ने पथि मार्गे तथा प्रवर्तनं कार्यं तथा
 प्रवृत्तिः कार्या । यथा दिक्षु चतुर्षु दिक्षु क्षपाकरसोदरा चंद्रकिरणवदुज्ज्व-
 ला कीर्तिः स्फुरति विस्तरति । पुनर्यथा अभ्युदयजननी उदयकारका
 गुणसंततिर्गुणश्रेणिः स्फातिं याति विस्तारं व्रजति । पुनर्यथा कुकर्महतौ
 पापहनने क्षमः समर्थो धर्मो वृद्धिं कलयति वृद्धिं प्राप्नोति । तथा
 न्याये पथि न्यायमार्गे प्रवर्तनं कार्यं । कथंभूते न्याये पथि । कुशलैश्चतुर-
 पुरूपैः सुलभः सुप्रापः सुखेन लभ्यस्तस्मिन् ॥ ९६ ॥

જેવી રીતે ચદ્ર સમાન ઉજ્જ્વલ કીર્તિ દિશાઓને વિષે પ્રસરે,
અભ્યુદય કરનારો ગુણ સમૂહ વિસ્તાર પામે અને કુકર્મને હણવાને
સમર્થ પવો ધર્મ વૃદ્ધિ પામે, તેવી રીતે, ચતુર પુરપોને સુલભ એવા
ન્યાયમાર્ગને વિષે વર્તન કરવું (૯૬)

(શિરસિગીવૃત્તમ્)

કરે શ્લાઘ્યસ્ત્યાગઃ શિરસિગુરુપાદપ્રણમનં,
મુખે સત્યા વાણી શ્રુતમધિગતં ચ શ્રવણયોઃ ॥

હૃદિ સ્વચ્છા વૃત્તિર્વિજયિ ભુજયો પૌરુષમહો,
વિનાપ્યૈશ્વર્યેણ પ્રકૃતિમહતા મહનમિદમ્ ॥ ૯૭ ॥

કરતિ ॥ અહો આશ્ચર્યે પ્રકૃતિમહતા સ્વભાવેનોત્તમાના પુસા ણેશ્વર્યેણ
સામ્રાજ્યેન વિનાઽપિ ઇદ મહન અસ્તિ । ઇદમિતિ કિં ? કરે હસ્તે ત્યાગો
દાન શ્લાઘ્ય મહન ન કકળાદિ । પુન શિરસિ ગુરુના પાદયોશ્ચરણાયો
પ્રણમન નમસ્કારકરણ મહન ન મુઝુટતિલકાદીનિ । મુખે સત્યા વાણ્યેવ
મહન ન તાવૂલાદિ । શ્રવણયો કર્ણયો અધિગત પઠિત શ્રુત શાસ્ત્રમેવ
મહન ન કુહલાદિ । હૃદિ હૃદયે સ્વચ્છા નિર્મલા વૃત્તિર્વિપારણ્ય મહન
ન હારમાલાદિ । ભુજયોર્ગાહોર્વિજયિ જયનશીલ પૌરુષ પરાક્રમો ધર્મવિપયે
યદ્વલ તદેવ મહન ન કેયૂરાદિ । મહતા પુમા ધન વિનાપિ દયેન મહન ॥

દાધને વિષે પ્રશસ્ય એવું જે દાન, શીરસે વિષે ગુરુના ચરણને
પ્રણામ, મુખને વિષે સત્ય વાણી, જ્ઞાનને વિષે સપાદન કરેલું શ્રુત-
જ્ઞાન, હૃદયને વિષે નિર્મલ વૃત્તિ અને ભુજાને વિષે વિજયવાન પૌ-
રુષ (પુરુષાર્થ), આ સર્વ, એશ્વર્ય વિનાના એવા છતાં પણ સ્વભાવે
કરીને ઉત્તમ એવા જનોના ભૂષણ છે (૯૭)

ભગવાન્ય મુક્ત્યા યદિ જિગમિષુર્મુક્તિનગરીં,
તદાર્ના મા કાર્પીંત્રિયયત્રિપદ્મેષુ તસતિમ્ ॥

यतच्छायाप्येषां प्रथयति महामोहमचिरा-

दयं जंतुर्यस्मात्पदमपि न गंतुं प्रभवति ॥ ९८ ॥

भवारण्यमिति ॥ भो श्राद्ध ! भवारण्यं संसाररूपां अटवीं मुक्त्वा त्यक्त्वा यदि मुक्तिनगरीं सिद्धिपुरीं प्रति जिगमिषसि गंतुकामोऽसि तदानीं विषया एव विषवृक्षास्तेषां वसतिं निवासं मा कार्षीः मा कृथाः । कुतः ? यतो यस्मात् कारणात् एषां विषयविषवृक्षाणां छायाऽपि महामोहं महदज्ञानं प्रथयति विस्तारयति । अन्येषामपि विषवृक्षाणां छाया महामोहं महतीं मूर्च्छां जनयति । यस्मान्महामोहादयं जंतुः प्राणी अचिराद्वेगात् पदमपि गंतुं एकं पादमपि चलितुं न शक्नोति । किंतु ? स्थावरत्वं प्राप्नोति ॥ ९८ ॥ सिंदूरप्रकरग्रंथव्याख्यायां हर्षकीर्त्तिभिः ॥ सूरिभिर्विहितायां तु, सामान्यप्रकमोऽजनि ॥ २२ ॥

जो संसाररूपी अटवीने त्यजीने मुक्तिरूपी नगरीए जवानी-इच्छा होय, तो विषयरूपी विषवृक्षोने विषे वास करो नहीं; कारण के, ए वृक्षोनी छाया पण एवा महा मोहांधकारने विस्तारे छे के, तेमांथी प्राणी एक पगलुं मात्र पण चालवाने समर्थ थतो नथी. (९८)

(उपजातिवृत्तम्)

सोमप्रभाचार्यमभाचयन्न, पुंसां तमःपंकमपाकरोति ॥

तदप्यमुष्मिन्नुपदेशलेशे, निशम्यमानेऽनिशमेति नाशम् ९९

अथ समर्थयति ॥ सोमप्रभेति ॥ सोमप्रभा चंद्रकांतिश्च पुनः अर्य-मभा सूर्यप्रभाऽपि पुंसां यत्तमः पंकं अंधकारकर्दमं न अपाकरोति न दूरीकरोति । तदपि तादृशमपि तमःपंकं अज्ञानपापं अमुष्मिन् सिंदूर प्रकराख्ये उपदेशलेशे निशम्यमाने श्रूयमाणे सति अनिशं निरंतरं नाशं एति क्षयं याति । एतत् श्रवणात्तत्तमः पापं च याति । अत्र सोमप्रभा-चार्य इति ग्रंथकृता स्वनामापि सूचितम् ॥ ९९ ॥

માણસોના જે અધકારરૂપી કચરાને, ચંદ્રની કાતિ કે સૂર્યની કાતિ નાશ કરી શકતી નથી, પણ તે અધકારૂપી કચરો (અજ્ઞાન/અને પાપ), આ અલ્પ ઉપદેશ નિરતર શ્રવણ કરવાથી નાશ પામે છે (૧૧)

હવે ગ્રંથની પ્રશસ્તિ કરે છે

(માલિનીવૃત્તમ્)

અભજદજિતદેવાચાર્યપટ્ટોદયાદ્રિ—

શુમણિવિજયસિંહાચાર્યપાદારવિદે ॥

મધુકરસમતા યસ્તેન સોમપ્રભેણ,

વ્યરચિ મુનિપરાજ્ઞા સૂક્તમુક્તાવલીયમ્ ॥ ૧૦૦ ॥

અથ પ્રશસ્તિમાહ ॥ અભજદજિતદેવેતિ ॥ તેન સોમપ્રભેણ મુનિપરાજ્ઞા મુનિપા મુનિશ્રેષ્ઠાસ્તેષા રાજા સૂરીશ્વરસ્તેન મુનિપરાજ્ઞા સૂરીશ્વરેણ ઇય સૂક્તમુક્તાવલિ સૂક્તાન્યેવ સુભૂષિતાન્યેય શોભનપ્રસ્તાવકાવ્યાન્યેય મુક્તા મૌક્તિકાનિ મુક્તાફલાનિ તેષામાવલિ શ્રેણિ વ્યરચિ વિરચિતા । તેન કેન ? ય સોમપ્રભ અજિતદેવનામાચાર્યસ્ય પટ્ટપ્થ ઉદયાદ્રિરુદયાચલ તત્ર શુમણિ સૂર્યસમાનોવિજયસિંહાચાર્યસ્તસ્ય પાદારવિદે ચરણકમલે મધુકરસમતા ભ્રમરતુલ્યતા અભજત્ પ્રાપ । અર્થાત્ પૂર્વમજિતદેવાચાર્યસ્તપટ્ટે વિજયસિંહાચાર્યસ્તપટ્ટે સોમપ્રભાચાર્યસ્તેનેય સિંદૂરપ્રકરનામા સૂક્તમુક્તાવલી વ્યરચિ કૃતા ॥ ૧૦૦ ॥ ઇતિ પ્રશસ્તિ ॥

ઇતિ શ્રીસિંદૂરપ્રકરાખ્યગ્રંથસ્ય હર્ષકીર્તિસૂરિવિરચિતા વ્યાખ્યા સમાપ્તા

અજિતદેવ નામના આચાર્યના પટ્ટરૂપ ઉદયાચલને વિષે સૂર્ય સમાન પણ જે વિજયસિંહ આચાર્ય, તેમના ચરણકમલને વિષે ભ્રમર-તુલ્ય પણ સોમપ્રભનામે મુનિરાજે આ સુમાપિત કાવ્યરૂપી મુક્તા-ફલની પક્તિ (સૂક્તમુક્તાવલી) રચી છે (૧૦૦)

ઇતિ શ્રીસિંદૂરપ્રકરગ્રંથ મૂલ, ટીકા અને ભાષાતર સહિત સમાપ્તમ્ ॥

जाहेरखवर.

नीचेनां पुस्तको वेचवा माटे तैयार छे. किं. रु.

श्राद्धविधिवृत्ति भाषांतर.	३.
सुलसाचरित्र. मूल अने भाषांतर.	१.
संवोधशित्तरी. मूल अने भाषांतर.	१=
सिंदूरप्रकर मूल, टीका अने भाषांतर.	१=

सरतेश्वर आहुषणिवृत्ति भाषांतर (भेडाटी भेडाटी

(१२०) कथाओ ... ३. २॥

समदितडौमुदी भाषांतर (अर्हुदास शेठनी आठ श्री-

ओनी आठ कथाओ)... ३. ०॥

लज्जाभर स्तोत्र मूल अने भाषांतर ... ३.)

कल्याणभंडिर स्तोत्र मूल अने भाषांतर ... ३.)

प्रश्नोत्तररत्नभाषा मूल अने भाषांतर ... ३.)॥

शीलोपदेशमाला मूल, शब्दार्थ, विशेषार्थ.

अने कथाओ सहित. (छपाय छे)

धन्यकुमारचरित्र भाषांतर. "

चउसरणपयना सूत्र. मूल टीका अने वालावबोध सहित. "

कर्पूरप्रकर मूल काव्य, टीका अने भाषांतर सहित. "

आ शिवाय अनेक जातनां पुस्तको अमारे त्यांथी ,

व्याजवी किम्मते मलशे.

लि. जैन विद्याशाला.

